

**T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN BİLİNÇLİ TÜKETİCİLİK
DÜZEYLERİ İLE ÇEVREYE YÖNELİK TUTUMLARI
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ: DENİZLİ İLİ ÖRNEĞİ**

FİGEN ÇELEBİ

Denizli 2019

**T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN BİLİNÇLİ TÜKETİCİLİK
DÜZEYLERİ İLE ÇEVREYE YÖNELİK TUTUMLARI
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ: DENİZLİ İLİ
ÖRNEĞİ**

Figen ÇELEBİ

Denizli-2019

**T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN BİLİNÇLİ TÜKETİCİLİK DÜZEYLERİ
İLE ÇEVREYE YÖNELİK TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ: DENİZLİ İLİ ÖRNEĞİ**

Figen ÇELEBİ

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Gülten YILDIRIM

Denizli-2019

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Bu çalışma, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı'nda jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan: Prof. Dr. Mithat AYDIN

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Gülten YILDIRIM

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Döndü ÖZDEMİR ÖZDEN

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 17.07.2019 tarih ve 32/4.. sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mustafa BULUŞ

Enstitü Müdürü

ETİK BEYANNAMESİ

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu; atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi; kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı; bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

İmza

Adı Soyadı

Figen GELEBİ

TEŞEKKÜR

Yoğun ve yorucu geçen bir sene boyunca yüksek lisans eğitimimde görüş ve önerileriyle bana yol gösterip ihtiyacım olduğu her zaman bana vaktini ayıran değerli tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Gülten YILDIRIM hocama çok teşekkür ederim. Tez savunma jürimde bulunan ve aynı zamanda lisans döneminde de kendisinden ders aldığım değerli hocam Sayın Prof. Dr. Mithat AYDIN'a teşekkür ederim. Yine tez savunma jürimde bulunan ve aynı zamanda kendisinin geliştirdiği ölçeği veri toplamak için kullanmama izin veren Sayın Dr. Öğr. Üyesi Döndü ÖZDEMİR ÖZDEN'e teşekkür ederim. Araştırmamda örneklem grubu içerisinde yer alan okullardaki okul müdürleri, müdür yardımcıları, öğretmen ve öğrencilere uygulama sürecinde bana yardımcı oldukları için teşekkür ederim. Tez sürecim içerisinde bana destek veren ve sabır gösteren aileme, iş arkadaşlarıma, dostlarıma teşekkür ederim.

Figen ÇELEBİ

10.07.2019

ÖZET

8. Sınıf Öğrencilerinin Bilinçli Tüketiciilik Düzeyleri ile Çevreye Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Denizli İli Örneği

ÇELEBİ, Figen

Yüksek Lisans Tezi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi ABD

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Gülten YILDIRIM

Temmuz 2019, 105 sayfa

Bu çalışmanın amacı, sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketiciilik düzeyleri ve çevreye yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi incelemektir. İlişkisel tarama modelinin kullanıldığı araştırmanın örnekleme, Denizli merkez ilçelerdeki (Pamukkale ve Merkezefendi) devlet ortaokullarında bulunan ve küme örnekleme yöntemiyle seçilen 825 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmanın verileri Bilinçli Tüketiciilik Düzeyi Ölçeği, Çevresel Tutum Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmanın alt problemlerinin çözümlenmesinde Bağımsız Örneklemeler t-Testi, Tek Faktörlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) ve Basit Doğrusal Regresyon Analizi tekniklerinden yararlanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında, öğrencilerin bilinçli tüketiciilik düzeyleri ve çevreye yönelik tutumları iyi düzeydedir. Öğrencilerin bilinçli tüketiciilik düzeyleri ve çevreye yönelik tutumlarının; harçlık biriktirme, akademik başarı, televizyon izleme süresi ve okulların bulunduğu sosyo-ekonomik çevre değişkenlerine göre anlamlı bir fark gösterdiği saptanmıştır. Ancak öğrencilerin bilinçli tüketiciilik düzeyleri ve çevreye yönelik tutumları; cinsiyet, anne eğitim durumu baba eğitim durumu, düzenli harçlık alma ve sosyal medya kullanma değişkenlerine göre anlamlı bir fark göstermemiştir. Araştırmanın son alt problemine göre, sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının bilinçli tüketiciilik düzeylerini anlamlı şekilde yordadığı saptanmıştır. Bilinçli tüketiciilik düzeylerine yönelik toplam varyansın %12'sinin çevresel tutum ile açıklandığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bilinçli tüketiciilik, çevreye yönelik tutum, bilinçli tüketim, ortaokul öğrencileri.

ABSTRACT

Analyzing the Relationship Between the Conscious Consumerism Levels of the 8th Grade Students and Their Environmental Attitudes: Sample of Denizli Province

ÇELEBİ, Figen

Master Thesis, Turkish and Social Sciences Education Department,

Field of Social Sciences Education

Thesis Advisor: Assist. Prof. Dr. Gülten YILDIRIM

July 2019, 105 pages

The purpose of this study is to analyze the relationship between the conscious consumption levels of the 8th grade students and their attitudes towards the environment. The sample of the study, in which the correlational survey model and quantitative methods are used, is composed of 825 students selected from the public schools in Denizli central districts (Pamukkale and Merkezefendi) with the method of cluster sampling. The data of the study are collected by means of Conscious Consumption Level Scale, Environmental Attitude Scale and Personal Information Form. Unpaired t-Test, One Way Analysis of Variance (One-Way ANOVA) and Simple Linear Regression Analysis technics are used in the analysis of the sub-problems of the research. When the results of the research are examined, the conscious consumption levels and environmental attitudes of the students are seen to be at good level. It is observed that the conscious consumption levels and environmental attitudes of the students show a significant difference in accordance with the variables of pocket money saving, academic success, time spared for watching television and the socio-economic environmental variables of the related schools. However, the students' conscious consumption levels and their environmental attitudes do not show a significant difference according to gender, educational background of the parents, receiving pocket money regularly and using social media variables. With regard to the last sub-problem of the research, it is determined that the environmental attitudes of the eighth grade students predict

their conscious consumption tendencies. It is concluded that 12% of the total variance regarding conscious consumption tendencies are explained with the environmental attitudes.

Key Words: Conscious consumerism, environmental attitudes, conscious consumption, secondary students.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI.....	iii
ETİK BEYANNAMESİ	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xii
1. GİRİŞ	14
1.1. Problem Durumu	14
1.1.1. Problem Cümlesi	19
1.1.2. Alt Problemler	19
1.2. Araştırmanın Amacı	20
1.3. Araştırmanın Önemi.....	20
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	21
1.5. Sayıtlar	21
1.6. Tanımlar	22
2. KURAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	23
2.1. Kuramsal Çerçeve	23
2.1.1. Bilinçli Tüketici ile İlgili Kuramsal Çerçeve	23
2.1.1.1. Tüketim ve tüketici.	23
2.1.1.2. Bilinçli tüketim ve bilinçli tüketici.....	23
2.1.1.3. Tüketici olarak çocuk.....	24
2.1.1.4. Bilinçli tüketici eğitimi.....	25
2.1.2. Çevreye Yönelik Tutum ile İlgili Kuramsal Çerçeve.....	27
2.1.2.1. Çevre.....	27
2.1.2.2. Çevreye yönelik tutum.....	28
2.1.2.3. Çevre eğitimi.....	28
2.1.2.4. Çevresel sorumlu vatandaşlık.....	30
2.2. İlgili Araştırmalar.....	31
2.2.1. Bilinçli Tüketici ile İlgili Araştırmalar.....	31
2.2.2. Çevreye Yönelik Tutum ile İlgili Araştırmalar	37
3. YÖNTEM	52
3.1. Araştırmanın Deseni.....	52
3.2. Evren ve Örneklem	52

3.3. Veri Toplama Araçları	54
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	54
3.3.2. Bilinçli Tüketici Düzeyi Ölçeği	55
3.3.3. Çevresel Tutum Ölçeği.....	56
3.4. Veri Toplama Süreci	57
3.5. Verilerin Analizi.....	58
4. BULGULAR ve YORUM	60
4.1. Birinci Alt Probleme Yönelik Bulgular	60
4.2. İkinci Alt Probleme Yönelik Bulgular	60
4.2.1. Cinsiyet Değişkenine Yönelik Bulgular	61
4.2.2. Anne Eğitim Durumu Değişkenine Yönelik Bulgular	61
4.2.3. Baba Eğitim Durumu Değişkenine Yönelik Bulgular	62
4.2.4. Düzenli Harçlık Alma Değişkenine Yönelik Bulgular	62
4.2.5. Harçlık Biriktirme Değişkenine Yönelik Bulgular.....	63
4.2.6. Akademik Başarı Değişkenine Yönelik Bulgular	63
4.2.7. Televizyon İzleme Süresi Değişkenine Yönelik Bulgular	64
4.2.8. Sosyal Medya Kullanma Değişkenine Yönelik Bulgular.....	65
4.2.9. Okulların Bulunduğu Sosyo-ekonomik Çevre Değişkenine Yönelik Bulgular ..	66
4.3. Üçüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular	67
4.4. Dördüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular	68
4.4.1. Cinsiyet Değişkenine Yönelik Bulgular	68
4.4.2. Anne Eğitim Durumu Değişkenine Yönelik Bulgular	68
4.4.3. Baba Eğitim Durumu Değişkenine Yönelik Bulgular	69
4.4.4. Düzenli Harçlık Alma Değişkenine Yönelik Bulgular	70
4.4.5. Harçlık Biriktirme Değişkenine Yönelik Bulgular.....	70
4.4.6. Akademik Başarı Değişkenine Yönelik Bulgular	71
4.4.7. Televizyon İzleme Süresi Değişkenine Yönelik Bulgular	72
4.4.8. Sosyal Medya Kullanma Değişkenine Yönelik Bulgular.....	73
4.4.9. Okulların Bulunduğu Sosyo-ekonomik Çevre Değişkenine Yönelik Bulgular ..	73
4.5. Beşinci Alt Probleme Yönelik Bulgular	74
5. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER.....	76
5.1. Tartışma ve Sonuç.....	76
5.2. Öneriler	87
5.2.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler	87
5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	88

KAYNAKÇA.....	89
EKLER.....	101
Ek 1. Kişisel Bilgi Formu.....	101
Ek 2. Bilinçli Tüketici Düzeyi Ölçeğini Kullanma İzni	102
Ek 3. Çevresel Tutum Ölçeğini Kullanma İzni	103
Ek 4. Araştırma İzin Belgesi	104
ÖZGEÇMİŞ	105

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1. Okullara Yönelik Bilgiler	53
Tablo 3.2. Öğrencilere Yönelik Kişisel Bilgiler.....	53
Tablo 3.3. Bilinçli Tüketiciilik Düzeyi Ölçeği Puan Aralıkları	59
Tablo 3.4. Çevresel Tutum Ölçeği Puan Aralıkları İstatistiği Sonuçları	59
Tablo 4.1. Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Bilinçli Tüketiciilik Düzeyi Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Genel Dağılımı.....	60
Tablo 4.2. Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Bilinçli Tüketiciilik Düzeyi Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları	61
Tablo 4.3. Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Anne Eğitim Durumuna Göre Bilinçli Tüketiciilik Düzeyi Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Dağılımı	61
Tablo 4.4. Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Anne Eğitim Durumuna Göre Bilinçli Tüketiciilik Düzeyi Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların ANOVA Sonuçları	61
Tablo 4.5. Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Baba Eğitim Durumuna Göre Bilinçli Tüketiciilik Düzeyi Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Dağılımı	62
Tablo 4.6. Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Baba Eğitim Durumuna Göre Bilinçli Tüketiciilik Düzeyi Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların ANOVA Sonuçları	62
Tablo 4.7. Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Düzenli Harçlık Alma Durumlarına Göre Bilinçli Tüketiciilik Düzeyi Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların t-Testi Sonuçları.....	63
Tablo 4.8. Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Düzenli Harçlık Biriktirme Durumlarına Göre Bilinçli Tüketiciilik Düzeyi Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların t-Testi Sonuçları .	63
Tablo 4.9. Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarı Durumuna Göre Bilinçli Tüketiciilik Düzeyi Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Dağılımı	64
Tablo 4.10. Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarı Durumlarına Göre Bilinçli Tüketiciilik Düzeyi Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların ANOVA Sonuçları	64
Tablo 4.11. Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Televizyon İzleme Durumlarına Göre Bilinçli Tüketiciilik Düzeyi Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Dağılımı	65
Tablo 4.12. Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Televizyon İzleme Durumlarına Göre Bilinçli Tüketiciilik Düzeyi Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların ANOVA Sonuçları	65
Tablo 4.13. Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanma Durumlarına Göre Bilinçli Tüketiciilik Düzeyi Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların t-Testi Sonuçları .	66
Tablo 4.14. Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Okullarının Bulunduğu Sosyo-ekonomik Çevreye Göre Bilinçli Tüketiciilik Düzeyi Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Dağılımı	66
Tablo 4.15. Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Okullarının Bulunduğu Sosyo-ekonomik Çevreye Göre Bilinçli Tüketiciilik Düzeyi Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların ANOVA Sonuçları	66
Tablo 4.16. Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Çevresel Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Genel Dağılımı.....	67

Tablo 4.17. <i>Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Çevresel Tutum Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Çevresel Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri t-Testi Sonuçları</i>	68
Tablo 4.18. <i>Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Anne Eğitim Durumuna Göre Çevresel Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Dağılımı</i>	69
Tablo 4.19. <i>Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Anne Eğitim Durumuna Göre Çevresel Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların ANOVA Sonuçları</i>	69
Tablo 4.20. <i>Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Baba Eğitim Durumuna Göre Çevresel Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Dağılımı</i>	69
Tablo 4.21. <i>Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Baba Eğitim Durumuna Göre Çevresel Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların ANOVA Sonuçları</i>	70
Tablo 4.22. <i>Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Düzenli Harçlık Alma Durumlarına Göre Çevresel Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların t-Testi Sonuçları</i>	70
Tablo 4.23. <i>Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Düzenli Harçlık Biriktirme Durumlarına Göre Çevresel Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların t-Testi Sonuçları</i>	71
Tablo 4.24. <i>Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarı Durumuna Göre Çevresel Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Dağılımı</i>	71
Tablo 4.25. <i>Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarı Durumlarına Göre Çevresel Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların ANOVA Sonuçları</i>	71
Tablo 4.26. <i>Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Televizyon İzleme Durumlarına Göre Çevresel Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Dağılımı</i>	72
Tablo 4.27. <i>Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Televizyon İzleme Durumlarına Göre Çevresel Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların ANOVA Sonuçları</i>	72
Tablo 4.28. <i>Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanma Durumlarına Göre Çevresel Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların t-Testi Sonuçları</i>	73
Tablo 4.29. <i>Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Okullarının Bulunduğu Sosyo-ekonomik Çevreye Göre Çevresel Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Dağılımı</i>	74
Tablo 4.30. <i>Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Okullarının Bulunduğu Sosyo-ekonomik Çevreye Göre Çevresel Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların ANOVA Sonuçları</i>	74
Tablo 4.31. <i>Bilinçli Tüketici ve Çevresel Tutum Puanları Arasındaki Pearson Kolerasyon Analizi Sonucu</i>	75
Tablo 4.32. <i>Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumlarının Bilinçli Tüketici Eğilimlerini Yordama Durumu Gösteren Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonucu</i>	75

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, problem cümlesi, alt problemleri, amacı, önemi, sınırlılıkları, sayıltıları ve tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Toplumlar tarih boyunca, yaşanan değişimler ve dinamiklere göre çeşitli şekillerde niteliklemlerle anılmıştır. Bu niteliklemler, dünya ve içinde bulunduğumuz toplumun, düşünce ve yaşam biçimi açısından nasıl bir süreçten geçtiğini yansıtmaktadır. Bireylerin düşünce ve davranış yapıları da bu süreçlere göre şekillenmiştir. Sanayi öncesi geleneksel toplumlarda, bireyler ihtiyaçlarını karşılarken çevredeki kaynaklardan sınırlı şekilde yararlanmış ancak sanayi sonrası modern toplumlarda ihtiyaçlar karşılanırken bilinçsizce bir tüketim yaşanmaya başlamıştır. Bunun sonucunda da insanlık aşırı tüketim kavramıyla karşılaşmıştır. Yapılan aşırı tüketim, bugünkü tüketim toplumlarının doğmasına sebep olmuştur. Tüketim toplumu, şu an ve şimdinin toplumdur denilebilir. Bu toplumda yaşayan bireyler geleceği düşünerek tasarruf etme eğiliminden çok, şu anki ihtiyaçlarını gidermek üzerine odaklanmıştır. Tüketim toplumlarında her şey bilinçsizce tüketilmeye ve yok edilmeye mahkûm görülmektedir. Doğa, nesnelere, kültür vb. kısa süre içerisinde tüketilmek zorunluluğuyla karşı karşıya kalmıştır (Bayhan, 2011). Bu süreçte bireyler, bilinçsizce yapılan tüketim ile ihtiyaçlarını karşılamaktan çok psikolojik tatmin yaşamaya çalışmaktadır (Eroğlu, 2012). Böylece toplum tarafından ortak şekilde kullanılan doğal kaynakları israf etmekten kaçınmayan, geleceği düşünmeyen, oluşan ve oluşabilecek çevresel problemleri sorgulamayan ve sadece tüketmeye odaklanan bireylerin çoğalması kaçınılmaz olacaktır.

Bugün dünya, bilinçsiz ve aşırı tüketimin yol açtığı birçok sorunla karşı karşıyadır. Bu sorunların en önemlilerinden birisi de çevreyle ilgili sorunlardır. Çevrenin yaşadığı aşırı tahribat ve doğal kaynakların yok olma tehlikesi, bu konuya duyarlı olan insan ve toplumları, insanlığı nasıl bir gelecek beklediği konusunda ciddi şekilde düşündürmektedir. Çevresel problemler, aslında çok önceden beri var olmakla birlikte özellikle 1970'lerden itibaren uluslararası konferanslarda ele alınmaya başlamıştır. Stockholm'de 1972 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı'nda belirtilen *tek bir dünyamız var* sloganıyla, insanların çevreyi uğrattığı tahribata dikkat çekilmeye çalışılmıştır (Keleş ve Hamamcı, 1998). Daha sonra 1987 yılında yayınlanan Brundtland Raporu'nda ise konu *sürdürülebilir kalkınma* kavramı çerçevesinde ele alınmış ve bu kavram bundan sonraki bütün uluslararası çevre konferanslarının da ana kavramı olmuştur. Buna göre sürdürülebilir kalkınma; *bugünün gereksinimlerini gelecek nesillerin gereksinimlerini karşılama yeteneğinden ödün*

vermeden karşılama olarak tanımlanmıştır (Baykal ve Baykal, 2008). Rio’da 1992 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’nda ele alınan *sürdürülebilir kalkınma için eğitim* terimine göre ise, insanlığın şimdiki ve gelecekteki ihtiyaçlarını karşılama potansiyelini arttırmada kaynakların bilinçli tüketilmesi için eğitimin önemine vurgu yapılmıştır (Baykal ve Baykal, 2008). Bugün hala sürdürülebilir kalkınma, dünyanın 2030 yılı için uzlaştığı stratejik bir hedeftir (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye [UNDP Türkiye], 2015). Tüm bu çabaların ardında gelecek nesillere yaşanılabilir bir çevre bırakmanın amaçlandığı söylenebilir.

Gelecek nesillere yaşanabilir bir çevre bırakma düşüncesi, devletlere önemli görev ve sorumluluklar yüklemekle birlikte vatandaşlara da önemli sorumluluklar yüklemektedir. Genel olarak çevresel sorumlu vatandaşlık (Bell, 2005; Dobson, 2007) olarak nitelenen anlayışa göre, çevrenin korunmasında tüketim bilincinin geliştirilmesi ve çevreye duyarlı tüketim davranışlarının sergilenmesi oldukça önemlidir. Çevreye duyarlı vatandaşlar, dünya üzerinde bulunan ortak çevresel öğeleri kendi tüketim ihtiyaçlarını minimize ederek kullanırlar ve böylece ekolojik ayak izlerini küçültmeye çalışırlar (Dobson, 2007). Bir ülkenin çevre politikasını anlamak için, tüketicilerin çevreye yönelik yaklaşımlarına ve satın alma davranışlarına bakmak gerekir (Yeşilada, 2009). Buna göre bireylerin günlük hayatlarındaki tüketim davranışlarında çevreye karşı duyarlı olmalarıyla çevresel sorunların önemli ölçüde önlenebileceği düşünülmektedir. Araştırmalar, farklı yaş ve gruplarda çevreye yönelik yaklaşım, davranış ve tutum ile özellikle moda yönelimli satın alma davranışları arasında güçlü ilişkiler olduğunu ortaya koymaktadır (Park, Oh & Na, 2013; Lee, 2011; Üstündağlı ve Güzeloğlu, 2015). Çevresel sorumlu vatandaşlık anlayışı ürünlerin geri dönüşümü, yeninden kullanımı, çevre dostu ürünlerin kullanımını teşvik etmek gibi çeşitli alternatifler ortaya koyarak dünyanın üzerindeki tüketim baskısının azaltılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Genel olarak çevreye yönelik duyarlılığın gelişmesine ve tüketim konusunda çevrenin dikkate alınması yönünde oluşan bilince rağmen sorumsuz ve aşırı tüketim dünyanın karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlardandır. Küreselleşme ile birlikte bilgi akışının hızlanması, ortak bir üretim ve tüketim modeli oluşturmuştur ve bu model içerisindeki pazar yapısı ile gelişen pazarlama faaliyetleri, tüketicilerin davranışlarında çevreye karşı sorumlu ve etik davranmalarının önüne geçmiştir (Pınarcı, 2007). Dolayısıyla bireyler tüketim davranışı gösterirken çevreye karşı sorumsuzca davranarak arkalarında olumsuz etkiler bırakmaktadır. Oysa çevreye yönelik duyarlılık geliştirmiş tüketiciler,

gereksinimlerini göz önünde bulundurarak piyasada araştırma yapar ve ürünleri fiyat, kalite ve çevre güvenilirliği açısından karşılaştırarak satın alır (Bayazıt Hayta, 2009a). Özellikle son zamanlarda çocukların, toplum içerisinde belli bir gruba ait olma düşüncesiyle yaptıkları tüketimin çevreye duyarlı tüketicilik kalıbından uzak olduğu görülmüştür (Karaman Kepenekçi ve Ökdem, 2013). Bundan dolayı da eskiye göre, tüketim yaparken çevreyi düşünen çocuklar yetiştirmek bugün daha önemli hale gelmiştir (Madran ve Bozyiğit, 2018). Çünkü bugünün çocukları, kendileri için yaptıkları tüketim ile birlikte ebeveynlerini ve akranlarını da yönlendirmeye başlamıştır (Bozyiğit ve Karaca, 2014). Böylelikle çocuklar, özel bir tüketici grubu oluşturmuş ve şimdiden geleceğe yön verir hale gelmiştir (Ersoy ve Sariabdullaoğlu, 2008).

Tüm bunlara göre geleceğin nesli olan çocukların, çevreye yönelik olumlu tutum geliştirmiş bilinçli birer tüketici olarak yetiştirilmesi, ileride yaşanabilecek çevre sorunlarının çözümünde önemli bir rol oynayacaktır (Gülay ve Önder, 2011; Güven, 2013; Marin ve Yıldırım, 2004). Çevreye karşı olumsuz tutum geliştiren bireylerin ise, çevre sorunlarına karşı duyarsız olacağı ve çevreye yönelik daha fazla problem yaratacağı da öngörülmektedir (Uzun ve Sağlam, 2006). Bu noktadan hareketle çocukların, çevreye karşı olumlu tutum geliştirmiş, çevresel vatandaşlık davranışları gösteren bilinçli birer tüketici olarak yetiştirilmesindeki en büyük görevin örgün ve yaygın eğitim kurumlarına düştüğü söylenebilir. Buna örnek olarak, ülkemizde yayınlanan 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun (TKHK, 2013)'un Tüketicinin Bilgilendirilmesi başlığı altında yer alan 59. Maddesine göre; tüketicinin eğitilmesinden örgün ve yaygın eğitim kurumları sorumlu tutulmuş ve bu kurumların ders programlarının Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Ortaokulda verilen derslerin öğretim programları incelendiğinde, bilinçli tüketicilik ile çevre tutumu konularının özellikle Fen ve Teknoloji dersiyle Sosyal Bilgiler dersi içerisinde çeşitli öğrenme alanlarında yer aldığı görülmektedir. Sosyal Bilgiler dersi için; Üretim, Tüketim ve Dağıtım öğrenme alanında (MEB, 2018a) Fen ve Teknoloji dersinde ise; Madde ve Değişim, Canlılar ve Hayat öğrenme alanlarında ilgili konuların yer aldığı belirlenmiştir (MEB, 2018b). Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı içerisinde yer alan Üretim, Tüketim ve Dağıtım öğrenme alanı kapsamında yer alan kazanımlardan birisinde, öğrencinin doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz etmesi beklenmektedir. Bu kazanım da bilinçli tüketicilik ve çevre ilişkisinin öğretim programlarında kurulduğunun bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Konuyla ilgili

araştırmalar da programlarda bu konuların varlığını ortaya koymaktadır. Özellikle Sosyal Bilgiler dersi açısından ele alındığında Sosyal Bilgiler dersinin günümüz çocuklarının günlük hayatlarında karşılaşabilecekleri ekonomik problemleri ozebilmeleri adına bilinçli tüketicilik becerilerini kazanmalarında yardımcı olacağını ve bu becerinin Sosyal Bilgiler dersi ğretim programında da açıkça yer aldığı (Malbeleği, 2011); Sosyal Bilgiler dersi ğretim programında yer alan retim, Dağıtım ve Tüketicilik ğrenme alanı içerisinde bilinçli tüketicilik kavramını incelemiş ve öğrencilerin bu öğrenme alanı kapsamında; istek ve ihtiyaçlar arasındaki farkı ayırt edebilen, kaynakların sınırlı olduğunu bilen bilinçli birer tüketiciler olarak yetiştirilebileceği (Uyanık, 2015), Sosyal Bilgiler dersinin çevreye yönelik bilgi düzeylerinin artırılmasına, öğrencilerin çevreye yönelik olumlu tutum geliştirmelerine, doğal çevreyi koruyan ve geliştiren bireyler olarak yetiştirilmelerine önemli katkılarının olacağı (Aydemir, 2010) belirtilmektedir.

Konuyla ilgili literatür incelendiğinde, öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeylerini ölçen çalışmalara rastlanılmıştır (Akyüz, 2009; Alimcan, 2018; Altıok, 2010; Ersoy ve Nazik, 2006; Malbeleği, 2011, zkaya, 2013; Polat ve nişen, 2016; Sağlam, 2010b; Sert, 2002; Uyanık, 2015; nay, 2012). Bu çalışmaların çoğunluğunda öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeylerinin yüksek olduğu grlmştr (Polat ve nişen, 2016; Sağlam, 2010b; Uyanık, 2015). Bu çalışmaların bir kısmında da bilinçli tüketiciliğin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir (Akyüz, 2009; Altıok,2010; Ersoy ve Nazik, 2006; Malbeleği, 2011). Genel olarak bu farkın kız öğrenciler lehine olduğu grlmştr. Yapılan bazı çalışmalarda da anne-baba eğitim düzeyinin öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeylerini olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Örneğin Ersoy ve Nazik (2006) yaptıkları çalışmada anne-baba eğitim düzeyine göre öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeylerinde anlamlı bir fark tespit etmiştir. Bazı araştırmalarda da harçlık biriktiren öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Uyanık (2015) yaptığı tez çalışmasında, harçlık biriktiren öğrencilerin bilinçli tüketicilik puanlarının biriktirmeyenlere göre anlamlı şekilde farklılaştığını tespit etmiştir.

Konuyla ilgili çalışmaların bir kısmı da çocukların çevreye yönelik tutumlarını ölçen çalışmalardan oluşmaktadır (Aslan, Cansaran ve Uluçınar-Sağır, 2008b; Atasoy ve Ertürk, 2008; Aydın ve epni, 2012; Balcı-etin, 2012; Beldağ ve Nalçacı, 2011; elikbaş, 2015; Değirmenci, 2013; Gök ve Afyon, 2015; Gökçe, Kaya, Aktay ve zden, 2007; Kahyaoğlu ve zgen, 2011; Koruoğlu, 2013; Sönmez ve Yerlikaya, 2017a; Uzun, 2007; nal, 2011; Yaşaroğlu ve Akdağ, 2013; Yücel-zata, zkan, Güngör ve zer-Zeren, 2016; Zengin ve

Kunt, 2013). Yapılan araştırmaların çoğunda öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanlarında cinsiyete göre anlamlı bir fark olduğu görölmüştür (Atasoy ve Ertürk, 2008; Aydın ve Çepni, 2012; Beldağ ve Nalçacı, 2011; Çelikbaş, 2015; Değirmenci, 2013; Gök ve Afyon, 2015; Gökçe ve diğ., 2007; Kahyaoğlu ve Özgen, 2011; Sönmez ve Yerlikaya, 2017a; Uzun, 2007; Ünal, 2011; Yaşaroğlu ve Akdağ, 2013; Yücel-Özata ve diğ., 2016; Zengin ve Kunt, 2013). Anlamlı fark kız öğrenciler lehinedir. Öğrencilerin akademik başarısına göre çevreye yönelik tutum puanlarına bakıldığında Gökçe ve diğ. (2007)'nin çalışmalarında anlamlı bir farka rastlanılmıştır. Diğer bir değişkene göre çevreye yönelik tutum puanlarında anne-baba eğitim düzeyinin anlamlı fark oluşturduğu birçok araştırmaya rastlanılmıştır (Aslan ve diğ., 2008b; Değirmenci, 2013; Gök ve Afyon, 2015; Koruoğlu, 2013; Yücel-Özata ve diğ., 2016). İncelenen araştırmaların çoğunluğunda çevreye yönelik tutum puanlarının yüksek olduğu görölmüştür (Aslan ve diğ., 2008b; Aydın ve Çepni, 2012; Balcı-Çetin, 2012; Gök ve Afyon, 2015; Gökçe ve diğ., 2007; Kahyaoğlu ve Özgen, 2011; Sönmez ve Yerlikaya, 2017a; Yücel-Özata ve diğ., 2016).

İncelenen tüm bu araştırmalar değerlendirildiğinde, öğrencilerin genel olarak bilinçli tüketicilik ve çevreye yönelik tutum düzeylerinin yüksek olduğu görölmüştür. Fakat yapılan araştırmalarda öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeyleri ve çevreye yönelik tutumlarının tek boyutlu olarak ele alındığı ve çeşitli değişkenler açasından incelendiği belirlenmiştir. Oysa yukarıda da değinildiği gibi çevreye yönelik duyarlılık ve bilinçli tüketicilik genellikle birbiriyle ilişkili olarak ele alınan, birbirini destekleyen konulardır. Genel olarak çevreye duyarlı insanların tüketim alışkanlıklarını buna göre şekillendirecekleri sık sık dile getirilmektedir. Bu ilişki yetişkinler açasından yeterince incelenmekle birlikte yapılan çalışmalarda ortaokul kademesindeki öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeyleri ile çevreye yönelik tutumlarının birlikte ele alındığı, bu iki konu arasında nasıl bir ilişki olduğu ve çevreye yönelik tutumun bilinçli tüketicilik eğilim ve davranışlarını etkileyip etkilemediğini inceleyen araştırmalar oldukça sınırlıdır. Eğitimin işlevi hakkında da çıkarımlar yapılmasını sağlayacak bu tür ilişkisel analizlere ihtiyaç vardır. Günümüzde artan çevre sorunları karşısında eğitim kademelerinin en önemli rolü, öğrencilerin çevreye yönelik tutum ile bilinçli tüketicilik arasındaki ilişkinin kurulmasını sağlayarak daha yaşanabilir bir dünya fikrine katkıda bulunmaktır. Bu kapsamda araştırmanın problemi öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeyleri ve çevreye yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi üzerine kurulmuştur. Bu araştırma ilgili literatürde bu konudaki boşluğun kapanmasına katkı sunmak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

1.1.1. Problem Cümlesi

Sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketicilik düzeyleri ve çevreye yönelik tutumları arasında nasıl bir ilişki vardır?

1.1.2. Alt Problemler

1. Sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketicilik düzeyleri nedir?
2. Sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketicilik düzeyleri;
  - a. Cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
  - b. Anne eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
  - c. Baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
  - d. Düzenli harçlık alma durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
  - e. Harçlık biriktirme durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
  - f. Akademik başarılarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
  - g. Gün içinde televizyon izleme sürelerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
  - h. Sosyal medya kullanımına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
  - i. Okulların bulunduğu sosyo-ekonomik çevreye göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
3. Sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları ne düzeydedir?
4. Sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutum düzeyleri;
  - a. Cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
  - b. Anne eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
  - c. Baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
  - d. Düzenli harçlık alma durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
  - e. Harçlık biriktirme durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
  - f. Akademik başarılarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
  - g. Gün içinde televizyon izleme sürelerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
  - h. Sosyal medya kullanımına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
  - i. Okulların bulunduğu sosyo-ekonomik çevreye göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
5. Sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları, bilinçli tüketicilik düzeylerini anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketicilik düzeyleri ile çevreye yönelik tutumlarını çeşitli değişkenler açısından incelemek ve bilinçli tüketicilik ile çevreye yönelik tutum arasındaki ilişkiyi araştırmaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Günümüzde bilinçsiz tüketimin artmasıyla beraber çevre sorunlarının da arttığı görülmektedir. Çevre sorunları önceleri sadece etkiledikleri bölgeler ile sınırlı kalırken bugün neredeyse bütün insanlığı etkileyecek küresel bir boyuta ulaşmıştır (Bozkurt ve Koray, 2002). Gelecekte iyi bir yaşam kalitesine sahip olmak için, bugün kaynakların bilinçli kullanılması ve temel gereksinimlerin buna göre giderilmesi gerekmektedir (Tanrıverdi, 2009). Çünkü dünya üzerinde ortaklaşa kullanılan kaynaklar insanların aşırı tüketimine yetecek kadar çok değildir.

Artan çevre sorunları ve bilinçsiz tüketim ile başa çıkabilmek için bireylerin bilinçlendirilerek çevreye duyarlı birer vatandaş olarak yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu noktada öncelikle öğrencilerin ilgili konuya yönelik bilgi düzeyleri ve tutumları belirlenmelidir. Buna göre de eksiklikler giderilerek öğretim programları tekrar ele alınmalıdır. Özellikle de öğrencilerin iyi bir tüketici olarak; tüketim, para yönetimi, tüketici hakları, reklamlar, markalar ve çevre konularında eğitilmeleri önemli olacaktır (Nazik ve Bayazıt, 2004). Bu çalışmada veriler, sekizinci sınıf öğrencilerinden toplanmıştır ve bu öğrencilerin buldukları yaş grubu Piaget'in bilişsel gelişim evrelerinden soyut düşünme evresine tekabül etmektedir. Özellikle 11-18 yaş grubunu ele alan bu evrede çocuk, soyut problemleri kendisi çözebilir hale gelmiştir (Piaget, 2004). Martin ve Olivia (2001)'nin birlikte yaptıkları çalışma sonucunda, çocukların ön ergenlik dönemiyle birlikte mallara sahip olma durumunu, tasarrufun önemini ve yaptıkları tüketimin çevreye olan etkisini de öğreneceklerini belirtmiştir. Buna göre çocukluk ve gençlikte edinilen tecrübelerin, yetişkinlik dönemi davranış ve düşünme kalıplarını da etkileyeceği mutlaka göz önüne alınmalıdır. Bu araştırma, 8. sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının bilinçli tüketicilik düzeylerini yordayıp yordamadığını belirleyerek bu bakış açısı ve davranış örüntülerinin bu yaşlarda oluşup oluşmadığına yönelik bir geri bildirim sunması açısından önemli görülmektedir.

Geleceğin nesli olan çocuklar, bugün tüketmiş oldukları mal ve hizmetlerle hakkı olan sağlıklı bir çevreyi aslında kendileri oluşturacaktır (Surlu, 2003). Günümüzde bilinçsiz

tüketim sonucunda artan çevre sorunlarıyla çocukların başa çıkmayı öğrenmesi ve çevreye duyarlı bilinçli tüketicilik davranışları gösterebilmesi için eğitimciler için önemli bir görev düşmektedir. Bir eğitimci ve araştırmacı olarak şu an ne boyutta olduğumuzu bilmek, ilerisi için konuyla ilgili yapılabilecekler için zemin hazırlayacaktır. Bilinçli tüketicilik ve çevre ile ilgili konuların giderek daha fazla önem kazanması ve boyutlarının genişlemesi nedeniyle, araştırma konusunun son derece güncel ve önemli olduğu düşünülmektedir. Dünya ve ülke gündemi açısından bakılırsa, bireylerin tüketicilik konusunda bilinçli olmaları ve çevreye yönelik olumlu tutum geliştirmeleri sorunların çözümünde gerekli olduğundan, araştırmanın konusunun ayrıca işlevsel olduğu söylenebilir. İlgili literatür incelendiğinde de bilinçli tüketicilik ve çevreye yönelik tutumların birbiriyle olan ilişkilerini ele alan çalışmaların, ortaokul öğrencileri düzeyinde oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Bundan dolayı araştırmadan elde edilecek sonuçların benzer konuda çalışacak araştırmacılara da yol göstereceği düşünülmektedir. Ayrıca araştırmanın okullarda verilen tüketicilik ve çevre eğitimine ilişkin geri dönütler sağlayacağı da düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

- 1) 2018-2019 eğitim öğretim yılı içerisinde toplanan verilerle sınırlıdır.
- 2) Denizli ili merkez ilçelerinde (Merkezefendi ve Pamukkale) sosyo-ekonomik çevreleri yüksek, orta ve düşük olarak belirlenen toplam dokuz devlet ortaokulunda öğrenim gören ve örneklem kapsamına giren sekizinci sınıf öğrencileri ile sınırlıdır.
- 3) Araştırma yapılacak ortaokulların yüksek, orta ve düşük olarak sınıflandırılması Denizli İl Millî Eğitim Müdürlüğü yetkilileri ve okul yöneticilerinin görüşleri ile sınırlıdır.
- 4) Araştırma, uygulanan Kişisel Bilgi Formu, Bilinçli Tüketicilik Düzeyi Ölçeği ve Çevresel Tutum Ölçeği'nden toplanan veriler ile sınırlıdır.

1.5. Sayıtlar

Araştırma şu sayıtlara dayanmaktadır;

- 1) Araştırma için seçilen yöntem; araştırmanın amacı, konusu ve problemin çözümüne uygundur.
- 2) Araştırma için seçilen okulların sosyo-ekonomik düzeyleri hakkında, Denizli İl Millî Eğitim Müdürlüğü yetkilileri ve okul yöneticilerinin yönlendirmeleri yeterli düzeydedir.

- 3) Örnekleme için seçilen grup, evreni tam olarak temsil etmektedir.
- 4) Öğrenciler veri toplama araçlarına doğru ve samimi cevaplar vermişlerdir.

1.6. Tanımlar

Araştırma çerçevesinde konu ile ilgili kavramların tanımları yapılmıştır. Bu bağlamda tanımlanan kavramlar; tüketim, tüketici, bilinçli tüketim, bilinçli tüketici, bilinçli tüketici eğitimi, çevre, tutum, çevre tutumu ve çevre eğitimidir.

Tüketim: Mal ve hizmetlerin ihtiyaçları gidermek amacıyla yok edilmesidir (Babaoğul, Aydın ve Erberber, 1999).

Tüketici: Hayatını sürdürebilmek için ihtiyaç duyan ve bu ihtiyacını gidermek için elinde fırsatları olan kişidir (Altunışık, Özdemir ve Torlak, 2008).

Bilinçli tüketim: Tüketicinin akıl ve bilinç odaklı gerçekleştirdiği tüketim davranışıdır ve aynı zamanda tüketici olarak sahip olduğu hakların bilincinde, çevreye ve topluma karşı sorumluluk duygusu ile tüketimi gerçekleştirmesidir (Özbölük, 2010).

Bilinçli tüketici: Gelir ve giderlerini dengede tutabilmek için kişisel bütçesi çerçevesinde hareket ederek parasını bilinçli kullanıp, tasarruf yapan tüketicidir (Gülmez, 2006).

Bilinçli tüketici eğitimi: Bireylerin ekonomik faaliyetlerini yönlendirme, ihtiyaçlarını giderme, kaynaklarını bilinçli kullanma, temel haklarını öğrenme ve pazarı etkileme gücünü hedef alan eğitim yatırımdır (Bayazıt Hayta, 2006).

Çevre: Canlı varlıkların yaşamsal bağla bağlı oldukları, etkiledikleri ve aynı zamanda etkilendikleri alandır (Güney, 2004).

Tutum: Yaşantı ve deneyimler sonucu oluşan, bireyin davranışları üzerinde yönlendirici ya da dinamik bir etkileme gücüne sahip olan duygusal ve zihinsel hazırlık durumudur (Tavşancıl, 2002).

Çevre tutumu: Çevre sorunları sonucunda oluşan yargılar ile çevre sorunlarının çözümüne yönelik davranışlara karşı oluşan olumlu ya da olumsuz tavır ve düşüncelerin hepsidir (Erten, 2005).

Çevre eğitimi: Çevre bilincinin geliştirilip çevreye karşı olumlu, duyarlı ve kalıcı davranış değişikliklerinin kazandırılması için aktif katılımın sağlanması ve sorunların çözümünde görev almaya hazır hale getirilmesi sürecidir (Bilgili, 2008; Budak, 2008).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Çerçeve

2.1.1. Bilinçli Tüketici ile İlgili Kuramsal Çerçeve

2.1.1.1. Tüketim ve tüketici. İnsan biyolojik ve kültürel bir varlık olarak, tüketim ve tüketici kavramlarının gelişmesinin başlıca sebebidir (Pınarcı, 2007). Bir ihtiyacı gidermek adına mal veya hizmet edinip kullandıktan sonra yok etmeye tüketim denir (Yücel, 2003). Başka bir tanıma göre tüketim, tüketicinin mal ve hizmetleri satın alma ve kullanmaya yönelik faaliyetlerini kapsar (Akyüz, 2009). İslamoğlu ve Altunışık (2008)'a göre tüketim sürecinde tüketici, bir ihtiyaç hisseder ve bu ihtiyacı karşılamak için araştırma yapar, seçeneklerden uygun olanı seçer, satın alır, ürünü tüketir ve bu tüketim deneyimini değerlendirir.

Tüketici ise, bir mal veya hizmeti ihtiyacını gidermek amacıyla kullanan, gerçek ya da tüzel kişilerdir (Deryal, 2004). Tüketici, tüm insanlar için geçerlidir ve insanların farklılıkları karşısındaki tek ortak noktadır (Ferman, 1993). Akipek (2001)'e göre tüketici; ekonomik, sosyal ve kültürel gereksinimlerini karşılayabilmek için nihai bir mal ve hizmeti satın alıp kullanan ya da kendi kendine üretip kendisi kullanan ve hiçbir mübadeleye sokmayan kişidir. Tüketici kavramında önemli olan nokta mal veya hizmeti ticaret amaçlı değil, kendi ihtiyaçlarını gidermek için kullanmasıdır. Sonuç olarak tüketim ve tüketici kavramları, bireylerin ihtiyaçlarını karşılama çabalarının sonucunda ortaya çıkmıştır.

2.1.1.2. Bilinçli tüketim ve bilinçli tüketici. İnsanların tüketici olarak istek ve ihtiyaçlarına karşılık, doğal kaynaklar oldukça sınırlıdır. Ayrıca günümüzde tüketiciler çeşitli mal ve hizmetlerle karşı karşıya kalmıştır. Bu durumda bilinçli şekilde seçim yapmak oldukça zordur. Günümüzde tüketiciler, genişleyen pazarlama faaliyetleri ve reklamlar karşısında aşırı tüketime teşvik edilmeye çalışılmaktadır. Bunun sonucunda ilerleyen dönemde büyük problemler ortaya çıkacaktır. Tüketim sürecinde sağlıklı kararlar almak için bireyler, bilinçli tüketici ve bilinçli tüketim kavramlarıyla iç içe olmalıdır (Karsu, 2013).

Günümüzde bireylerin tüketim alışkanlıkları oldukça değişmiştir ve artık tüketicilerden beklenen bilinçli davranışlar sergilemesidir. Ayrıca günümüzde tüketim toplumu denilen ve bilinçsizce tüketim yapmayı destekleyen bir yapı da ortaya çıkmıştır. Bu

yapının getirdiği zararları önlemek için tüketicilerin bilinçli olması gerekmektedir. Bilinçli şekilde yapılan tüketim, öncelikle tüketicilerin hayatını sonrasında ise ülkeyi ve dünyayı olumlu yönde etkileyecektir.

Bilinçli tüketici; ürün veya hizmet satın alırken ihtiyaçlarını göz önünde tutan, alışveriş sürecinin nesnesi değil öznesi olduğunun farkında olan, bütçesine göre alışveriş yapan, ürün alırken; güvenli, sağlıklı, kaliteli ve çevreci olanı seçen, ayıplı mal ve hizmete tepki gösteren kişidir (Hekimci, 2003). Bir ürün ya da hizmeti satın almadan önce, satın alma sırasında ve sonrasında gerçekçi davranan birey akılcı tüketici olarak tanımlanır (Özbölük, 2010). Bilinçli tüketici, yaptığı tüketimin kendisini, toplumu ve dünyayı etkileyeceğinin farkında olan kişidir (Kozinets ve Handelman, 2004). Yapılan tanımlardan hareketle bilinçli bir tüketici şu özelliklere sahip olmalıdır:

- Hizmet veya mal satın alırken gerçek ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran,
- Satın almadan önce hizmet veya malların ucuz, sağlıklı, güvenli ve kaliteli, olması yönünde araştırma yapan,
- Hakkını bilen, ona sahip çıkan ve savunan,
- Firmalarda güvenilirliği ön planda tutan,
- Ülkesinde ve dünyanın herhangi bir yerinde çevreye karşı duyarlı olan,
- Medya ve reklamların yanıltıcı etkisinde kalmayan,
- Tüketim sürecinin nesnesi değil öznesi olan,
- Tüketici haklarının korunması konusunda tüketicilerin birlik olması ve örgütlenmesine inanan.

İyi bir tüketici; bilinçli hareket eden ve bir malı satın alırken, kullanırken ve de kullandıktan sonra ihtiyaç, olanak ve çevreyi koruma kaygıları arasında denge kurabilen kişidir (Arıkan ve Odabaşı, 1992). İnsanların çevre ile kurduğu dengeyi koruması gerekmektedir. Çevrenin dengesinin bozulması geri dönülemez sonuçları doğurmaktadır. Çevreye yönelik olumsuz sonuçlar, bugün ve gelecek için kaygı yaratmaktadır. Bilinçli bir tüketicilik davranışları gösterip, bunu hayatın her alanında uygulamak ve yaşam biçimi haline getirmek tüm insanların görevidir.

2.1.1.3. Tüketici olarak çocuk. Her bireyin en önemli özelliği tüketici olmasıdır (Ferman, 1993). Günümüzde çocukların ebeveynlerinden aldıkları para, onların tüketime aktif şekilde katılmalarını sağlamıştır (Sutherland ve Thompson, 2003). Özellikle son yıllarda pazarlama faaliyetlerinde çocuk tüketicilere yönelik bir artış yaşanmıştır. Bu

durumun üç nedeni vardır; birincisi çocukların geleceğin pazarını oluşturması ve onlarda marka sadakati oluşturmak istenmesi, ikincisi çocukların harçlık miktarının artması ve bu bağlamda harcama özgürlüklerinin de artması, üçüncüsü de son dönemlerde çocukların ailelerin satın alma kararlarında etkili olmasıdır (Ateşoğlu ve Türkkahraman, 2009).

Çocuklar markalar tarafından bugünün aktif tüketicisi, geleceğin sadık müşterisi olarak düşünülmektedir. Çocukları geleceğin tüketicisi olarak yetiştirirken, ailelerinin tüketim tercihlerine de doğrudan etki etmeleri kaçınılmazdır (Ersoy ve Sariabdullahoğlu, 2008). Özellikle eğitimle bilinçlenen çocuklar, ailelerinin tüketim harcamalarında etkili olacaklar ve yaşları geçtikçe de kendi bağımsız harcamalarını yapacaklardır (McNeal, 2007). Sonuç olarak çocuklar, bugünün ve yarının tüketicisi olduğundan onları etkilemek son derece önem kazanmıştır. Çocuklukta kazanılan bu tüketicilik becerileri ileriki yaşamı da etkileyecektir. Ayrıca günümüzde çocuklar, birbirlerinin tüketim faaliyetlerinden de etkilenmektedirler. Tüm bunlar göz önüne alındığında, karmaşıklaşan pazarlama faaliyetleri ve reklamların çocuk tüketicileri hedeflemesi kaçınılmazdır. Tüketici grubunda yerini alan çocukların, konu ile ilgili gerekli eğitimi aile ve okul ortamında alması oldukça önemlidir.

2.1.1.4. Bilinçli tüketicilik eğitimi. Bilinçli tüketicilik eğitimi kavramı, evrensel platformda yer alan bir konu olarak ortaya çıkmaktadır (Babaoğlu ve Altıok, 2008). Tüketici eğitimi, vatandaşlık ve sosyal sorumluluk eğitimidir (Bonner, 1993). Yener (1990)'e göre, tüketicilere var olan kaynaklardan tatmin sağlamak için ihtiyaç duyulan bilgi ve becerilerin kazandırılma sürecine, bilinçli tüketicilik eğitimi denir. Bilinçli tüketicilik eğitiminin temelinde, tüketicinin korunması düşüncesi yatar. Bilinçli tüketicilik eğitimi; bireylerin ekonomik faaliyetlerini yönlendirir, ihtiyaçlarını giderir, kaynakların bilinçli kullanılmasını sağlar, temel hakları öğretir, pazarın etkilenme gücünü artırmayı hedefler (Babaoğlu ve Altıok, 2008).

Özellikle günümüzde teknolojilerinin gelişmesiyle; bilgi akışı hızlanmış, ortak bir tüketim ve üretim modeli meydana gelerek küresel bir pazar oluşturmuştur (Pınarcı, 2007). Bu pazar içerisinde; aldatıcı etkiler, bilgi kirliliği, karmaşık bir piyasa yapısı, karmaşıklaşan ve genişleyen hizmet ve ürün seçenekleri karşısında tüketicinin işi oldukça zorlaşmıştır. Bu durum da tüketici için önemli problemleri ortaya çıkarır. Bu problemlerle başa çıkmak için de tüketici olarak belli yeterliliklere sahip olmak gerekir. Özellikle tüketicilerin sahip oldukları hakları bilmesi gerekmektedir. 1985 tarihli Birleşmiş Milletler Evrensel Tüketici Hakları Bildirgesi'ne göre temel ve evrensel haklar;

- Temel ihtiyaçların karşılanma hakkı,
- Bilgi edinme hakkı,
- Sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı,
- Sağlık ve güvenlik hakkı,
- Eğitilme hakkı,
- Ekonomik çıkarların korunması hakkı,
- Zararların giderilmesi hakkı,
- Seçme hakkı,
- Örgütlenme, temsil edilme ve sesini duyurma hakkı olarak belirtilmiştir (Kanbir ve Saydan, 2006).

Ülkemizde ise 1995 yılında kabul edilen, 2003 yılında düzenlenen 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun'a göre;

- Tüketicinin eğitilmesi konusunda örgün ve yaygın eğitim kurumlarının ders programlarına, Milli Eğitim Bakanlığınca gerekli ilaveler yapılır.
- Tüketicinin eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi için radyo ve televizyonlarda programlar düzenlenmesine ilişkin usul ve esaslar, Tüketici Konseyi'nin önerisi ile Bakanlıkça tespit ve ilan olunur (Kadioğlu, 2004, s. 301).

Bireylerin çocukluktan yetişkinliğe kadar tüketici olarak bilinçli bir yaşam tarzını benimsemeleri eğitimcilerin elindedir (Cohen, 1994). Bu kapsamda ülkemizde tüketicinin eğitilmesi konusunda Milli Eğitim Bakanlığı'na önemli görevler düşmektedir. Eğitim programları ve araçlarında, öğrencilerin bilinçli tüketici olarak yetişmesi için gerekli olan çalışmalar yapılmalıdır. Tüketici yasal haklarla ne kadar korunursa korunsun, bu haklara dair bilgi sahibi olmayan, hakkını aramayan, eleştirel düşünmeyen tüketici kendini tam anlamıyla koruyamaz. Eğitim programları incelendiğinde bilinçli tüketicilik konusu, tek bir ders olarak yer almasa da programda yer alan derslerin konuları içerisine dağıtılmıştır. Özellikle Sosyal Bilgiler dersi, bilinçli tüketicilik konularının yer aldığı temel derslerden biri olarak göze çarpar.

Bilinçli tüketicilik konusunda Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Özel Amaçları'nda (MEB, 2018a), birinci maddede öğrencilerin; vatandaş olarak milletini ve vatanını seven, haklarını bilip bu doğrultuda kullanan, sorumluluklarının bilincinde olan birer vatandaş olarak yetiştirilmeleri gerektiği belirtilmiştir. Programın sekizinci maddesinde ise, öğrencilerin ekonomik kavramları anlayan ve uluslararası platformda millî ekonominin yerini bilen vatandaşlar olarak yetiştirilmesi istenmiştir. Öğretim programının yedi öğrenme alanından birisi olan Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı

incelendiğinde, öğrencilerin bilinçli tüketicilik becerilerinin kazandırılmasında oldukça önemli bir rol üstlendiği görülmektedir. Programda öğrenme alanının hedeflerinde bilinçli tüketici; ihtiyaçlarıyla isteklerini ayırt edebilen ve bu doğrultuda bilinçli seçim yapabilen; fayda ve maliyet dengesini göz önünde bulunduran; kaynakların sınırlılığının farkında ve sorumluluk sahibi kişi olarak belirtilmiştir (MEB, 2018a). Bilinçli bir tüketici, ekonomik kavramları günlük hayatında rahatça kullanabilir. Haklarını bilir ve savunur. Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamını olumsuz etkileyeceğinin bilincindedir.

Birey, hayatı süresince tüketim davranışı gösterecektir. Bu süreçte de aldığı kararlar hem bireyi, hem toplumu hem de dünyayı etkileyecektir. Bundan dolayı birey tüketim davranışı sürecinde mutlaka bilinçli olmak durumundadır. Bu noktada bilinçli tüketicilik eğitiminin önemi ortaya çıkmaktadır. Bilinçli tüketici eğitimiyle, bireyin kaynakları doğru kullanması sağlanır (Bayazıt Hayta, 2009a). Tüketici eğitimi, bireylerin ekonomik faaliyetlerini yönlendirmelerine, ihtiyaçlarını belirleyebilmelerine yardımcı olan ve onlara haklarını öğretmek pazarı etkileme gücünü kullanabilmelerini hedef alan bir eğitim yatırımdır. Tüketici eğitimi, dünyadaki hızlı değişim ve gelişim süreçlerinde bireylere rehber olacaktır (Knights, 2000'den akt. Bayazıt Hayta, 2009a).

2.1.2. Çevreye Yönelik Tutum ile İlgili Kuramsal Çerçeve

2.1.2.1. Çevre. İnsan, çevrenin bir parçasıdır. Hem çevreyi etkiler hem de çevreden etkilenir. İnsanın çevreyle olan bu etkileşimi, farklı şekillerde gelişmektedir. Çevre ile ilgili yayınlar incelendiğinde farklı şekillerde birçok çevre kavramı ile karşılaşılır. Örneğin Başal (2013)'a göre çevre, canlıların hayatları boyunca yaşamak için gerekli olan ilişkileri sürdürdüğü bir ortamdır. Bir başka tanıma göre çevre, insanların ve diğer canlıların üzerinde dolaylı veya dolaysız şekilde etkide bulunabilecek etkenlerin toplamıdır (Keleş ve Hamamcı, 1998). Canlıların yaşamsal bağlarla bağlandıkları, etkilendikleri ve etkiledikleri alanlara çevre denir (Güney, 2004). İnsanın, neslinin devamı için üretim ve tüketim faaliyetleri içerisinde olduğu ortama çevre denir (Ünlü, 1995).

Canlıların yaşamında etkili olan bütün faktörler onun çevresidir (Yücel, 2003). Yapılan tanımlardan yola çıkarak çevrenin, çok boyutlu bir yapıda olduğu görülmektedir. Bunun nedeni insanın çevreyle olan etkileşiminin farklı şekillerde gerçekleşmesidir. Bu etkileşim gezegendeki yaşam son bulana kadar devam edecektir. Bu noktada önemli olan ise, insanın çevreyle inatlaşmadan ve ona zarar vermeden yaşamasıdır.

2.1.2.2. Çevreye yönelik tutum. İnsanoğlu duygularını ve düşüncelerini ifade etme yönünden diğer canlılardan ayrılır. Geçmişten bugüne kadar geçen zamanda insan, en fazla çevreyle etkileşim kurmuştur. Dolayısıyla yaşadığı çevreyi olumlu veya olumsuz yönde etkilemiştir. Etkilerin karşılığını da çevreden, fazlasıyla almıştır. Çevreden olumlu etkiler almak için insanların da çevreye yönelik tutumlarının olumlu olması gerekmektedir. Bu anlamda çevreye yönelik tutum konusunda yapılan tanımlarda, insanın çevreyi olumlu yönde şekillendirebileceği belirtilmiştir. Buna göre çevre tutumu, sorunların çözümünde insanların çevreye yararlı olacak davranışlarındaki tavır ve düşüncelerdir (Uzun, 2007). Çevrenin korunması ve canlı yaşamındaki fonksiyonuna ilişkin olumlu duygu, görüş ve davranışların tümü çevreye yönelik olumlu tutumu oluşturur (Türküm, 1998).

Bireylerin çevre konusunda bilgi sahibi olması ve çevreye yönelik olumlu tutumlar geliştirmesi son derece önemlidir. Peer, Goldman ve Yavetz (2007)'e göre çevresel farkındalığın ve çevre konularına aktif katılımın sağlanması için bireylerin tutum, kişisel sorumluluk ve kontrol mekanizmaları geliştirilmelidir. Bradley, Waliczeck ve Zajicek (1999)'e göre bireylerin davranışlarını etkileyen en önemli faktörlerden biri de tutumlardır. Çevreye yönelik gelişen olumlu tutumlar çevre farkındalığının oluşmasına katkıda bulunur (Erten, 2012). Çevreye yönelik davranışlarda bilginin yanı sıra ilgi ve tutum gibi özellikler de etkilidir. Çevre sorunlarının nedenlerini ve sonuçlarını bilen, çevreyi korumaya yönelik davranışlar sergileyen bireylerin yetiştirilmesi gelecek için atılması gereken önemli adımlardan biridir.

2.1.2.3. Çevre eğitimi. Günümüzde insanın doğaya egemen olma hırsı yüzünden, doğal kaynaklar hızla tükenmeye başlamıştır. Bu durumu önlemek için de insanlara gerekli bilgi, beceri ve tutumlar kazandırılmalıdır. Dolayısıyla bunun için etkili bir çevre eğitimi gereklidir. Çevre eğitimi, çocukların davranışlarında değişim sağlamak ve onları harekete geçirmek için sorun çözme ve karar verme becerilerini kullanmayı öğretir (Rider, 2005). Ayrıca çevre eğitimi, bireylerin gönüllü katılımcılar haline gelmesini de sağlar (Şüyün, 2010).

İlk zamanlarda çevre eğitimi, fen eğitimi ile eş değer tutulmuş; ancak çevre sorunlarının artması ve doğal çevrenin bozulmasıyla birlikte 1960'lı yılların sonlarından itibaren bu anlayış değişmeye başlamıştır. Geleneksel çevre eğitimi yerini, yeni çevresel değer ve davranışlara bırakmıştır. Çevre eğitiminin amacı, çocuklara teorik bilgi yüklemek değil, çevrenin ve sorunların farkına varmalarını sağlamaktır (Ayvaz, 1998).

Stockholm’de 1972 yılında düzenlenen Dünya Çevre Konferansı kapsamında; dünya çevre politikaları ve çevre eğitimi, ulusal ve uluslararası düzeyde ele alınmıştır. Daha sonra 1975 yılında ise, Uluslararası Çevre Eğitimi Programı kapsamında; çevre eğitimi hakkında araştırma, bilgi ve deneyimlerin paylaşılması, program ve materyallerin geliştirilmesi ile çevre eğitimi alanındaki uluslararası işbirliklerinin desteklenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla çevre eğitimine yönelik pek çok bölgesel seminer ve konferanslar düzenlenerek dünyanın ihtiyaçlarına yönelik bir çevre eğitimi perspektifi oluşturulmuştur (Doğan, 2000).

Çevre eğitimi konusunda ilk uluslararası toplantı, 1977’de Tiflis’te yapılmıştır. Burada çevre eğitimine yönelik dünya genelinde izlenilebilecek genel amaç ve ilkeler belirlenmiştir. Bu toplantı, günümüzdeki çevre eğitimi program ve uygulamalarının çoğuna temel olmuştur. Bundan sonra çevre eğitimi için yapılan tüm tanımların temeli Tiflis Bildirgesi’ne dayanmıştır (Ünal ve Dımşıkı, 1999).

Türkiye’de çevre konusundaki ilk çalışmalar, 1972 yılında düzenlenen Stockholm Dünya Çevre Konferansı’ndan sonra başlamıştır. Bu doğrultuda, çevre kavramı ilk kez III. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977) çerçevesinde değerlendirilmiştir (Bozkurt, 2007). Daha sonra 1982 Anayasası’nda 56. Madde ile çevre koruma kavramı ilk defa anayasaya girmiştir. Buna göre, her insan sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Ayrıca bu maddede çevre sağlığını korumak ve kirlenmesini önlemek, çevreyi geliştirmek vatandaşların ve devletin ödevidir, hükmü de yer almıştır. Daha sonra ise 1983 yılında kabul edilen 2872 sayılı Çevre Kanunu ile çevrenin geliştirilmesi ve korunması için bireylere ve devlete düşen görevler belirtilmiştir. 1994 yılında hazırlanan VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda yer alan Çevre Özel İhtisas Komisyonu Raporu’nda çevre eğitimi kavramı daha kapsamlı şekilde yer alınmıştır. Çevreye yönelik; bilgi, beceri, tutum ve davranışların kazanılması için eğitim alanında neler yapılabileceğine ilişkin planlamalar yer almıştır (Devlet Planlama Teşkilatı [DTP], 1994).

Ülkemizde 1992’de Milli Eğitim Bakanlığı tarafından sağlık, çevre, okuma ve trafik dersleri ilkokulun tüm sınıflarında uygulanmaya başlanmış ancak 1997’de bu uygulama kaldırılmıştır. Daha sonra 2005 yılında yayınlanan yeni eğitim öğretim programında çevre konusu tek başına bir ders olarak ortaya çıkmasa da çevre konuları derslerin programları içerisinde dağıtılmıştır (Bozkurt, 2007).

Çevre eğitimi konusunda, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’na (MEB, 2018a) bakıldığında; Üretim, Tüketim ve Dağıtım öğrenme alanında, Fen ve Teknoloji dersinde ise (MEB, 2018b) Madde ve Değişim ve Canlılar ve Hayat öğrenme alanlarında ilgili konuların

yer aldığı belirlenmiştir. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı içerisinde yer alan Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı kapsamında kazanımlarda çevre ile ilgili kazanımlara yer verilmiştir.

Genel olarak çevre eğitimi ile ilgili yapılan tanımlar incelendiğinde, çevre eğitiminin insan ve çevre arasında ilişkilere yönelik farkındalık geliştirmeyi amaçlayan bir süreç olarak görülüşü anlaşılmaktadır. Çevreye yönelik davranış değıştirme; farkında olma, bilgi, beceri, değer, tutum, uygulama ve davranış sıralamasında gerçekleşen bir etkileşimle oluşur (Yücel ve Özkan, 2014). Çevre eğitimi, çevreyle uyumlu biçimde yaşama iradesi ve becerisinin kazandırıldığı bir uygulama alanıdır (Özdemir, 2010). Yirmi birinci yüzyılda çevre eğitimi, disiplinlerarası ve bütüncül bir yapıda karşımıza çıkmaktadır. Çevre eğitimi, dünyanın sonunu getirebilecek problemlerin ortadan kaldırılması için çevre bilincine sahip bireylerin yetiştirilmesin yolunu ve toplum olarak neler yapılabileceğini gösterir (Jensen ve Schnack, 1997). Bugün çocuklara uygulanacak çevre eğitiminin üzerinde durulması, yarın onların yetişkinlik döneminde çevreyi koruyucu davranış geliştirmelerine yardımcı olacaktır (Littledyke, 2008). Özdemir (2007)'e göre çevre eğitiminin etkili olabilmesi için sürdürülebilir kalkınma amaçlı bir eğitim perspektifi oluşturulmalıdır. Çevre eğitimi, çevre konuları hakkında karar alma ve tutum geliştirme süreçlerini olumlu yönde etkileyecektir (Gardner, 2009). Genel olarak çevre eğitimi ile amaçlanan; çevresini bir bütün olarak kavrayan, eleştirel bakış açısına sahip, duyarlı, girişken, bilinçli, sorumlu ve gönüllü bireyler yetiştirmektir.

2.1.2.4. Çevresel sorumlu vatandaşlık. Yirminci yüzyılın sonlarından itibaren geleneksel vatandaşlık tanımı terkedilerek yerini daha etkin olan vatandaşlık tanımına bırakmıştır (Öztürk ve Özdemir-Özden, 2019). Çünkü 20. yüzyılın sonlarında doğal kaynaklardan sonuna kadar yararlanan tüketim anlayışı yerini kaynakları koruyan ve gelecek nesillere bu kaynakları bırakmayı düşünen bir tüketim anlayışına bırakmıştır (Besler, 2009). Bütün bu değışimler, çevresel sorumlu vatandaşlık kavramını ortaya çıkartmıştır. Bell (2005)'e göre çevresel sorumlu vatandaş, dünyadaki çevresel adaleti sağlamaya çalışır. Dobson (2007)'e göre ise çevresel sorumlu vatandaş, sahip olunan çevreci değerleri ekolojik ayak izini küçülterek uygular. Çevresel sorumlu vatandaşlık, sorumluluk ve yükümlülüklerini karşılıksız olarak kabul eden bir anlayışa sahiptir (Dobson, 2003). Buna göre de çevresel sorumlu vatandaş davranışı, çevreyi sürdürülebilirlik anlayışına göre ele alan ve bunu yaşamıyla bütünleştiren bir yaklaşımı yansıtır.

Bütün bu tanımlara göre çevresel sorumlu vatandaş, çevresel sorunlara karşı kaygı duyar ve çevreye karşı sorumluluk hissederek davranır. Ayrıca çevresel sorumlu vatandaş, sürdürülebilirlik kavramı çerçevesinde gelecek nesillerin de iyi çevresel koşullardan yararlanması gerektiğini düşünür. Dolayısıyla çevresel sorumlu vatandaş, çevre sorunlarının çözümü için çalışır.

2.2. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde bilinçli tüketicilik ve çevreye yönelik tutumlar hakkındaki ilgili araştırmalar bulunmaktadır. Araştırmalar kronolojik bir sıraya göre dizilmiştir. Aynı yıllarda birden fazla olan araştırmaların diziliminde ise alfabetik sıralama göz önünde bulundurulmuştur.

2.2.1. Bilinçli Tüketicilik ile İlgili Araştırmalar

Alimcan (2018), *Ortaokul Öğrencilerinin Bilinçli Tüketicilik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelemesi (Amasya İli Örneği)* adlı yüksek lisans tezinde, öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeylerini çeşitli değişkenlere göre incelemiştir. Araştırmada nicel boyuttadır ve ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Veriler 2015-2016 eğitim-öğretim yılı içerisinde, Sağlam'ın 2010 yılında geliştirdiği Bilinçli Tüketicilik Düzeyi Ölçeği ile toplanmıştır. Ölçek Amasya il merkezindeki üç ortaokulun beş, altı ve yedinci sınıflarına uygulanmıştır. Araştırmanın örneklemi 885 kişiden oluşmuştur. Elde edilen verilerin analizi SPSS 20 programı ile yapılmıştır. Araştırmada normal dağılım gösteren değişkenlerde t-Testi ve ANOVA, normal dağılım göstermeyen değişkenlerde ise Mann-Whitney U, Kruskal Wallis kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, bilinçli tüketicilik puanları okullara göre anlamlı fark göstermiş ancak cinsiyet değişkenine göre anlamlı fark bulunmamıştır. Anne öğretim durumu ilkök ve altında olan öğrencilerin bütçe-fiyat bilinci ve baba öğrenim durumu yüksek olan öğrencilerin kalite bilinci puanları yüksek çıkmıştır. Bilgisayar kullanma süresi, televizyon izleme süresi, satın alma eğilimi ile bilinçli tüketicilik puanları arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Belgesel, haber ve eğitici program izleyen öğrencilerin bilinçli tüketicilik puanları daha yüksek çıkmıştır.

Polat ve Ünişen (2016), *Ebeveyn Görüşlerine Göre Hayat Bilgisi Eğitimi Almış Çocuklarının Bilinçli Tüketici Olma Durumları* adlı çalışmalarında, Hayat Bilgisi dersi programı yoluyla öğrencilerin ilkök birinci, ikinci ve üçüncü sınıf eğitimleri sonunda bilinçli tüketicilik ile ilgili kazanımları öğrencilerin ebeveynlerinin görüşleri üzerinden

ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, Adıyaman Merkez ilçede öğrenim gören 208 ilkokul öğrencisinden oluşturmuştur. Araştırma betimleyici tarama modeliyle yürütülmüştür. Araştırma verileri, araştırmacılar tarafından geliştirilen Bilinçli Tüketici Olma Anket Formu ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin bilinçli tüketicilik puanları 150 üzerinden 120,61 olarak saptanmıştır. Öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeyleri, reklamlarla tüketici hakları arasında ilişki kurma ve reklamlar yoluyla isteklerinin nasıl yönlendirildiğinin farkında olma boyutlarında daha yüksek çıkmıştır. Öğrencilerin hayat bilgisi dersi genel okul başarısı ile velinin okulu başarılı olarak algılaması, bilinçli tüketicilik puanlarını arttırmıştır. Aileden birinin diğerini bilinçli tüketici olarak tanımlaması ve okulu başarılı olarak algılaması, çocuklarda bilinçli tüketiciliği olumlu yönde etkilediği belirtilmiştir.

Uyanık (2015), *İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Bilinçli Tüketicilik Durumlarının İncelenmesi* adlı yüksek lisans tezinde, 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Eskişehir ili Tepebaşı ve Odunpazarı ilçelerinde bulunan 15 ilkokuldaki dördüncü sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketicilik durumlarını incelenmiştir. Araştırmada karma desen kullanılmıştır. Araştırmada, nicel boyutta Sağlık tarafından 2010 yılında geliştirilen Bilinçli Tüketicilik Düzeyi Ölçeği, nitel boyutta da yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Ölçek 478 öğrenciye uygulanırken, yarı yapılandırılmış görüşme formu 15 öğrenci ve üç öğretmene uygulanmıştır. Nicel veriler Mann Whitney U ve Kruskal Wallis H testleri ile nitel veriler de tematik analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin üst düzeyde bilinçli tüketiciliğe sahip oldukları belirlenmiştir. Öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeylerinin; okulun sosyo-ekonomik durumu, baba ve annenin eğitim düzeyi, ailenin aylık gelir durumu, baba ve annenin mesleği ve öğrencilerin harçlık biriktirmelerine göre anlamlı fark gösterdiği; cinsiyet durumu ve harçlık miktarına göre anlamlı bir fark göstermediği sonucuna varılmıştır. Nitel bulgularda ise öğrencilerin bilinçli tüketiciliği; tasarruf yapma ve bilinçli para harcama ile ilişkilendirdikleri tespit edilmiştir. Bilinçli tüketicinin alışveriş öncesinde ve alışveriş anında gösterdiği davranışların, tasarruf yapmaya ve hakkını korumaya yönelik olduğu belirtilmiştir. Tüketicinin sahip olduğu haklar; mal ve hizmetlerin serbestçe seçilmesi, tanzim edilmesi ve şikayette bulunulabilmesi olarak ifade edilmiştir. Okulların bulunduğu sosyo-ekonomik çevreye göre; orta ve üst sosyo-ekonomik çevrede bulunan okulların öğrencilerinin, alt sosyo-ekonomik çevrede bulunan okulların öğrencilerine göre bilinçli tüketicilik hakkında daha yetkin bilgiye sahip oldukları belirlenmiştir. Bu araştırmada öğretmenler; ders kitaplarını ve programı bilinçli tüketicilik

açısından yetersiz gördükleri, tüketici eğitimi dersinin disiplinler arası veya ayrı bir ders olarak verilmesi gerektiği, öğrencilere somut yaşantılar sunulması, aile eğitimi ve okul-aile birliğinin sağlanılmasının gerekliliğini ortaya koymuşlardır.

Özkaya (2013), *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Tüketici Eğitimi Konusundaki Bilgi ve Tutumlarının İncelenmesi* adlı yüksek lisans tezinde, öğrencilerin tüketici hakları, sorumlulukları ve tüketici eğitimine yönelik bilgi düzeyi ile tutumlarını araştırmıştır. Araştırmada 400 öğrenciye ulaşılmış ve araştırmacı tarafından geliştirilen bilgi testi ve tutum ölçeği veri toplamak amacıyla kullanılmıştır. Veriler SPSS 17 paket programı ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin cinsiyetlerine göre tüketici eğitimi, satın alma faaliyeti tutumları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Öğrencilerin tüketici eğitimi bilgi düzeyi puanları annelerinin mesleklerine göre memur olanlar lehine anlamlı fark gösterdiği tespit edilmiştir. Tüketici hakları bilinci ve tüketici eğitimi puanlarına göre, öğrencilerin annesi işçi olanlar lehine anlamlı fark göstermiştir. Öğrencilerin tüketici eğitimi bilgi düzeyleri anne eğitim durumuna göre incelendiğinde, okur-yazar olmayan anneler lehine anlamlı fark gösterdiği saptanmıştır. Öğrencilerin tüketici eğitimi bilgi düzeyleri, baba mesleğine göre incelendiğinde babası memur ve serbest meslek sahibi olanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Ünay (2012), *İlköğretim Öğrencilerine Verilen Tüketici Eğitiminin Gösterişçi Tüketimi Önlemedeki Etkisinin İncelenmesi* adlı yüksek lisans tezinde, öğrencilere verilen tüketici eğitiminin gösterişçi tüketimi önlemedeki etkililiğini araştırmıştır. Araştırma Ankara ili Altındağ ilçesindeki bir ilköğretim okulunda öğrenim gören altıncı, yedinci ve sekizinci sınıflarında 2009-2010 eğitim-öğretim yılı içerisinde öğrenim gören 218 öğrenciye uygulanmıştır. Araştırmanın verileri araştırmacı tarafından hazırlanan anket formu ile toplanmıştır. Anket formu ön test-son test olarak uygulanmıştır. Araştırma verileri SPSS 17 programı ile analiz edilmiştir. Öğrencilere verilen tüketici eğitimi sonrasındaki ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı t-Testi ile analiz edilmiş ve sonuçlarda anlamlı fark bulunmuştur. Buna göre öğrencilere verilen tüketici eğitiminin gösterişçi tüketime yönelik bilgilerini olumlu yönde etkilemektedir.

Malbeği (2011), *Drama Yönteminin Sosyal Bilgiler Dersi Başarısına ve Bilinçli Tüketici Düzeyine Etkisi* adlı yüksek lisans tezinde, dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler dersi Üretim, Dağıtım ve Tüketim adlı öğrenme alanı kazanımlarının drama yöntemiyle işlenmesinin öğrencilerin akademik başarı, bilinçli tüketici düzeyi ve bilgilerinin kalıcılığına etki düzeyini araştırmıştır. Bu bağlamda araştırma, 2010-2011 eğitim-öğretim

yılında Sakarya ili Adapazarı ilçesinde bulunan bir ilköğretim okulunda öğrenim gören dördüncü sınıf öğrencileri üzerinde yapılmıştır. 20'si deney 20'si kontrol grubundan olmak üzere araştırmaya toplam 40 öğrenci katılmıştır. Araştırmada ön test-son test kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır. Deney grubunda dersler drama yöntemiyle işlenirken, kontrol grubunda var olan program uygulanmıştır. Araştırmada, Üretimden Tüketime Ünitesi Başarı Testi ve Bilinçli Tüketici Düzeyi Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler dersinde drama yöntemiyle ders işlenen deney grubunun bilinçli tüketici düzeyleri daha yüksek çıkmıştır. Ayrıca araştırmada kız öğrencilerin bilinçli tüketici düzeyleri erkeklere göre daha yüksektir.

Altıok (2010), *İlköğretim Programlarının Bilinçli Tüketici Davranışlarını Kazandırma Düzeyine İlişkin Bir Araştırma* adlı doktora tezinde, 2008-2009 eğitim-öğretim yılında İstanbul ili sınırları içerisinde bulunan ve yeni ilköğretim programını uygulayan Beyoğlu, Fatih ile Bahçelievler semtlerindeki pilot okulların programlarının bilinçli tüketici davranışlarını kazandırma düzeylerini değerlendirmiştir. Bu hedefle, yeni öğretim programında hedeflenen davranışlara ulaşılma derecesi, öğrencilerin bilgi ve tutum düzeyleri ve öğretmenlerin programa ilişkin görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma beşinci ve sekizinci sınıf öğrencileri üzerinde uygulanmıştır. Araştırmada nicel boyutta araştırmacı tarafından geliştirilen Düzey Belirleme Testi ve Bilinçli Tüketici Davranışları Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Düzey Belirleme Testi beşinci sınıflara, Bilinçli Tüketici Davranışları Tutum Ölçeği de sekizinci sınıflara uygulanmıştır. Araştırmanın nitel boyutunda ise, öğretmenlerin görüşlerini almak için yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Nicel verilerin analizinde; Tek Faktörlü Varyans Analizi (ANOVA) ve Bağımsız Örneklem t-Testi kullanılmıştır. Nitel verilerin analizinde ise içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmaya toplamda 576 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın nicel sonuçlarına göre, ilköğretim beşinci ve sekizinci sınıf öğrencileri arasında bilinçli tüketici davranışlarını kazanma düzeyleri açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak bilinçli tüketici davranışlarına yönelik tutum düzeyleri arasında anlamlı fark bulunmuştur. Öğrencilerin bilinçli tüketici düzeyleri; cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey ve anne-babanın eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Ayrıca öğrencilerin ekonomik kavramlara yönelik bilgi düzeyleri, yeterli bulunmuştur. Ancak öğrencilerin çevre bilinci ve duyarlılığına ilişkin konularda bilgi düzeylerinin yetersiz olduğu görülmüştür. Araştırmanın nitel sonuçlarına göre öğretmenlerin tamamı, bilinçli tüketici davranışları kazandırmada öğretim programının yetersiz olduğunu belirtmiştir.

Sağlam (2010b), *İlköğretim Öğrencilerinin Bilinçli Tüketici Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi* adlı çalışmasında, 2009-2010 eğitim-öğretim yılında Sakarya ili Serdivan ve Adapazarı ilçelerinden seçilen altı ilköğretim okulunun dördüncü sınıfında öğrenim gören öğrencilerin bilinçli tüketici düzeylerini çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Araştırmaya toplamda 473 öğrenci katılmıştır. Veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen Bilinçli Tüketici Düzeyi Ölçeği ile elde edilmiştir. Araştırma sonucunda tüketici sorumluluğu bilinci, kalite bilinci ile ölçeğin toplamında anne eğitim durumuna göre anlamlı bir fark saptanmıştır. Ayrıca öğrencilerin bilinçli tüketici düzeyleri ile okul türü, ailenin gelir düzeyi ve baba eğitim durumu arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak bilinçli tüketici düzeyi ve anne eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Öğrencilerin bilinçli tüketici düzeyleri her zaman düzeyinde yer almıştır. Buna göre öğrencilerin bilinçli tüketici düzeyleri yüksek düzeydedir.

Akyüz (2009), *İlköğretim Çağındaki Öğrencilerin Tüketim Davranışları ve Tüketici Bilinç Düzeyi* adlı yüksek lisans tezinde, 2008-2009 eğitim-öğretim yılında Ankara ili Çankaya ve Altındağ ilçelerinde bir okula devam eden altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketici düzeylerini belirlemeye çalışmıştır. Ayrıca öğrencilerin bilinçli tüketici düzeylerinin; yaşa, sınıfa, cinsiyete, ailenin aylık ortalama gelirine ve anne-babanın eğitim durumuna göre farklılık gösterip göstermediği tespit edilmiştir. Araştırmaya toplamda 500 öğrenci katılmıştır. Araştırma verileri anket tekniği ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin bilinçli tüketici düzeylerinin; yaş, ailenin ortalama aylık geliri ve anne-babanın eğitim düzeyine göre anlamlı fark göstermediği; cinsiyet ve sınıfa göre ise anlamlı bir fark gösterdiği belirlenmiştir. Cinsiyet değişkeninde, kız öğrencilerin bilinçli tüketici düzeyleri erkeklere oranla daha yüksek çıkmıştır. Sınıf bazında bakıldığında, alt sınıftaki öğrencilerin üst sınıf öğrencilerine göre daha bilinçli oldukları sonucuna varılmıştır. Öğrencilerin alışverişe çıkmadan önce piyasa araştırması yaptıkları ve buna göre bir liste yaptıkları tespit edilmiştir. Ürün satın alırken de en çok kaliteye dikkat ettikleri belirlenmiştir. Yine öğrencilerin ürün satın alırken ailelerinden etkilendikleri, satın aldıkları ürünün fişine baktıkları ve kusurlu ürünü değiştirme haklarının olduğunu bildikleri tespit edilmiştir. Araştırmada reklamların satın alma sürecini etkilediği sonucuna varılmıştır. Araştırmanın yapıldığı iki okul sosyo-ekonomik özellikleri itibariyle birbirlerinden farklıdır. Ancak araştırmada, bu iki okuldaki öğrencilerin bilinçli tüketici düzeyleri arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır.

Ersoy, Demirci ve Ersoy (2007), *Çocukların Tüketim Davranışlarına Anne-Babaların Etkisi* adlı çalışmada, Ankara il merkezinde yaşayan ve en az altı yaşında çocuğu bulunan gönüllü 294 anne-babanın çocuklarının tüketim davranışlarına etkisini incelemiştir. Çalışmada anket tekniği kullanılarak veriler sağlanmıştır. Yapılan ANOVA ve t-Testi analiz sonucunda çalışan annelerin; çocuklarının ihtiyaçlarını karşılarken fikirlerini aldığı, bilinçsiz tüketim davranışlarında onları uyardığı ve çocuklarının harçlıklarını değerlendirme durumlarını kontrol etmede daha duyarlı oldukları belirtilmiştir. Anne ve babaların geliri yükseldikçe, çocuklarla birlikte alışveriş listesi yaptığı ve bu listenin dışına çıkmamak konusunda dikkat ettikleri saptanmıştır. Çocuklarını kreşe veya anaokuluna gönderen anne ve babaların, reklamların her zaman doğru bilgiler vermediğini çocuklarına açıkladığı, çocuklarının ihtiyaçlarını satın alırken onların fikirlerini aldığı ve çocuklarının harçlıklarını nasıl değerlendirdiklerini kontrol ettikleri sonucuna da varılmıştır.

Ersoy ve Nazik (2006), *Ergenlerde Tüketici Bilinç Düzeyi Üzerine Bir Çalışma* adlı araştırmalarında, 2003-2004 eğitim-öğretim yılında Ankara ili Mamak ve Çankaya ilçelerindeki birer ilköğretim okulunda öğrenim gören altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketici düzeylerini tespit etmeye çalışmışlardır. Araştırmaya toplamda 316 öğrenci katılmıştır. Araştırma için araştırmacılar, Tüketici Eğitimi Bilgi Testi ve Tüketici Eğitimi Tutum Ölçeği geliştirmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin; cinsiyetleri, aile gelirleri, haftalık harç miktarı, ebeveynlerin öğrenim durumu ile bilinçli tüketici düzeyleri ile tüketici tutum düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Ancak devam edilen sınıf bakımından anlamlı bir fark bulunamamıştır. Araştırmada, ergenlere örgün eğitim kurumlarında tüketici eğitiminin verilmesi önerisinde bulunulmuştur.

Sert (2002), *İlköğretim Öğrencilerinin Tüketici Davranışları* adlı yüksek lisans tezinde, Ankara'da farklı sosyo-ekonomik bölgedeki ilköğretim okullarında öğrenim gören öğrencilerin tüketici davranışlarını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın yürütüleceği okullar rastgele örneklem yöntemiyle seçilen dokuz okuldan ve 600 sekizinci sınıf öğrencisinden oluşmuştur. Araştırma verileri araştırmacı tarafından hazırlanan anket yöntemi ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin %70.3'ünün tüketicilikle ilgili herhangi bir eğitim almadığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca %48.8'inin okullarında tüketiciyi Koruma Kolunun bulunup bulunmadığını bilmemektedir. Öğrencilerin %91.6'sı ailesinden düzenli harçlık almakta ve %90.5 oranında öğrenci bu harçlıkları biriktirmektedir. Alışverişe çıkarken plan yapan öğrenci oranı ise %42.5'tir. Ayrıca alışverişe çıkmadan önce %70 oranındaki öğrencinin piyasa araştırması yaptığı saptanmıştır. Alışverişe anneleri ile giden

öğrencilerin oranı ise %45'tir. Buna göre öğrencilerin çoğu yiyecek ve giyim gibi temel ihtiyaçları anneleri ile birlikte aldığı bunun dışında oyun, hediye vs. özel ihtiyaçlarını kendileri aldığı belirlenmiştir. Öğrencilerin %52.8'i alışveriş yaparken mevcut bilgilerini yeterli görmektedir. Öğrencilerin çoğunluğu (%71.1) alışverişlerinde markalı ürünleri tercih etmektedir. Televizyonda reklamları izleyen öğrenci oranı ise %88.3'tür. Bir ürün satın alırken ambalajı üzerindeki bilgileri okuyan öğrenci oranı %65.9'dur. Öğrencilerin %60.5'i tüketici haklarını bildiklerini ifade etmiş ancak bu öğrencilerin hiçbiri tüketici haklarını tam olarak ifade edememiştir. Tüketici eğitimine ihtiyaç duyan öğrenci oranı % 76.8'dir. Bu öğrencilerden %41.5'i uygun olan derslerin bir ünitesinde, %41'i ise televizyon yayınlarında ve %37.1'i ise bir ders olarak tüketici eğitimi almak istediğini belirtmiştir.

Gönen, Özgen, Babekoğlu ve Ufuk (2001), *Gençlerin Tüketici Davranışlarının Bir Model Yaklaşımı İle İncelenmesi* adlı çalışmalarında, genç tüketicilerin davranış modellerini belirlemeye çalışmışlardır. Araştırma Ankara ili sınırları içerisinde farklı sosyo-ekonomik düzeye sahip semtlerdeki okullarda okuyan ortaokul ve lise öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemini 786 öğrenciden oluşmuştur. Araştırma verileri araştırmacılar tarafından hazırlanan anket formu ile toplanmıştır. Araştırma verileri SPSS programı ile analiz edilmiştir. Anketten elde edilen ortalamalar ile dikkate alınan değişkenler arasındaki ilişki için t-Testi kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre; gençlerin reklamlara, mağazalara, markalara, fiyatlara ve satış personellerine ilişkin tutumları sosyo-ekonomik düzeye ve yaşa göre anlamlı fark gösterdiği belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin ekonomik terim bilgileri ve tüketici becerileri yaş değişkenine göre anlamlı fark göstermiştir. Öğrencilerin bilinçli tüketici davranışlarına sahip olması sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı fark gösterdiği saptanmıştır.

2.2.2. Çevreye Yönelik Tutum ile İlgili Araştırmalar

Dadlı (2017), *İnsan ve Çevre İlişkileri Ünitesinde Otantik Probleme Dayalı Öğrenme Etkinliklerinin 7. Sınıf Öğrencilerinde Yansıtıcı Düşünme Becerisi, Akademik Başarı, Çevre Tutum ve Farkındalıkları Üzerine Etkisi* adlı yüksek lisans tezinde, İnsan ve Çevre İlişkileri ünitesindeki otantik probleme dayalı öğrenme etkinliklerinin çeşitli değişkenlere etkisini incelemiştir. Değişkenler ise; akademik başarı, yansıtıcı düşünme becerisi, çevre farkındalıkları ve tutumlarıdır. Araştırma, 2015-2016 eğitim öğretim yılında öğrenim gören yedinci sınıf öğrencilerinden 26'sı deney, 27'si kontrol grubunda olmak üzere 53 öğrencinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada karma araştırma deseni kullanılmıştır. Dersler

kontrol grubunda geleneksel anlatım yöntemi ile deney grubunda ise otantik probleme dayalı öğrenme etkinlikleri ile işlenmiştir. Uygulama öncesi ve sonrasında yansıtıcı düşünme becerilerini belirlemek için araştırmacı tarafından geliştirilen Yansıtıcı Düşünme Becerisi Ölçeği, akademik başarıyı belirlemek için Çevre Bilgi Testi ve çevreye yönelik tutumları belirlemek için Çevresel Tutum Ölçeği, her iki gruba da ön-test ve son-test olarak uygulanmıştır. Öğrencilerin çevre farkındalıklarını belirlemek amacıyla, deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinden beşer öğrenciye araştırmacı tarafından geliştirilen Çevre Farkındalığı Görüşme Formu soruları yöneltilmiştir. Araştırmanın nicel sonuçlarında, deney ve kontrol grubu öğrencilerinin akademik başarıları ve çevresel tutumları arasında deney grubu lehine anlamlı fark çıkarken, yansıtıcı düşünme becerisi puanlarında anlamlı fark saptanmamıştır. Araştırmanın nitel sonuçlarına göre, deney grubu öğrencilerinin çevre farkındalıklarının olumlu düzeyde olduğu görülmüştür.

Sönmez ve Yerlikaya (2017a), *Ortaokul Öğrencilerinin Çevresel Bilgi Düzeyleri ve Çevreye Yönelik Tutumları Üzerine Bir Alan Araştırması: Kastamonu İli Örneği* adlı çalışmalarında, sekizinci sınıf öğrencilerinin çevresel bilgi düzeyleri ve çevresel tutumlarını araştırmıştır. Araştırmanın örneklemini Kastamonu ilindeki 11 ortaokulda öğrenim gören 604 sekizinci sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonucunda öğrencilerin, çevresel bilgi düzeyi genel ortalaması 17,88 olarak belirlenmiştir ve bu da vasat bir ortalamayı işaret etmiştir. Buradan hareketle çevre eğitimi hususunda düzeyin yetersiz olduğu kanaatine varılmıştır. Araştırmada, bilgi ile tutum arasında ilişki olduğu, kız öğrencilerinin bilgilerinin daha yüksek olduğu ve çevre konusunda daha duyarlı oldukları tespit edilmiştir. Sosyo-ekonomik düzey açısından bakıldığında, sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan öğrencilerin çevre bilgisi bakımından düşük düzeydeki öğrencilere göre daha yüksek ortalaması olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin çevresel tutum puanı ortalaması ise 93,91 ile oldukça yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Sönmez ve Yerlikaya (2017b), *Ortaokul Öğrencilerinin Çevre Bilgi ve Tutumlarının Farklı Okul Türleri Açısından İncelenmesi* adlı çalışmalarında, farklı okul türlerinde okuyan sekizinci sınıf öğrencilerinin çevre bilgi ve tutumlarının karşılaştırılmayı amaçlamıştır. 2016-2017 eğitim öğretim yılı içerisinde, Kastamonu ilinde bulunan özel ortaokuldan 19 öğrenci, imam hatip ortaokulundan 32 öğrenci ve klasik devlet ortaokulundan 503 öğrenci olmak üzere, toplam 11 ortaokuldan 604, sekizinci sınıf öğrencisi üzerinde araştırma yapılmıştır. Araştırma verileri, araştırmacılar tarafından geliştirilen Çevre Bilgi Testi ve Çevre Tutum Ölçeği ile toplanmıştır. Verilerin sınıflandırılmasında frekanslar ve gruplar

arasındaki farkın belirlenmesinde ise ANOVA testi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, çevresel bilgi boyutunda özel okul, imam hatip okulu ve klasik ortaokul öğrencileri arasında önemli farklar görülmüştür. Öğrencilerin çevre bilgi düzeylerinin ortalaması 17,88 olarak bulunmuştur ki bu da çevre bilgi düzeyinin orta olduğunu göstermiştir. En yüksek ortalama özel ortaokulda, en düşük ortalama ise, imam hatip ortaokulunda olduğu görülmüştür. Çevresel tutumlarının ortalama puanı ise 93,91 olarak bulunmuştur. Bu durumda çevre tutumlarının iyi düzeyde olduğu belirtilmiştir. En yüksek tutum özel ortaokulda iken en düşük tutum ise, imam hatip ortaokulunda olduğu saptanmıştır. Çevresel tutum boyutunda ise, özel okul ve imam hatip okulu öğrencileri arasında fark bulunurken, klasik ortaokul öğrencileri arasında fark bulunamamıştır.

Yücel-Özata ve diğ. (2016), *Ortaokul Öğrencilerinin Çevresel Tutumlarının Davranış, Duygu, Düşünce ve Eylemde Bulunmaya İsteklilik Açısından Değerlendirilmesi* adlı çalışmalarında, Bursa'da altı farklı okulda öğrenim gören altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin çevresel tutumları, davranış, duygu, düşünce ve eylemde bulunmaya isteklilik boyutlarının çeşitli değişkenler açısından araştırılmasını amaçlamıştır. Araştırmaya toplamda 1280 öğrenci katılmıştır. Araştırmada araştırmacılar tarafından geliştirilen Çevresel Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre öğrencilerin genel olarak, çevresel tutumlarının ve çevreye karşı olumlu duygu, düşünce ve davranışlarının yüksek olduğu, çevreyi koruyamaya yönelik eylemlerde istekli oldukları bulunmuştur. Öğrencilerin yüksek çevresel tutuma sahip oldukları halde, tutumları davranışa dönüştürmede problem yaşadıkları belirlenmiştir. Çevresel farkındalığın, olumlu çevresel davranış üzerinde beklenenden az da olsa bir etkisi olduğu saptanmıştır. Ayrıca kız öğrencilerin çevresel tutumlarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Sınıf seviyesi arttıkça da öğrencilerin çevresel tutumları ile davranış, duygu ve eylemde bulunmaya isteklilik boyutları ile alınan puanlar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır. Anne-baba eğitim durumunun öğrencilerin çevreye yönelik duygu ve düşünceleri üzerinde etkili olduğu belirtilmiştir.

Çelikbaş (2015), *Sürdürülebilirliği Temel Alan Çevre Eğitiminin Ortaokul Öğrencilerinin Çevresel Davranışlarına ve Sürdürülebilir Çevre Tutumlarına Etkisi* adlı yüksek lisans tezinde, 2013-2014 eğitim öğretim yılı içerisinde sürdürülebilirliği temel alan çevre eğitiminin ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin çevresel tutumlarına, davranışlarına, su ayak izlerine ve ekolojik ayak izlerine etkisini belirlemeye çalışmıştır. Çalışmaya Mersin ilinden toplam 22 öğrenci katılmış ve çalışmanın bağımsız değişkeni ise cinsiyettir.

Araştırmada, araştırmacı tarafından geliştirilen Çevre Eğitimi kullanılmıştır. Sürdürülebilirliği temel alan çevre eğitimi, dokuz hafta sürmüştür. Araştırma modeli, tek grup ön test-son test deneysel modeldir. Araştırma sonucunda, kız öğrencilerin çevre sorunlarına yönelik farkındalıklarının anlamlı olarak daha yüksek olduğu, erkek öğrencilerde ise çevre tutumlarının anlamlı olarak daha yüksek olduğu saptanmıştır. Öğrencilerde çevre eğitimi ile su ayak izi arasında anlamlı fark olduğu ancak çevre sorunlarına yönelik farkındalık, çevresel davranış, ekolojik ayak izi ile çevre tutumları arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır.

Dursun (2015), *Probleme Dayalı Öğrenme Yönteminin Öğrencilerin Çevre Tutumlarına ve Farkındalıklarına Etkisi (7. Sınıf “İnsan ve Çevre” Ünitesi Örneği)* adı yüksek lisans tezinde, yedinci sınıf Fen ve Teknoloji dersi, İnsan ve Çevre ünitesindeki fen ve doğa etkinliklerinin öğrencilerin çevreye karşı tutumlarına, çevre farkındalıklarına ve bunların kalıcılık düzeylerine etkilerini araştırmıştır. Araştırma, 2013-2014 eğitim öğretim yılının ikinci döneminde Denizli ili, Pamukkale ilçesindeki bir ortaokulun yedinci sınıf öğrencilerinden 42’si ile yapılmıştır. Araştırmada ön-test son-test kontrol gruplu model kullanılmıştır. Deney grubunda probleme dayalı öğrenme yöntemi, kontrol grubunda da Fen ve Teknoloji Öğretim Programı’ndaki yöntem, etkinlik ve uygulamalarla araştırma gerçekleştirilmiş. Araştırma sonucunda, probleme dayalı öğrenme yönteminin öğrencilerin çevre sorunları ve çevre sorunlarının çözümü ile ilgili tutumlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Probleme dayalı öğrenme yönteminin çevreyi koruma, çevreye karşı sorumluluk, çevre eğitimi etkinliklerine katılma ve canlıların çevre için önemine ilişkin tutumlarında değişiklik yaratmadığı belirtilmiştir.

Gök ve Afyon (2015), *İlköğretim Öğrencilerinin Çevre Bilgisi ve Çevresel Tutumları Üzerine Bir Alan Araştırması* adlı çalışmalarında, 2011-2012 eğitim-öğretim yılı ikinci dönem içerisinde Konya merkezdeki 10 ilköğretim okulundan altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin, çevre bilgi ve tutum düzeylerini tespit etmek ve mevcut çevre eğitiminin etkisini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmaya altıncı sınıftan 329, yedinci sınıftan 282 ve sekizinci sınıftan 230 kişi katılmıştır. Araştırma verileri, Leeming ve arkadaşları tarafından 1995 yılında geliştirilen Çocukların Çevreye Karşı Tutum ve Bilgileri Ölçeğinin Türkçe versiyonu ile elde edilmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin, çevreye yönelik tutumlarının yüksek ancak çevre bilgi düzeylerinin yeterli olmadığı saptanmıştır. Ayrıca öğrencilerin çevre tutum puanları ile cinsiyet ve okul değişkenleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Ancak anne-baba eğitim düzeyi ve sınıf düzeyi ile öğrencilerin çevre tutum

puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Sonuçlara göre, ilköğretimin ikinci kademesinde verilen çevre eğitiminin yeterince etkili olmadığı ancak öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanlarının yüksek olduğu görülmüştür.

Gülhan ve Yurdatapan (2014), *5E Modeline Uygun Araştırma Sorgulamaya Dayalı Etkinliklerin 5. Sınıf Öğrencilerinin Çevre ile İlgili Tutum ve Davranışlarına Etkisi* adlı çalışmalarında, 5E modeline uygun araştırma sorgulamaya dayalı etkinliklerin beşinci sınıf öğrencilerinin çevre ile ilgili tutum ve davranışlarına etkisini incelenmeyi amaçlamıştır. Araştırma, 2012-2013 eğitim öğretim yılında İstanbul'daki bir ortaokulun beşinci sınıf öğrencileri üzerinde uygulanmıştır. Araştırmada ön ve son test kontrol gruplu model uygulanmıştır. 24'ü deney, 23'ü kontrol grubu olmak üzere toplam 47 öğrenci çalışma grubunu oluşturmuştur. Hazırlanan etkinlikler deney grubuna dört hafta boyunca uygulanmıştır. Araştırmanın nicel verileri Leeming ve arkadaşları tarafından 1995 yılında geliştirilen Çevre Tutum Ölçeği ile nitel verileri ise açık uçlu sorular, görüşme ve doküman inceleme yoluyla sağlanmıştır. Araştırma sonucunda, deney grubunda yapılan uygulamaların çevreye karşı tutumlarda anlamlı bir artışa neden olduğu, fakat kontrol grubuyla karşılaştırıldığında anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir. Çevreye yönelik davranışların incelendiği nitel veriler sonucunda ise deney grubundakilerin olumlu davranışlarında artış olduğu görülmüştür.

Mete (2014), *İlköğretim öğrencilerinin Çevreye Yönelik Bilgi ve Tutumlarına Çevre Koruma Kulübü'nün Etkisi* adlı yüksek lisans tezinde, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Adıyaman ili Kahta ilçesindeki bir ortaokulda öğrenim gören yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin, çevreye yönelik tutumu ve çevre bilgisini, Çevre Koruma Kulübü'nün nasıl etkilediğini araştırmıştır. Araştırma, 23 kişilik deney grubu ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın nicel boyutundaki veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen Çevre Tutum Ölçeği ve Çevre Bilgisi Testi ile toplanmıştır. Ayrıca araştırmanın nitel boyutunda yazılı görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, Çevre Koruma Kulübü'nün çevre tutumu ve bilgisini anlamlı yönde arttırdığı, ayrıca çevre tutumu ve bilgisi ile cinsiyet ve sınıf düzeyi değişiklikleri arasında anlamlı bir fark saptanmıştır. Çevre bilgisi ile çevre tutumları arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sonuç olarak Çevre Koruma Kulübü çalışmalarının, öğrencilerin çevre tutumu ve bilgisini arttırdığı belirtilmiştir.

Arık ve Özdemir-Benli (2013), *Ortaokul Öğrencilerinin Benlik Saygı Düzeylerinin ve Sürdürülebilir Çevreye Yönelik Tutumlarının İncelenmesi* adlı çalışmalarında, ortaokul

öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerini ve sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarını çeşitli değişkenlere göre incelemeyi ve karşılaştırmayı amaçlamıştır. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. 2013-2014 eğitim öğretim yılı güz döneminde Ankara’da merkez bir ortaokulda öğrenim gören 99 ortaokul öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin benlik saygı düzeyleri cinsiyete göre anlamlı bir fark oluşturmamaktadır. Sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlar ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, sınıf seviyelerine göre bakıldığında sekizinci sınıflar lehine anlamlı bir fark bulunmuştur. Öğrencilerin sürdürülebilir çevreye yönelik tutumları ve benlik saygı düzeyleri arasında anlamlı ve orta düzeyde bir ilişki saptanmıştır.

Değirmenci (2013), *İlköğretim Öğrencilerinin Çevreye Karşı Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Kayseri İli Örneği)* adlı çalışmada, Kayseri ili Kocasinan ilçesindeki bir ilköğretim okulunda öğrenim gören altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye karşı tutumlarını çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Araştırmada, araştırmacı tarafından geliştirilen Çevresel Tutum Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda cinsiyet, sınıf düzeyi, anne eğitim düzeyi ve çevre dersi değişkenlerinin çevreye karşı tutumu anlamlı yönde etkilediği belirlenmiştir.

Koruoğlu (2013), *Ortaöğretim Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumlarının Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi* adlı yüksek lisans tezinde, 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Balıkesir ilindeki bir lisede öğrenim gören öğrencilerin çevreye yönelik tutumları belirlenmeye çalışmıştır. Araştırmaya toplam 330 öğrenci katılmıştır. Araştırmada, araştırmacı tarafından geliştirilen Çevreye Yönelik Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Öğrencilerin ölçekten aldıkları tutum puanı ortalaması 66.01 olarak bulunmuştur. Araştırma sonucunda öğrencilerin çevreye yönelik tutumları ile cinsiyet, sınıf düzeyi ve anne-baba eğitim durumu arasında anlamlı bir fark gösterdiği, öğrenim görülen bölüme göre ise fark göstermediği saptanmıştır.

Uğulu (2013), *Üstün Zekalı/Yetenekli Öğrenciler ile Normal Gelişim Gösteren Öğrencilerin Çevreye Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması* adlı çalışmada, üstün zekalı/yetenekli olan öğrenciler ile bu özellikte olmayan öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarını karşılaştırmayı amaçlamıştır. Araştırma verileri, araştırmacı tarafından geliştirilen Çevreye Yönelik Tutum Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırma grubu, 2012-2013 eğitim-öğretim yılı içerisinde Manisa Bilim ve Sanat Merkezi’nde eğitim alan üstün zekalı/yetenekli 112 öğrenci ve Balıkesir iline bağlı çeşitli okullarda öğrenim gören 242 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda, üstün zekalı/yetenekli olan öğrencilerin

üstün zekalı/yetenekli olmayan öğrencilere göre çevreye yönelik tutumlarının daha yüksek düzeyde olduğu ve farkın anlamlı olduğu saptanmıştır.

Yaşaroğlu ve Akdağ (2013), *İlköğretim Birinci Kademe (İlkokul) Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi* adlı çalışmalarında 2010-2011 eğitim-öğretim yılında Bingöl il merkezindeki dört, ilçe merkezindeki dört ve köy merkezlerinden de yedi ilköğretim okulunda bulunan dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutum ve davranışlarını belirlemek istemiştir. Araştırmaya toplamda 1200 öğrenci katılmıştır. Araştırmada, araştırmacılar tarafından geliştirilen Çevreye Yönelik Tutum Ölçeği ve Çevreye Yönelik Sorumlu Davranış Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin, çevreye yönelik tutum ve çevreye yönelik sorumlu davranış düzeyleri ile sınıf değişkeni arasında fark görülmemiştir. Öğrencilerin cinsiyetlerine ve yerleşim yerlerine göre çevreye yönelik tutumları ve sorumlu davranışları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Genel olarak araştırmaya katılan öğrencilerin, çevreye yönelik tutumlarının olumlu olduğu belirtilmiştir.

Zengin ve Kunt (2013), *Ortaokul Öğrencilerinin Ağaç ve Çevreye Yönelik Tutumlarının İncelenmesi* adlı çalışmalarında, 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Kütahya şehir merkezinden (üç) ve kırsal kesimden (üç) seçilen altı ortaokuldaki beşinci, altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin ağaç ve çevreye yönelik tutumlarını incelemiştir. Araştırmaya toplam 723 öğrenci katılmıştır. Araştırma verileri araştırmacılar tarafından geliştirilen Ağaç ve Çevre Tutum Ölçeği ile elde edilmiştir. Araştırma sonucunda, ağaç ve çevreye yönelik tutumlar ile öğrencilerin cinsiyet ve yaşadıkları yer arasında anlamlı bir fark varken; sınıf düzeyi, anne-baba eğitim durumu ve anne-baba meslek durumuna göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Kırsalda yaşayan öğrenciler ile şehir merkezinde yaşayan öğrenciler arasında ağaç ve çevreye yönelik tutumu arasında, kırsaldaki öğrenci lehine anlamlı bir fark bulunmuştur.

Aydın ve Çepni (2012), *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Karabük İli Örneği)* adlı çalışmalarında, 2010-2011 eğitim-öğretim yılında Karabük il merkezindeki ilköğretim okullarında öğrenim gören öğrencilerin çevreye ilişkin tutumlarının bazı değişkenlere göre belirlenmesini amaçlamıştır. Araştırmaya 790 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın verileri, Atasoy tarafından 2005 yılında geliştirilen Çevre Tutum Ölçeği ile elde edilmiştir. Araştırma sonucunda ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının olumlu olduğu belirlenmiştir. Çevreye yönelik tutum ile cinsiyet, sınıf düzeyi, baba eğitim düzeyi,

baba meslek durumu, aile gelir düzeyi değişkenleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Ancak anne eğitim düzeyi ve anne meslek durumu değişkenleri ile çevreye yönelik tutum arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Araştırmada, öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının olumlu olduğu saptanmıştır.

Balcı-Çetin (2012), *İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi* adlı çalışmada, 2011-2012 eğitim-öğretim yılında birinci döneminde İstanbul ili Bağcılar ilçesindeki bir ilkokulda öğrenim gören beşinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarını belirlemeye çalışmıştır. Araştırmaya toplamda 139 öğrenci katılmıştır. Araştırmada Leeming ve arkadaşları tarafından 1995 yılında geliştirilen Çevreye Yönelik Tutum Ölçeği ve Aslan, Cansaran ve Uluçınar-Sağır tarafından 2008 yılında geliştirilen Çevre Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda beşinci sınıf öğrencilerinin çevresel tutumlarının genel anlamda olumlu olduğu görülmüştür. Özellikle enerji ve su tasarrufu konularında olumlu tutuma sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin, çevre konusunda üzerlerine düşen görevleri yaparken olumlu tutumlar besledikleri ortaya çıkmıştır.

Çiftçi ve Cihangir (2012), *İlköğretim 4. ve 5. Sınıf İzci Öğrencilerin Çevreye Karşı Tutumları* adlı çalışmalarında, 2008-2009 eğitim-öğretim yılında Adana il merkezinde izcilik faaliyetleri gerçekleştiren, sosyo-ekonomik düzeyleri farklı ilköğretim okullarındaki dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin çevreye karşı tutumlarını incelemiştir. Araştırmaya toplamda 395 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın nicel boyutu için Çevre Tutum Ölçeği geliştirilmiştir. Nitel boyut için ise açık uçlu soru formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda izci öğrencilerin lehine anlamlı fark bulunmuştur. İzci öğrencilerin çevre konularında izci olmayan öğrencilere göre daha bilinçli ve duyarlı oldukları saptanmıştır. Kız ve erkek öğrenciler arasında çevreye karşı tutumlarda anlamlı bir fark bulunamamıştır. Araştırmada öneri olarak, bireylerin erken yaşlarda çevreyle ilgili etkinliklere doğrudan katılmasının, çevreye karşı olumlu tutumlar geliştirmelerine önemli katkılar sunacağı belirtilmiştir.

Özsevgeç ve Artun (2012a), *İlköğretim Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumlarına Etki Eden Faktörlerin Değerlendirilmesi* adlı çalışmalarında, Gümüşhane il merkezindeki bir ilköğretim okulunda yedinci sınıfta öğrenim gören öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarına etki edebilecek faktörleri incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunda 29 öğrenci bulunmaktadır. Araştırma verileri, araştırmacılar tarafından geliştirilen Çevre Tutum Ölçeği ile elde edilmiştir. Araştırma sonucuna göre cinsiyet, anne eğitim düzeyi, baba

eğitim d¼zeyi ve ailenin aylık gelir d¼zeyi değişkenleri ile çevreye yönelik tutumları arasında anlamlı fark bulunamamıştır.

Özsevgeç ve Artun (2012b), *Ortaokul ğrencilerinin evre Eğitimine Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi* adlı çalışmalarında, araştırma için geliştirilen evre Eğitimi Mod¼ler ğretim Programı kapsamında öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının ne d¼zeyde olduğunu belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışmanın rneklemi, G¼m¼řhane il merkezindeki bir ortaokulda öğrenim gören 23 yedinci sınıf öğrencisinden oluşmaktadır. Çalışmanın verileri, araştırmacı tarafından geliştirilen evre Eğitimi Tutum leği ve Araştırmacının G¼nl¼k Notları ile toplanmıştır. Araştırmanın sonucunda, evre Eğitimi Tutum leğinin n ve son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Anlamlı farkın bulunmasındaki nedenler; öğrenme ortamı, geliştirilen etkinliklerin g¼ncel olması, etkinliklerin ğrenci merkezli olması ve 5E ğrenme modeline uygun olması, tutum değişimi için etkinliklerin uzun s¼reli uygulanması olarak gösterilmiştir.

Beldağ ve Nalçacı (2011), *İlköğretim 7.ve 8. Sınıf ğrencilerinin evre Tutumlarının Belirlenmesi (Erzurum rneği)* adlı çalışmalarında, 2010-2011 ğretim yılında Erzurum'daki farklı sosyo-ekonomik d¼zeydeki yedi ilköğretim okulunda öğrenim gören yedinci ve sekizinci sınıf ğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının belirlenmesini amaçlamıştır. Araştırmaya toplamda 412 ğrenci katılmıştır. Araştırma verileri Aslan, Uluçınar-Sağır ve Cansaran'ın 2008 yılında geliştirdiği evre Tutum leği ile elde edilmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin evre tutum puanları ile cinsiyet değişkeninde kız öğrenciler lehine, sınıf d¼zeyinde ise yedinci sınıflar lehine ve ailelerin aylık gelir durumu değişkeni açısından bakıldığında ise, aylık geliri y¼ksek olan aileler lehine anlamlı bir fark göstermiştir. Ancak ğrencilerin, Sosyal Bilgiler dersine yönelik ilgi d¼zeyleri ve evre tutumları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

zdemir-zden (2011), *İlköğretim Okullarında evresel Vatandaşlık Eğitimi* adlı doktora tezinde, ilköğretim okullarında verilen çevresel vatandaşlık eğitiminin durumunu belirlemeye çalışmıştır. Yapılan araştırmada karma yaklaşım kullanılmış olup eş zamanlı çeşitleme deseni kullanılmıştır. Araştırmanın verileri, yarı yapılandırılmış gr¼řme formu ve evresel Bilgi Testi, evresel Tutum leği, evresel Sorumlu Vatandaş Davranışları leği'nden oluşan İlköğretim ğrencilerinin evresel Vatandaşlık D¼zeyi Aracı ile elde edilmiştir. Araştırmada nitel boyutu Eskişehir il merkezinden 12 ilköğretim okulunda çalışan 22 ğretmen (Fen ve Teknoloji ile Sosyal Bilgiler branşından) ile 22 ğrenci (6., 7. ve 8. sınıf) oluşturmuştur. Araştırmanın nicel boyutunu ise Eskişehir il merkezindeki 12

ilköğretim okulunda öğrenim gören toplam 2007 öğrenci katılmıştır. Nitel verilerin analizinde betimsel istatistik teknikleri, nicel verilerin analizinde ise aritmetik ortalama, ilişkisiz örneklem t-Testi ile tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarında, öğretmen ve öğrencilerin çevresel vatandaşlığı çevre sorunlarının çözümü için üzerlerine düşen çevresel sorumlu davranışları yerine getirmesi olarak algıladıkları belirlenmiştir. Çevresel vatandaşlık eğitiminin ailede başlayıp okulda devam edip kitle iletişim araçları ve yakın çevre tarafından da desteklendiği saptanmıştır. Çevresel vatandaşlık eğitiminin ilköğretimin ilk beş yılında daha etkili verildiği öğretmen görüşleriyle belirlenmiştir. Ayrıca çevresel vatandaşlık eğitiminin ders dışı etkinlikler, sosyal kulüpler, dersler, eko okul çalışmaları ile belirli gün ve haftalar çerçevesinde gerçekleştirildiği sonucuna varılmıştır. Çevresel vatandaşlık eğitiminde özellikle Fen ve Teknoloji ersi ile Sosyal Bilgiler dersinin etkili olduğu öğretmen ve öğrenci görüşleriyle ortaya konmuştur. Derslerde verilen vatandaşlık eğitiminin; rutin etkinlikler, yöntem ve teknikler, özel çalışmalar ve de araç-gereç kullanımı olmak üzere dört boyut üzerinden gerçekleştirildiği görülmüştür. Çevresel vatandaşlık eğitiminde; ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerinin ve çevresel bilinç ile duyarlılıklarının düşük olması, okullarda yapılacak çevresel etkinlikler için gerekli alanların bulunmaması, ders yükü, uygulamalı çalışma yapmanın zorlukları, ders süresi, sınav sisteminin olumsuz etkileri, öğrencilerden kaynaklanan kişisel duyarsızlıklar, öğrencilerin başarı düzeyleri, akranlarının olumsuz etkileri ile fen ve teknoloji dersinde konularda geri kalınması gibi sorunlar belirlenmiştir. Etkili çevresel vatandaşlık eğitimi için; etkili kitle iletişim araçları kullanımı, velilerin bilinçlendirilmesi, okullardaki yeşil alanları genişletme çalışmaları, uygulamaya dönük etkinlikler, ayrı şekilde verilecek çevre eğitimi dersi, çevresel korumaya yönelik yatırımlar, sivil toplum örgütlerinin çalışması, öğretmenlerin çevreye duyarlı olması, çevre gezileri ve ağaç dikme çalışmaları önerilmiştir. İlköğretim öğrencilerinin çevre tutumları yüksek düzeyde bulunmuş olup, çevresel bilgi ile çevresel sorumlu vatandaş davranışları orta düzeyde bulunmuştur. Ayrıca ilköğretim öğrencilerinin çevresel bilgi ve tutum düzeyleri arasında, çevresel bilgi ve çevresel sorumlu vatandaş davranışı düzeyleri arasında pozitif ve anlamlı ancak düşük düzeyde bir ilişki saptanmıştır. Çevresel tutum ile çevresel sorumlu vatandaş davranışı düzeyleri arasında pozitif, anlamlı ve orta düzeyde bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Kahyaoğlu ve Özgen (2011), *Kırsal Kesimde Yaşayan İlköğretim Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi ve Çevre*

Sorunlarına Yönelik Görüşleri adlı çalışmalarında, kırsal kesimde yaşayan ilköğretim öğrencilerinin, çevreye yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesini, çevre ile ilgili etkinliklere katılmasını ve çevre sorunlarına yönelik görüşlerinin saptanmasını amaçlamıştır. Araştırma örneklemini, 2008-2009 eğitim öğretim yılı ikinci döneminde Diyarbakır, Batman ve Siirt ilköğretim köy okullarında öğrenim gören 217 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu, çevre sorunlarıyla ilgili yedi soru maddesi ve Gökçe ve arkadaşları tarafından 2007 yılında geliştirilen Çevre Tutum Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda, kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının olumlu olduğu görülmüştür. Çevreye yönelik tutumlar ile cinsiyet ve babanın mesleki durumu arasında anlamlı bir fark olduğu; ancak sınıf, aile birey sayısı, ailenin gelir durumu, anne-babanın eğitim seviyesine göre ise anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir. Kız öğrencilerin çevreye yönelik tutumları erkek öğrencilere oranla daha yüksek çıkmıştır. Ayrıca kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin, çevreye yönelik sivil toplum örgütlerini bilme durumlarının düşük olduğu belirtilmiştir. Öğrencilerin çevreye yönelik etkinliklere katılma durumuna bakıldığında büyük çoğunluğun etkinliklere katılmadığı tespit edilmiştir. Çevre sorunlarını ise daha çok yerel boyutta düşündükleri belirtilmiştir.

Ünal (2011), *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Çevre Bilgisi ve Çevreyle İlgili Tutumlarının İncelenmesi: Dikili İlçesi Örneği* adlı yüksek lisans tezinde, 2009-2010 eğitim-öğretim yılında Dikili ilçesinden seçilmiş dört ilköğretim okulunda ikinci kademede eğitim gören öğrencilerin çevre bilgisi ve çevreyle ilgili tutumlarını incelemiştir. Araştırmaya toplamda 285 öğrenci katılmıştır. Araştırmada, nicel veriler araştırmacı tarafından geliştirilen Çevre Bilgi Anketi, Çevre Tutum Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırmanın nitel verileri ise yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre öğrencilerin cinsiyet, öğrenim gördükleri yer ve sınıf düzeyi değişkenleri ile çevreyle ilgili bilgi ve tutumları arasında anlamlı fark gösterdiği, buna karşılık sınıf düzeyi ve öğrenim görülen yere göre ise fark göstermediği tespit edilmiştir. Nitel verilerin sonuçlarına göre öğrencilerin, çevre kavramlarına ilişkin bilgi düzeylerinin düşük olduğu ve kavram yanlışlarına sahip oldukları ortaya çıkmıştır.

Aydemir (2010), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Örnek Olay Yönteminin Öğrencilerin Çevre Bilincine ve Çevreye Yönelik Tutumlarına Etkisi* adlı yüksek lisans tezinde, 2008-2009 eğitim-öğretim yılında İstanbul ili Fatih ilçesindeki bir ilköğretim okulunda öğrenim gören altıncı sınıf öğrencilerinin, Sosyal Bilgiler dersinde Ülkemizin Kaynakları ünitesi

kapsamında uygulanan örnek olay yönteminin, öğrencilerin çevre bilinci ve çevreye yönelik tutumlarına etkisi üzerine bir araştırma yapmıştır. Araştırma, 30 kişilik deney grubu ve 30 kişilik kontrol grubu ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın nicel verileri, araştırmacı tarafından geliştirilen Başarı Testi, Uzun ve Sağlam tarafından 2010 yılında geliştirilen Çevresel Tutum Ölçeği ile elde edilmiştir. Araştırmanın nitel verileri ise yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda örnek olay yönteminin çevre bilinci ve çevre duyarlılığını olumlu yönde geliştirdiği belirtilmiştir.

Tahiroğlu, Yıldırım ve Çetin (2010), *Değer Eğitim Yöntemlerine Uygun Geliştirilen Çevre Eğitimi Etkinliğinin, İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Çevreye İlişkin Tutumlarına Etkisi* adlı çalışmalarında, değer eğitimi yöntemlerine uygun olarak geliştirilen çevre eğitimi etkinliğinin, yedinci sınıf öğrencilerinin çevreye ilişkin tutumları üzerindeki etkisini belirlemeye çalışmıştır. Araştırma, 2009-2010 eğitim öğretim yılında Aksaray ilindeki bir ilköğretim okulunda öğrenim gören yedinci sınıf öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Araştırmada ön ve son test kontrol gruplu deneme modeli kullanmıştır. Deney grubuna yeni yaklaşımlara uygun olarak geliştirilen çevre eğitimi etkinliği uygulanmıştır. Kontrol grubuna ise normal Sosyal Bilgiler müfredatı uygulanmıştır. Deney grubunda 30, kontrol grubunda ise 32 öğrenci vardır. Araştırmanın başında her iki gruba da Leeming ve arkadaşları tarafından 1995 yılında geliştirilen Çevresel Tutum Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin deney öncesi çevreye ilişkin tutumları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Deney sonrasında ise öğrencilerin tutumları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark saptanmıştır.

Taycı-Ünal (2009), *İlköğretim Öğrencilerinin Çevresel Tutum, Bilgi, Duyarlılık ve Aktif Katılım Düzeylerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Çalışma (Çorlu Örneği)* adlı yüksek lisans tezinde, Tekirdağ ili Çorlu ilçesinde 2008-2009 öğretim yılında öğrenim gören beşinci ve sekizinci sınıf ilköğretim öğrencilerinin çevresel tutum, bilgi, duyarlılık ve aktif katılım düzeylerini araştırmıştır. Bu kapsamda öğrencilerin; okul, cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzey gibi demografik değişkenleri verilerin toplanmasında göz önünde bulundurulmuş değişkenler olmuştur. Araştırmaya 841 öğrenci katılmıştır. Araştırma verileri araştırmacı tarafından geliştirilen ve beşinci sınıf öğrencilerine uygulanan; Çevre Bilgi Testi, Çevresel Duyarlılık ve Aktif Katılım Testi (DAK) ile elde edilirken, sekizinci sınıf öğrencilerinden; Çevre Bilgi Testi, Çevre Tutum Ölçeği ve Çevre Duyarlılık Testi ile elde edilmiştir. Araştırma sonucuna göre, beşinci sınıf öğrencileri için verilen çevre eğitiminin kalitesi, kapsamı ve derinliğinin yetersiz olduğu belirtilmiştir. Kız öğrencilerin çevreyle erkek

öğrencilere göre daha fazla ilgilendikleri, daha çok sorumlu davranış göstermeye eğilimli oldukları görülmüştür. Bilgi testi sonucunda ise, kız öğrencilerin puanlarının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Tutum ölçeği sonuçlarına göre, kız öğrencilerin puanlarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca aylık gelir, ailede yaşayan fert sayısı, ebeveynlerin eğitim durumu ve ebeveynlerin mesleklerine göre çevre bilgi, çevre duyarlılık ve aktif katılım puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Araştırma sonuçlarına sekizinci sınıf öğrencileri açısından bakılırsa, çevre bilgi ve duyarlılık puanları yetersiz bulunmuştur. Kız öğrencilerin çevresel bilgi, tutarlılık ve tutum puanları erkeklere göre daha yüksek çıkmıştır. Ayrıca öğrencilerin, aylık gelir ve anne eğitim durumuna göre çevre bilgi, duyarlılık ve tutum puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Ancak ailede yaşayan fert sayısı, baba eğitim durumu ve ebeveynlerin mesleklerine göre çevre duyarlılık, tutum ve bilgi puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Araştırma sonucunda ise, öğrencilerin çevre tutum ve bilgi puanları arasında 0,428 değeri bulunmuş ve bu değer çok güçlü olmasa da bir ilişkinin var olduğunu göstermiştir. Çevre duyarlılık ve tutum düzeyleri arasında 0,35 oranında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu durumda da, öğrencilerin çevre duyarlılık düzeyleri arttıkça çevresel tutum düzeylerinin de arttığı belirtilmiştir.

Aslan ve diğ., (2008b), *İlköğretim öğrencilerinin Çevre Bilgisi ve Çevre Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi* adlı çalışmalarında, 2005-2006 eğitim-öğretim yılında Amasya ilinden seçilen on ilköğretim okulundaki yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin çevre bilgi ve tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırmaya yedinci sınıflardan 280, sekizinci sınıflardan ise 245 olmak üzere toplam 525 öğrenci katılmıştır. Araştırma için, Leeming ve arkadaşlarının 1995 yılında geliştirdiği ölçekten yararlanarak Çevre Bilgi ve Tutum Ölçeği geliştirilmiştir. Araştırma sonucuna göre öğrencilerin çevre tutumu ile cinsiyet ve sınıf düzeyinde anlamlı fark görülmemiştir. Çevre bilgileri ile sınıf düzeyi arasında anlamlı fark var iken cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark göstermemiştir. Araştırma yapılan okullara göre öğrencilerin çevre bilgi ve tutumlarında anlamlı bir fark görülmüştür. Son olarak öğrencilerin, çevre bilgi ve tutumlarında anne ve baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark bulunamamıştır. Genel olarak öğrencilerin, çevre etkinliklerine katılımlarının düşük olduğu ve yaşadıkları çevrede sorunları tanıyıp bunlara çözüm üretme konusunda yetersiz oldukları saptanmıştır.

Atasoy ve Ertürk (2008), *İlköğretim Öğrencilerinin Çevresel Tutum ve Çevre Bilgisi Üzerine Bir Alan Araştırması* adlı çalışmalarında, 2004-2005 eğitim-öğretim yılında Bursa

ilinde yer alan altı ilköğretim okulundan seçilen altıncı, yedinci ve sekizinci sınıflardaki öğrencilerin çevresel tutum ve çevre bilgilerini tespit etmeye çalışmıştır. Araştırmaya toplamda 1118 öğrenci katılmıştır. Araştırmada, veri toplamak için araştırmacılar tarafından geliştirilen Çevre Bilgi Testi ve Çevre Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda Çevre Bilgi Testinde yer alan 33 sorunun genel test puanlaması 18,95 bulunmuştur ve bu oldukça düşük bir düzeydir. Bu sonuca göre verilen çevre eğitiminin kapsamı, derinliği ve kalitesi, olumsuzluk ve yetersizlik işaretleri vermektedir. Cinsiyet açısından bakıldığında; kız öğrencilerin tutum ve bilgi testi puanları erkeklere göre daha yüksektir. Öğrencilerin bilgi ve tutum puanları ile sosyo-ekonomik düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin, çevre tutumu ve çevre bilgisi puanları arasında çok güçlü olmayan bir ilişki olduğu saptanmıştır. Genel olarak bakılırsa, ilköğretim öğrencilerinin çevre bilgi ve tutumları yönünden yeterli düzeyde olmadıkları görülmüştür.

Gökçe ve diğ. (2007), *İlköğretim Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumları* adlı çalışmalarında, Eskişehir ili merkez ilköğretim okullarında 2005-2006 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarını belirlemeye çalışmıştır. Araştırmaya toplamda 787 öğrenci katılmıştır. Araştırma verileri, araştırmacılar tarafından geliştirilen İlköğretim Öğrencileri Çevre Tutum Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırma kapsamında çevreye yönelik tutumlar ile cinsiyet, akademik başarı, anne-babanın eğitim durumu ve aile gelir düzeyi gibi değişkenler arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırma verilerinin analizinde SPSS paket programı kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçekten alınan puanların aritmetik ortalaması 86.86 olarak bulunmuştur. Bu sonuca göre, öğrencilerin çevreye yönelik tutumları yüksek düzeydedir. Ayrıca araştırma sonucunda, öğrencilerin çevreye yönelik tutumları ile cinsiyet ve akademik başarıya göre anlamlı fark gösterdiği, ancak anne ve babanın eğitim düzeyi ile ailenin gelir düzeyine göre anlamlı fark göstermediği belirtilmiştir.

Uzun (2007), *Ortaöğretim Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Bilgi ve Tutumları Üzerine Bir Çalışma* adlı doktora tezinde, 2004-2005 eğitim-öğretim yılında Ankara ili Çankaya ilçe merkezinde öğrenim gören lise birinci ve ikinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik bilgi ve tutumlarını araştırmıştır. Araştırmaya toplamda 1013 öğrenci katılmıştır. Araştırmada, araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu, Çevresel Tutum Ölçeği ve Çevre Bilgi Testi uygulanmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin çevre bilgisi ve çevresel düşünce tutumları bakımından olumlu performans gösterdikleri, çevreye yönelik davranışlar açısından ise olumsuza yakın bir seviyeye sahip oldukları belirlenmiştir.

Öğrencilerin çevresel bilgi, düşünce ve davranış puanları arasındaki ilişkilerin anlamlı fark göstermediği saptanmıştır. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre çevre bilgi, davranış ve düşünce puanları daha yüksektir. Sınıf, yaş düzeyi, okul türü, sosyo-ekonomik düzey, sınıf düzeyi, okul türü, çevre kuruluşlarının çalışmalarına katılma, Çevre ve İnsan dersini alma değişkenleri ile çevreye yönelik bilgi ve tutumlar arasında anlamlı fark bulunduğu tespit edilmiştir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın deseni, evren ve örneklem, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin analizi yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Deseni

Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden, yordayıcı korelasyonel araştırma deseni kullanılmıştır. Yordayıcı korelasyonel araştırmada, değişkenler arasındaki ilişki incelenir ve değişkenlerden birinin diğerini yordayıp yordamadığı tespit edilir (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2013). Buna göre öncelikle araştırmada, sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketicilik düzeyleri ve çevreye yönelik tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Daha sonra ise, sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının bilinçli tüketicilik düzeylerini anlamlı şekilde yordayıp yordamadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni; 2018-2019 eğitim-öğretim yılı içerisinde Denizli ili merkez ilçelerindeki (Pamukkale ve Merkezefendi) devlet ortaokullarında (78 okul) öğrenim gören sekizinci sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmada tüm evrene ulaşmak zor ve maliyetli olacağı için örneklem alınma yoluna gidilmiştir.

Araştırmanın örnekleme; çalışma evrenine bağlı olarak iki aşamalı küme örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. İki aşamalı küme örnekleme yönteminde öncelikle bireylerin yer aldığı kümeler; basit, tesadüfi, sistematik veya tabakalı örnekleme yöntemiyle seçilir. Daha sonra örneklem içinde yer alan kümeler içerisinde belirli sayıda birey; basit, tesadüfi, sistematik veya tabakalı örnekleme yöntemiyle tekrar seçilir (Karasar, 2009).

Tüm bu açıklamalara bağlı olarak, öncelikle Denizli ili merkez ilçelerindeki (Pamukkale ve Merkezefendi) dokuz devlet ortaokulu birer küme oluşturacak şekilde seçilmiştir. Daha sonra seçilen bu dokuz devlet ortaokulunun sosyo-ekonomik çevreleri; düşük, orta ve yüksek olarak kümelendirilmiştir. Bu kümeler, tesadüfi olarak seçilen üçer okuldan oluşmuştur. Araştırmada kullanılan ölçme araçlarıyla, örnekleme alınan okullardaki 911 öğrenciden veri toplanmış ve bunlardan ölçme araçlarını uygun şekilde doldurmayan 86 öğrenci elenerek geriye kalan 825 öğrencinin verisi değerlendirmeye alınmıştır. Sonuç olarak örnekleme, toplam 825 öğrenci temsil etmiştir. Tablo 3.1’de araştırma yapılan okullara ait bilgiler ve Tablo 3.2’de araştırmaya katılan öğrencilerin kişisel bilgileri

verilmiştir. Etik açıdan uygun olmayacağı düşünüldüğünden araştırma yapılan okulların isimleri yerine harfler verilmiştir.

Tablo 3.1 *Okullara Yönelik Bilgiler*

Okullar	Alt Kategoriler	Sayı (f)	Yüzde (%)
A	Yüksek	85	10.3
B	Yüksek	99	12.0
C	Yüksek	88	10.7
D	Orta	107	13.0
E	Orta	99	12.0
F	Orta	100	12.1
G	Düşük	95	11.5
H	Düşük	78	9.5
İ	Düşük	74	9.0
Toplam		825	100

Tablo 3.2 *Öğrencilere Yönelik Kişisel Bilgiler*

Değişkenler	Alt Kategoriler	Sayı (f)	Yüzde (%)
Okulların Sosyo-ekonomik Çevresi	Yüksek	271	32.8
	Orta	307	37.2
	Alt	247	29.9
Cinsiyet	Kız	394	47.8
	Erkek	431	52.2
Anne Eğitim Durumu	Bilmiyor	18	2.2
	İlkokul	285	52.2
	Ortaokul	193	23.4
	Lise	211	25.6
	Üniversite	108	13.1
	Lisansüstü	10	1.2
Baba Eğitim Durumu	Bilmiyor	9	1.1
	İlkokul	214	25.9
	Ortaokul	206	25.0
	Lise	228	27.6
	Üniversite	150	18.2
	Lisansüstü	18	2.2
Düzenli Harçlık Alma	Evet	682	82.7
	Hayır	143	17.3
Harçlık Biriktirme	Evet	560	67.9
	Hayır	265	32.1
TV İzleme Süresi	İzlemiyor	152	18.4
	0-30 dk	106	12.8
	31-60 dk	220	26.7

(devamı arkadadır)

Tablo 3.2 Öğrencilere Yönelik Kişisel Bilgiler (Devam)

Değişkenler	Alt Kategoriler	Sayı (f)	Yüzde (%)
	1.5 saat	95	11.5
	2 saat	121	14.7
	2 saat üzeri	131	15.9
Not Ortalamaları	0-44	7	0.8
	45-54	12	1.5
	55-69	122	14.8
	70-84	218	26.4
	85-100	466	56.5
Sosyal Medya Kullanımı	Evet	693	84.0
	Hayır	132	16.0

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, öğrencilerin kişisel bilgilerini toplamak için Kişisel Bilgi Formu, bilinçli tüketicilik düzeylerini ölçmek için Bilinçli Tüketicilik Düzeyi Ölçeği ve çevreye yönelik tutumlarını ölçmek için de Çevresel Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Veri toplama araçlarına ilişkin detaylı bilgiler aşağıda sunulmuştur.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan öğrencilerin kişisel özelliklerini belirlemek için araştırmacı tarafından hazırlanan ve sekiz sorudan oluşan Kişisel Bilgi Formu (Ek 1) kullanılmıştır. Kişisel Bilgi Formunda öğrencilerin; cinsiyetleri, anne ve babalarının eğitim durumu, düzenli harçlık alma durumu, harçlıklarını biriktirme durumu, akademik başarıları için gerekli olan not ortalamaları, gün içinde ne kadar televizyon izledikleri ve sosyal medya kullanma durumları ile ilgili sorulara yer verilmiştir.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde, özellikle televizyon izleme süresi ve sosyal medya kullanma değişkenlerinin çok fazla kullanılmadığı görülmüştür. Araştırma için seçilen bu değişkenlerin, seçilme nedeni ise, iletişim araçlarının son dönemlerde insan hayatında çok fazla yer almasıdır. İnsanların birçoğu günümüzde bilgiye kitle iletişim araçlarıyla ulaşmaktadır. Gündüz (2002)'e göre, hızla yayılan kitle iletişim araçları, tüketim alışkanlıklarında önemli değişiklikler yaratmıştır. Garipova (2007)'ya göre, televizyon ve internet tüketicinin sosyalleşmesinde diğer kitle iletişim araçlarından daha etkilidir. Maineri (1997)'ye göre ise, televizyon ve internet insanları olumsuz yönde etkileyebilecek çevre sorunlarının fark edilmesini sağlar. Bu nedenle televizyon izleme süresi ve sosyal medya

kullanımının öğrencilerin tüketici sosyalleşmeleri ve çevreye yönelik tutum geliştirmeleri üzerinde etkileri olabileceği düşünülerek araştırmaya birer değişken olarak dahil edilmiştir.

3.3.2. Bilinçli Tüketici Düzeyi Ölçeği

Araştırmada kullanılan Bilinçli Tüketici Düzeyi Ölçeği, Sağlam (2010a) tarafından geliştirilmiştir. Bilinçli Tüketici Düzeyi Ölçeği, 19 madde ve üç alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte *tüketici sorumluluğu bilinci* olarak adlandırılan ilk boyut, toplam sekiz maddeden oluşmaktadır (1. ve 8. maddeler arası). *Kalite bilinci* olarak adlandırılan ikinci boyut, toplam beş maddeden oluşmaktadır (9. ve 13. maddeler arası). *Bütçe fiyat bilinci* olarak adlandırılan üçüncü boyut ise toplam altı maddeden oluşmaktadır (14. ve 19. maddeler arası).

Ölçekte, dörtlü likert tipi dereceleme kullanılmıştır. Ölçek derecelemesi, hiçbir zaman (1), ara sıra (2), çoğu zaman (3) ve her zaman (4) şeklinde puanlandırılmıştır. Olumsuz ifadeler içeren maddelere (7. ve 18.) verilen puanlar hesaplama yapılırken tersine çevrilmiştir.

Sağlam (2010a) tarafından, geliştirilen ölçeğin öncelikle yapı geçerliliği incelenmiştir. Ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek için açımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Öncelikle verilerin faktör analizine uygunluğunu test etmek için ise KMO ve Bartlett Sphericity testi değerlerine bakılmıştır. Sonuç olarak KMO değeri 0.73, Bartlett Sphericity testine göre de verilerin anlamlı ($\chi^2=480.64$, $p=.000$) farklılık gösterdiği ve dolayısıyla verilerin faktör analizi yapılmasına uygun olduğu tespit edilmiştir. Daha sonra madde toplam korelasyonları ve faktör yükleri hesaplanmıştır. Buna göre ölçekte yer alacak maddelerin tek bir faktörde yer alması ve yük değerlerinin en az 0.30 olması; iki faktörde yer alan maddelerin ise aralarında en az 0.10 fark olmasına dikkat edilmiştir. Yapı geçerliliği için 25 derecelik varimax eksen döndürmesi yapılmıştır. Ölçeğin tamamı ele alındığında toplam varyansın %40.5'ini açıkladığı görülmüştür. Ölçeğin güvenilirliğini test etmek için ise Cronbach's Alpha iç tutarlılık katsayısı hesaplanmış ve 0.77 olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak ölçeğin 3 boyuttan oluşan geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğuna karar verilmiştir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 19, en yüksek puan ise 76'dır.

Bu araştırmada da ölçeğin uygulandığı örneklemden elde edilen verilerin güvenilirliğini test etmek için Cronbach's Alpha katsayısı hesaplanmıştır. Analiz sonucunda bu değer 0.73 olarak bulunmuştur. Buna göre ölçeğin bu araştırmanın örneklemini için güvenilir sonuçlar ortaya koyduğu söylenebilir.

3.3.3. Çevresel Tutum Ölçeği

Araştırmada kullanılan Çevresel Tutum Ölçeği, Özdemir-Özden (2011) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 29 madde ve üç alt boyuttan oluşmaktadır. *Çevresel sorumluluk* olarak adlandırılan birinci boyut; 1, 2, 5, 6, 7, 9, 10, 11 ve 12. maddeler olmak üzere toplam dokuz maddeden oluşmaktadır. *Çevresel duyarsızlık* olarak adlandırılan ikinci boyut; 3, 4, 8, 13, 15, 16, 19, 20, 23, 25, 26 ve 29. maddeler olmak üzere toplam on iki maddeden oluşmaktadır. *Çevresel farkındalık* olarak adlandırılan üçüncü boyut ise; 14, 17, 18, 21, 22, 24, 27 ve 28. maddeler olmak üzere toplam sekiz maddeden oluşmaktadır.

Ölçekte, beşli likert tipi dereceleme kullanılmıştır. Bu dereceleme “kesinlikle katılıyorum” (5), “katılıyorum” (4), kararsızım (3), “katılmıyorum” (2) ve “kesinlikle katılmıyorum” (1) şeklinde puanlandırılmıştır. Olumsuz ifadeler içeren maddelere (3, 4, 8, 13, 15, 16, 19, 20, 23, 25, 26 ve 29. maddeler) verilen puanlar hesaplama yapılırken tersine çevrilmiştir.

Özdemir-Özden (2011) geliştirdiği ölçeğin geçerlilik çalışmalarında, yapı geçerliliği için doğrulayıcı faktör analizi kullanmıştır. Bu süreçte de verilerin doğrulayıcı faktör analizine uygunluk gösterip göstermediği KMO katsayısı ve Barlett Sphericity testleri ile incelenmiştir. KMO değeri 0.94 ve Barlett Sphericity değerinin ise anlamlı ($x^2 = 7461.363$; $p < .01$) olduğu tespit edilmiştir. Birbiriyle ilişki gösteren maddeler varimax dik döndürme tekniği ile incelenmiş ve madde çıkarma işlemi yapılmıştır. Maddelerin yer aldığı faktördeki yük değerlerinde, bir maddenin tek bir faktörde yüksek olması ve diğer faktörlerde ise yük değerinin düşük olmasına dikkat edilmiştir. Bir maddenin iki ayrı faktörde yüksek değer vermesi sonucunda aradaki farkın en az 0.10 olması da göz önünde bulundurulmuştur. Faktör yükleri için en düşük değer 0.45 olarak bulunmuştur. Bu değer altında kalan maddeler ölçekten elenmiştir. Ölçekte yer alan üç boyutun açıkladığı toplam varyans miktarı %42.68 olarak tespit edilmiştir.

Ayrıca yapı geçerliliği için alt boyutların birbirleriyle ve ölçeğin tamamıyla ilişkileri Pearson kolerasyon katsayısı ile hesaplanmıştır. Ölçeğin bütünü ile faktörler arasında ve faktörlerin kendi aralarındaki Pearson kolerasyon katsayılarının 0.489 ile 0.876 arasında değiştiği belirlenmiştir. Katsayılar 0.01 düzeyinde anlamlı olarak bulunmuştur. Buna göre ölçeğin bütünü ile alt boyutları ve alt boyutların birbirleriyle aralarında anlamlı ilişkiler bulunduğu belirtilmiştir.

Ölçeğin güvenilirlik çalışmaları kapsamında; ölçeğin bütünü ve alt faktörlerinin Cronbach's Alpha iç tutarlılık katsayıları incelenmiştir. Cronbach's Alpha katsayıları alt

boyutlar için 0.83-0.84 arasında değişirken ölçeğin bütünü için ise 0.91 olarak bulunmuştur. Tüm bu değerlere göre, ölçme aracının iç tutarlılığının yüksek olduğu belirtilmiştir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 29, en yüksek puan ise 145'tir.

Bu araştırmada, ölçeğin uygulandığı örneklemden elde edilen verilerin güvenirliliğini test etmek için Cronbach's Alpha katsayısı hesaplanmıştır. Analiz sonucunda bu değer 0.87 olarak bulunmuştur. Buna göre ölçeğin yapılan araştırmının örneklemini için güvenilir olduğu söylenebilir.

3.4. Veri Toplama Süreci

Araştırma için uygun görülen veri toplama araçları uygulanmadan önce, bu araçları geliştiren Sağlam (Ek 2) ve Özdemir-Özden'den (Ek 3) mail yoluyla gerekli izinler alınmıştır. Araştırma kapsamında Denizli ili merkez ilçelerdeki (Pamukkale ve Merkezefendi) devlet ortaokullarında uygulama yapmak için Denizli Valiliği'nden de gerekli izinler alınmıştır (Ek 4). Örnekleme dahil edilecek okullar ve bu okulların sosyo-ekonomik durumlarının tespiti için Denizli İl Milli Eğitim Müdürlüğü yetkilileri ile görüşülüp okullar yetkililerin görüşleri doğrultusunda tespit edilmiştir. Ayrıca okulların seçiminde diğer önemli faktör ise mevcut öğrenim gören öğrenci sayıları olmuştur. Buna göre örneklem grubuna girecek olan okulların, mevcut öğrenci sayısının 400 ve üzeri olmasına dikkat edilmiştir. Uygulamaya gidilmeden önce, örneklem grubuna seçilen okullar hakkında önbilgiler edinmek amacıyla internet siteleri ziyaret edilip gerekli bilgilere ulaşılmıştır.

Araştırma için, sekizinci sınıf öğrencilerine uygun görülen veri toplama araçları 2018-2019 eğitim-öğretim yılının birinci yarısında Aralık ayında, ders saatleri içerisinde ve öğretmen gözetiminde araştırmacının kendisi tarafından uygulanmıştır. Veri toplama araçları sınıfa dağıtılıp gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra, öğrencilerden ölçekleri dikkatlice okuyup, bireysel olarak uygun gördükleri seçenekleri işaretlemeleri istenmiştir. Takıldıkları sorularda öğrencilere gerekli açıklamalar yapılmıştır. Ölçeklerin öğrenciler tarafından ortalama doldurulma süresinin 15-20 dakika aralığında olduğu tespit edilmiştir. Yanıtlanan ölçekler araştırmacı tarafından toplanmış ve uygulama yapılan her okul için ayrı ayrı numaralandırılarak dosyalanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında toplanan veriler istatistik çözümleme programı olan SPSS 23 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinden ölçeklere tek tek bakılmış ve uygun doldurulup doldurulmadığı incelenmiştir. Dağıtılan 911 ölçekten 86'sı boş bırakıldığı veya amaca uygun doldurulmadığından değerlendirmeye alınmamıştır. Sonuç olarak toplam 825 ölçek değerlendirmeye alınmıştır. Değerlendirilmeye alınan ölçekler 1'den 825'e kadar numaralandırılmıştır. Numaralandırılan ölçeklere verilen yanıtlar daha sonra bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Son olarak hatalı ve eksik kodlamalar tespit edilerek veriler tekrar düzenlenmiştir.

Araştırmada verilerin çözümlenmesinden önce parametrik testlerin uygulanabilmesi için gerekli şartlar test edilmiştir. Parametrik testlerin kullanılması için verilerin normal dağılması ve varyansların homojen olması gerekmektedir. Normal dağılımı test ederken basıklık (kurtosis) ile çarpıklık (skewness) değerlerine ve bağıl değişim katsayısına bakılmıştır. Bilinçli Tüketici Düzeyi Ölçeği verilerinin basıklık (0.161) ve çarpıklık (-0.397) değerleri ile Çevresel Tutum Ölçeği verilerinin basıklık (-0.277) ve çarpıklık (-0.294) değerleri kabul edilebilir değerler olan -1 ve +1 değer aralığının (Hair, Black, Babin, Anderson ve Tatham, 2013) içinde olduğu belirlenmiştir. Literatüre göre çarpıklık ve basıklık katsayıları -1 ve +1 arasında ise puanların normal dağılımdan önemli bir sapma göstermediği varsayılmaktadır (Büyüköztürk, 2010).

Bilinçli Tüketici Düzeyi Ölçeği için bağıl değişim katsayısı; Standart sapma $\div$ aritmetik ortalama $\times 100$ formülünden yola çıkarak, $7.49 \div 55.7 \times 100 = 13.44$ (%) olarak bulunmuştur. Çevresel Tutum Ölçeği için bağıl değişim katsayısı ise aynı formül kullanılarak $17.1 \div 106.8 \times 100 = 16.01$ (%) olarak bulunmuştur. Literatüre göre iyi bir bağıl değişim katsayısı %30'dan az olmalıdır (Taşpınar, 2017). Her iki ölçek için hesaplanan bağıl değişim katsayısının kabul edilen düzey içerisinde olduğu görülmüştür.

Sonuçta verilerin normal dağılım gösterdiğine karar verilip, araştırmada parametrik testlerden; ikili değişken karşılaştırmalarında Bağımsız Örneklem t-Testi, ikiden fazla değişken içeren grupları karşılaştırmada Tek Faktörlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) ve değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesinde ise Basit Doğrusal Regresyon Analizi kullanılmıştır. Tek Faktörlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) sonucunda istatistiksel olarak bir fark saptandığında bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla post-hoc analiz tekniklerinden yararlanılmıştır. Grup dağılım varyanslarının homojen olup olmadığını kontrol etmek için Levene's testine bakılmıştır. Grup dağılım varyanslarının

homojen olduğu durumlarda Tukey HSD ve dağılımın homojen olmadığı durumlarda ise Tamhane testi analizlerinden yararlanılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeklerin istatistiksel çözümlenmelerinde anlamlılık düzeyi 0.05 olarak kabul edilmiştir.

Araştırmada kullanılan Bilinçli Tüketici Düzeyi Ölçeği ile toplanan verilerin analiz sonuçlarının değerlendirilmesinde kullanmak amacıyla araştırmacı tarafından ölçeğin puan aralıkları hesaplanmıştır. Ölçeğin puan aralıkları Tablo 3.3'te sunulmuştur.

Tablo 3.3 Bilinçli Tüketici Düzeyi Ölçeği Puan Aralıkları İstatistiğinin Sonucu

Seçenek	Seçenek Puanı	Seçenek Puan Aralığı
Hiçbir Zaman	1	19 - 33.25
Ara Sıra	2	33.26 - 47.50
Çoğu Zaman	3	47.51 - 61.75
Her Zaman	4	61.76 - 76.00

Araştırmada kullanılan ikinci ölçek olan Çevresel Tutum Ölçeği ile elde edilen verilerin analiz sonuçlarının değerlendirilmesinde kullanmak için araştırmacı tarafından ölçeğin puan aralıkları hesaplanmıştır. Ölçeğin puan aralıkları Tablo 3.4'te verilmiştir.

Tablo 3.4 Çevresel Tutum Ölçeği Puan Aralıkları İstatistiğinin Sonucu

Seçenek	Puanlar	Puan Aralıkları
Kesinlikle Katılmıyorum	1	29 - 52.1
Katılmıyorum	2	52.2 - 75.4
Kararsızım	3	75.5 - 98.7
Katılıyorum	4	98.8 - 122.0
Kesinlikle Katılıyorum	5	122.1 - 145.0

4. BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde, araştırmanın problemine yönelik elde edilen verilerin analizlerine dair bulgular ve yorumlar yer almaktadır.

4.1. Birinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi “Sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketicilik düzeyleri nedir?” şeklinde düzenlenmiştir. Probleme yönelik bulgulara ulaşmak için betimleyici istatistik tekniklerinden yararlanılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin Bilinçli Tüketicilik Düzeyi Ölçeği genelinden elde edilen puanlarına ilişkin betimsel istatistikler Tablo 4.1’de verilmiştir.

Tablo 4.1 *Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Bilinçli Tüketicilik Düzeyi Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Genel Dağılımı*

<i>N</i>	Minimum puan	Maksimum puan	$\bar{x}$	<i>SS</i>
825	25	76	55.77	7.490

Araştırmacı tarafından Bilinçli Tüketicilik Düzeyi Ölçeğinin puan aralıkları belirlenmiştir (Tablo 3.3). Buna göre ölçekten alınan en küçük puan 25, en yüksek puan ise 76’dır. Tablo 4.1’deki verilere göre, öğrencilerin ölçek genelinden elde ettikleri puanların aritmetik ortalaması 55.77’dir. Ölçeğin tamamına ilişkin puanların aritmetik ortalaması ($\bar{x}=55.77$) 47.51-61.75 puan arasında yer aldığından öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeylerinin ölçek puan aralıklarının üçüncü düzeyine denk gelen “çoğu zaman” aralığında yer aldığı tespit edilmiştir. Buna göre öğrencilerin çoğu zaman bilinçli tüketicilik davranışları sergiledikleri söylenebilir. Dörtlü dereceleme açısından düşünüldüğünde öğrencilerin üçüncü derecelemeye denk gelen aralıkta aritmetik ortalamaya sahip olmaları bilinçli tüketicilik düzeyi açısından olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir.

4.2. İkinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın ikinci alt probleminde, sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketicilik düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre (cinsiyet, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, düzenli harçlık alma durumu, harçlık biriktirme durumu, akademik başarı, televizyon izleme süresi, sosyal medya kullanma ve okulların bulunduğu sosyo-ekonomik çevre) anlamlı fark gösterip göstermediği araştırılmıştır. Her bir değişkene ilişkin elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

4.2.1. Cinsiyet Değişkenine Yönelik Bulgular

Araştırmanın alt problemi “Sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketicilik düzeyleri, cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” şeklinde düzenlenmiştir. Bulgulara ulaşmak için Bağımsız Örneklem t-Testi kullanılmıştır ve sonuçlar Tablo 4.2’de verilmiştir.

Tablo 4.2 *Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Bilinçli Tüketicilik Düzeyi Puanlarının t-Testi Sonuçları*

Cinsiyet	N	$\bar{x}$	S	sd	t	p
Kız	394	55.66	7.494	823	0.397	0.692
Erkek	431	55.87	7.494			
Toplam	825					

* $p > 0.05$

Tablo 4.2’deki verilere göre, öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark göstermediği anlaşılmıştır [$t=0.397$, $p > 0.05$]. Başka bir ifade ile bilinçli tüketicilik düzeyinin cinsiyete göre değişmediği söylenebilir.

4.2.2. Anne Eğitim Durumu Değişkenine Yönelik Bulgular

Araştırmanın alt problemi “Sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketicilik düzeyleri, anne eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” şeklindedir. Bulgulara ulaşmak için Tek Faktörlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) kullanılmıştır ve sonuçlar Tablo 4.3 ile Tablo 4.4’te sunulmuştur.

Tablo 4.3 *Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Anne Eğitim Durumuna Göre Bilinçli Tüketicilik Düzeyi Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Dağılımı*

Anne Eğitim Durumu	N	$\bar{x}$	SS
Bilmiyor	18	54.83	6.706
İlkokul	285	55.44	7.866
Ortaokul	193	56.04	7.514
Lise	211	56.17	7.461
Üniversite	108	55.83	6.767
Lisansüstü	10	52.89	5.553
Toplam	825	55.77	7.490

Tablo 4.4 *Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Anne Eğitim Durumuna Göre Bilinçli Tüketicilik Düzeyi Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların ANOVA Sonuçları*

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplararası	182.482	5	36.496	0.649	0.662	-
Gruplarıçi	46053.033	819	56.231			
Toplam	46235.515	824				

* $p > 0.05$

Tablo 4.4'teki verilerde, öğrencilerin anne eğitim durumu değişkeni açısından bilinçli tüketicilik düzeylerinin anlamlı bir fark göstermediği saptanmıştır [$F=0.649$, $p>0.05$]. Buna göre bilinçli tüketicilik düzeyinin anne eğitim durumundan etkilenmediği ifade edilebilir.

4.2.3. Baba Eğitim Durumu Değişkenine Yönelik Bulgular

Araştırmanın alt problemi “Sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketicilik düzeyleri, baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” şeklinde oluşturulmuştur. Probleme yönelik bulgulara ulaşmak için Tek Faktörlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) kullanılmıştır. Sonuçlar ise Tablo 4.5 ve Tablo 4.6'da sunulmuştur.

Tablo 4.5 Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Baba Eğitim Durumuna Göre Bilinçli Tüketicilik Düzeyi Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Dağılımı

Baba Eğitim Durumu	<i>N</i>	$\bar{x}$	<i>SS</i>
Bilmiyor	9	55.66	11.39
İlkokul	214	55.01	7.963
Ortaokul	206	56.16	7.452
Lise	228	55.89	7.461
Üniversite	150	56.16	6.700
Lisansüstü	18	57.16	6.298
Toplam	825	55.77	7.490

Tablo 4.6 Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Baba Eğitim Durumuna Göre Bilinçli Tüketicilik Düzeyi Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	<i>sd</i>	Kareler Ortalaması	<i>F</i>	<i>p</i>	Anlamlı Fark
Gruplararası	302.830	5	60.566	1.080	0.370	-
Gruplarıçi	45932.685	819	56.084			
Toplam	46235.515	824				

* $p>0.05$

Tablo 4.6'daki verilere göre, öğrencilerin baba eğitim durumunun bilinçli tüketicilik düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmüştür [$F=1.080$, $p>0.05$]. Buna göre, bilinçli tüketicilik düzeyinin baba eğitim durumuna göre değişmediği söylenebilir.

4.2.4. Düzenli Harçlık Alma Değişkenine Yönelik Bulgular

Araştırmanın bir diğer alt problemi “Sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketicilik düzeyleri, düzenli harçlık alma durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” şeklinde düzenlenmiştir. Araştırma sorusunu yanıtlamak için Bağımsız Örneklem t-Testi kullanılmıştır ve sonuçlar Tablo 4.7'de verilmiştir.

Tablo 4.7 *Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Düzenli Harçlık Alma Durumuna Göre Bilinçli Tüketici Düzeyi Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların t-Testi Sonuçları*

Düzeni	<i>N</i>	$\bar{x}$	<i>S</i>	<i>sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Harçlık Alma						
Evet	693	56.00	7.285	823	1.893	0.059
Hayır	132	54.69	8.343			
Toplam	825					

* $p > 0.05$

Tablo 4.7’deki verilerde, bilinçli tüketici düzeylerinde öğrencilerin düzenli harçlık almasına göre anlamlı bir fark oluşmadığı sonucuna varılmıştır [$t=1.893$, $p > 0.05$]. Sonuç olarak bu bulguya göre, bilinçli tüketici düzeyinin düzenli harçlık almaya göre değişmediği söylenebilir.

4.2.5. Harçlık Biriktirme Değişkenine Yönelik Bulgular

Araştırmanın alt problemi “Sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketici düzeyleri, harçlık biriktirme durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” şeklindedir. Bu soruyu yanıtlamak için gerekli bulguya ulaşmak amacıyla Bağımsız Örneklem t-Testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 4.8’de sunulmuştur.

Tablo 4.8 *Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Düzenli Harçlık Biriktirme Durumuna Göre Bilinçli Tüketici Düzeyi Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların t-Testi Sonuçları*

Harçlık Biriktirme	<i>N</i>	$\bar{x}$	<i>S</i>	<i>sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Evet	560	57.67	6.711	823	11.40	0.000*
Hayır	265	51.75	7.473			
Toplam	825					

* $p < 0.05$

Tablo 4.8’deki analiz sonuçlarına göre öğrencilerin harçlık biriktirmesine göre bilinçli tüketici düzeylerinin anlamlı bir fark gösterdiği belirlenmiştir [$t=11.40$, $p < 0.05$]. Bu bulguya göre, söz konusu fark harçlık biriktiren öğrenciler lehine çıkmıştır ($\bar{x}=57.67$). Buna göre, harçlık biriktiren öğrencilerin bilinçli tüketici düzeylerinin anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu söylenebilir.

4.2.6. Akademik Başarı Değişkenine Yönelik Bulgular

Araştırmanın alt problemi “Sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketici düzeyleri, akademik başarılarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” şeklinde düzenlenmiştir. Problemin bulgularına ulaşmak için Tek Faktörlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) kullanılmıştır ve sonuçlar Tablo 4.9 ve Tablo 4.10’da gösterilmiştir.

Tablo 4.9 Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarı Durumuna Göre Bilinçli Tüketici Düzeyi Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Dağılımı

Not Ortalamaları	N	$\bar{x}$	SS
0-44	7	56.71	10.59
45-54	12	53.50	8.867
55-69	122	55.77	8.880
70-84	218	55.22	7.838
85-100	466	56.60	6.700
Toplam	825	55.77	7.490

Tablo 4.10 Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarı Durumlarına Göre Bilinçli Tüketici Düzeyi Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplararası	943.971	4	235.993	4.273	0.002*	85-100/55-69
Gruplarıçi	45291.544	820	55,234			
Toplam	46235.515	824				

* $p < 0.05$

Tablo 4.10'daki verilere göre, öğrencilerin bilinçli tüketici düzeylerinin akademik başarılarına göre anlamlı bir fark gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır [$F=4.273$, $p < 0.05$]. Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerinden yararlanılmıştır.

Yapılan Levene's testi ile grup dağılım varyanslarının homojen olmadığı neticesine varılmıştır [$LF=0.000$, $p < 0.05$]. Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda sıklıkla kullanılan Tamhane çoklu karşılaştırma tekniğinden yararlanılmıştır. Bunun sonucunda öğrencilerin bilinçli tüketici düzeyleri; not ortalaması 55-69 ile 85-100 olanlar arasında, not ortalaması 85-100 olanlar lehine anlamlı fark göstermiştir ($\bar{x}=56.60$). Sonuç olarak tüm bu bulgulara göre, yüksek akademik başarıya sahip öğrencilerin orta düzeyde akademik başarıya sahip öğrencilere göre bilinçli tüketici düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

4.2.7. Televizyon İzleme Süresi Değişkenine Yönelik Bulgular

Araştırmanın alt problemi "Sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketici düzeyleri, televizyon izleme sürelerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?" şeklindedir. Probleme yönelik bulgulara ulaşmak için Tek Faktörlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) kullanılmış ve sonuçları Tablo 4.11 ve Tablo 4.12'de sunulmuştur.

Tablo 4.11 Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Televizyon İzleme Durumlarına Göre Bilinçli Tüketici Düzeyi Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Dağılımı

Tv İzleme Süreleri	N	$\bar{x}$	SS
İzlemiyor	152	56.29	6.704
0-30 dk	106	57.67	6.507
31-60 dk	220	55.78	7.863
1.5 saat	95	56.15	6.979
2 saat	121	54.54	7.730
2 saat üzeri	131	54.47	8.257
Toplam	825	55.77	7.490

Tablo 4.12 Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Televizyon İzleme Durumlarına Göre Bilinçli Tüketici Düzeyi Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplararası	844.496	5	168.899	3.047	0.010*	0-30 dk/ 2saat 0-30 dk / 2 saat üzeri
Gruplarıçi	45391.019	819	54.422			
Toplam	46235.515	824				

* $p < 0.05$

Tablo 4.12'deki verilere göre, öğrencilerin bilinçli tüketici düzeylerinde televizyon izleme durumlarına göre anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur [$F=3.047$, $p < 0.05$]. Bulunan anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerinden yararlanılmıştır.

Yapılan Levene's testiyle grup dağılım varyansların homojen olduğu tespit edilmiştir [$LF=0.056$, $p > 0.05$]. Bunun sonucunda varyansların homojen olduğu durumlarda kullanılan Tukey HSD tekniği ile farkın hangi gruplar arasında olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Analiz sonucunda öğrencilerin bilinçli tüketici düzeyleri; televizyon izleme süresi 0-30 dk. arasında olanlarla 2 saat olanlar ve televizyon izleme süresi 0-30 dk. arasında olanlarla 2 saat üzeri olanlar arasında, televizyon izleme süresi 0-30 dk. olanlar lehine anlamlı fark göstermiştir ($\bar{x}=57.67$). Sonuç olarak televizyon izleme süresi daha kısa (0-30 dk.) olan öğrencilerin, televizyon izleme süresi daha uzun olan öğrencilere göre bilinçli tüketici düzeyleri daha yüksektir denilebilir.

4.2.8. Sosyal Medya Kullanma Değişkenine Yönelik Bulgular

Araştırmanın problemi "Sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketici düzeyleri, sosyal medya kullanımına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?" şeklindedir. Bu soruya

yanıt verebilmek için Bağımsız Örneklemeler t-Testi kullanılmıştır ve sonuçlar Tablo 4.13'te verilmiştir.

Tablo 4.13 *Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanma Durumlarına Göre Bilinçli Tüketici Düzeyi Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların t-Testi Sonuçları*

Sosyal Medya Kullanımı	<i>N</i>	$\bar{x}$	<i>S</i>	<i>sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Evet	693	55,64	7,425	823	1.162	0.246
Hayır	132	56,46	7,818			
Toplam	825					

* $p > 0.05$

Tablo 4.13'teki verilerde, öğrencilerin sosyal medya kullanmalarına göre bilinçli tüketici düzeyleri anlamlı bir fark göstermemiştir [$t=1.162$, $p > 0.05$]. Başka bir ifadeyle, bilinçli tüketici düzeyinin sosyal medya kullanımına göre değişmediği söylenebilir.

4.2.9. Okulların Bulunduğu Sosyo-ekonomik Çevre Değişkenine Yönelik Bulgular

Araştırmanın alt problemi “Sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketici düzeyleri, okulların bulunduğu sosyo-ekonomik çevreye göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” şeklinde oluşturulmuştur. Probleme yönelik bulgulara ulaşmak Tek Faktörlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) kullanılmıştır ve sonuçlar Tablo 4.14 ve Tablo 4.15'te sunulmuştur.

Tablo 4.14 *Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Okullarının Bulunduğu Sosyo-ekonomik Çevreye Göre Bilinçli Tüketici Düzeyi Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Dağılımı*

Okul	<i>N</i>	$\bar{x}$	<i>SS</i>
Üst	271	56.24	6.479
Orta	307	56.39	7.396
Alt	247	54.48	8.450
Toplam	825	55.77	7.490

Tablo 4.15 *Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Okullarının Bulunduğu Sosyo-ekonomik Çevreye Göre Bilinçli Tüketici Düzeyi Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların ANOVA Sonuçları*

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	<i>sd</i>	Kareler Ortalaması	<i>F</i>	<i>p</i>	Anlamlı Fark
Gruplarası	589.861	2	294.931	5.311	0.005*	Orta/Alt
Gruplariçi	45645.654	822	55,530			Orta/Üst
Toplam	46235,515	824				

* $p < 0.05$

Tablo 4.15'e göre, öğrencilerin okulların bulunduğu sosyo-ekonomik çevreye göre bilinçli tüketici düzeylerinin anlamlı bir fark gösterdiği belirlenmiştir [$F=5.311$, $p < 0.05$].

Belirlenen farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerinden yararlanılmıştır.

Yapılan Levene's testine göre grup dağılım varyanslarının homojen olmadığı belirlenmiştir [$LF=0.000$, $p<0.05$]. Buna göre Tamhane çoklu karşılaştırma tekniği, analiz için tercih edilmiştir. Analiz sonucunda öğrencilerin bilinçli tüketici düzeyleri; okulların sosyo-ekonomik çevresi orta düzeyde olanla alt düzeyde olan ve okulların sosyo-ekonomik çevresi orta düzeyde olanla yüksek düzeyde olan arasında, sosyo-ekonomik çevresi orta düzeyde olan okullar lehine anlamlı fark göstermiştir ($\bar{x}= 56.39$). Tüm bu bulgulara göre, orta düzeyde sosyo-ekonomik çevreye sahip olan okullardaki öğrencilerin bilinçli tüketici düzeyleri diğerlerine göre daha yüksektir denilebilir.

4.3. Üçüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi “Sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları ne düzeydedir?” şeklinde düzenlenmiştir. Probleme yönelik bulguya ulaşmak için betimleyici istatistik tekniklerinden yararlanılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin Çevresel Tutum Ölçeği genelinden elde edilen puanlarına ilişkin betimsel istatistikler Tablo 4.16’da sunulmuştur.

Tablo 4.16 *Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Çevresel Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Genel Dağılımı*

<i>N</i>	Minimum puan	Maksimum puan	$\bar{x}$	<i>SS</i>
825	43	145	106.8	17.18

Araştırmacı tarafından Çevresel Tutum Ölçeğinin puan aralıkları hesaplanmıştır (Tablo 3.4). Buna göre ölçekten alınan en küçük puan 43, en yüksek puan ise 145 olarak belirlenmiştir. Tablo 4.16’daki verilere göre, öğrencilerin ölçek genelinde elde edilen puanların aritmetik ortalaması 106.8 olarak bulunmuştur. Ölçeğin tamamına ilişkin puanların aritmetik ortalaması ($\bar{x}=106.8$) 98.8-122.0 puanlar arasında olduğundan öğrencilerin çevresel tutum puanlarının ölçek puan aralıklarının dördüncü düzeyine denk gelen “katılıyorum” aralığında yer aldığı belirlenmiştir. Ölçeğin beşli likert tipinde düzenlendiği düşünüldüğünde öğrencilerin aritmetik puan ortalamalarının dördüncü düzeyde olması çevresel tutumlarının iyi düzeyde olduğunun göstergesi olarak değerlendirilebilir.

4.4. Dördüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt probleminde, sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutum düzeylerinin çeşitli değişkenler (cinsiyet, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, düzenli harçlık alma durumu, harçlık biriktirme durumu, akademik başarı, televizyon izleme süresi, sosyal medya kullanıma ve okulların bulunduğu sosyo-ekonomik çevre) açısından anlamlı fark gösterip göstermediği belirlenmeye çalışılmıştır. Her değişkene ilişkin ulaşılan bulgular aşağıda verilmiştir.

4.4.1. Cinsiyet Değişkenine Yönelik Bulgular

Araştırmanın alt problemi “Sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları, cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” şeklindedir. Bu konudaki bulgulara ulaşmak için Bağımsız Örneklem t-Testi kullanılmış ve sonuçlar Tablo 4.17’de sunulmuştur.

Tablo 4.17 Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Çevreye Yönelik Tutum Puanlarının t-Testi Sonuçları

Cinsiyet	<i>N</i>	$\bar{x}$	<i>S</i>	<i>sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Kız	394	111.2	16.56	823	7.081	0.839
Erkek	431	102.9	16.80			
Toplam	825					

* $p > 0.05$

Tablo 4.17’deki verilere göre, öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanlarında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık görülmediği belirlenmiştir [$t=7.081, p>0.05$]. Başka bir deyişle, çevreye yönelik tutumlar üzerinde cinsiyetin anlamlı bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

4.4.2. Anne Eğitim Durumu Değişkenine Yönelik Bulgular

Araştırmanın bir sonraki alt problemi “Sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları, anne eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” şeklinde düzenlenmiştir. Probleme yönelik bulgulara ulaşmak için Tek Faktörlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) kullanılmış ve sonuçları Tablo 4.18 ve Tablo 4.19’da belirtilmiştir.

Tablo 4.18 Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Anne Eğitim Durumuna Göre Çevresel Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Dağılımı

Anne Eğitim Durumu	<i>N</i>	$\bar{x}$	<i>SS</i>
Bilmiyor	18	98.11	15.50
İlkokul	285	106.4	16.91
Ortaokul	193	104.8	17.24
Lise	211	107.8	16.50
Üniversite	108	110.4	18.12
Lisansüstü	10	111.3	22.09
Toplam	825	106.8	17.18

Tablo 4.19 Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Anne Eğitim Durumuna Göre Çevresel Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	<i>sd</i>	Kareler Ortalaması	<i>F</i>	<i>p</i>	Anlamlı Fark
Gruplararası	4005.810	5	801.162	2.743	0.018	-
Gruplarıçi	239240.840	819	292.113			
Toplam	46235.515	824				

* $p > 0.05$

Tablo 4.19'daki verilere göre öğrencilerin anne eğitim durumu değişkenine göre çevreye yönelik tutum puanlarında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir [$F=2.743$, $p > 0.05$]. Buna göre, çevreye yönelik tutumların anne eğitim durumuna göre değişmediği söylenebilir.

4.4.3. Baba Eğitim Durumu Değişkenine Yönelik Bulgular

Araştırmanın alt problemi “Sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları, baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” şeklinde oluşturulmuştur. Araştırma sorusunu yanıtlamak için Tek Faktörlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) kullanılmıştır ve sonuçlar Tablo 4.20 ve Tablo 4.21’de verilmiştir.

Tablo 4.20 Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Baba Eğitim Durumuna Göre Çevresel Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Dağılımı

Baba Eğitim Durumu	<i>N</i>	$\bar{x}$	<i>SS</i>
Bilmiyor	9	104.0	19.03
İlkokul	214	105.7	17.12
Ortaokul	206	106.1	16.24
Lise	228	106.2	17.14
Üniversite	150	109.7	17.97
Lisansüstü	18	110.1	20.36
Toplam	825	106.8	17.18

Tablo 4.21 *Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Baba Eğitim Durumuna Göre Çevresel Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların ANOVA Sonuçları*

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	<i>sd</i>	Kareler Ortalaması	<i>F</i>	<i>p</i>	Anlamlı Fark
Gruplararası	1886.010	5	377.202	1.280	0.270	-
Gruplarıçi	241360.640	819	294.702			
Toplam	243246.650	824				

* $p > 0.05$

Tablo 4.21’deki analiz sonuçlarına göre, sekizinci sınıf öğrencilerinin baba eğitim durumunun çevreye yönelik tutum puanlarında anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmüştür [$F=1.280$, $p > 0.05$]. Başka bir deyişle, çevreye yönelik tutumların baba eğitim düzeyine göre değişmediği belirtilebilir.

4.4.4. Düzenli Harçlık Alma Değişkenine Yönelik Bulgular

Araştırmanın alt problemi “Sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları, düzenli harçlık alma durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu probleme yönelik bulguları elde etmek için Bağımsız Örneklem t-Testi kullanılmıştır ve sonuçlar Tablo 4.22’de verilmiştir.

Tablo 4.22 *Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Düzenli Harçlık Alma Durumlarına Göre Çevresel Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların t-Testi Sonuçları*

Düzeni	<i>N</i>	$\bar{x}$	<i>S</i>	<i>sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Harçlık Alma						
Evet	693	107.0	17.17	823	0.496	0.620
Hayır	132	106.2	17.26			
Toplam	825					

* $p > 0.05$

Tablo 4.22’deki verilere göre sekizinci sınıf öğrencilerinin düzenli harçlık almasına göre çevreye yönelik tutum puanlarında anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir [$t=0.496$, $p > 0.05$]. Buna göre, çevreye yönelik tutumların düzenli harçlık almaya göre değişmediği sonucuna varılmıştır.

4.4.5. Harçlık Biriktirme Değişkenine Yönelik Bulgular

Araştırmanın bir diğer alt problemi de “Sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları, harçlık biriktirme durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” şeklinde dile getirilmiştir. Sorunun yanıtlanması amacıyla Bağımsız Örneklem t-Testi kullanılmış ve sonuçlar Tablo 4.23’te sunulmuştur.

Tablo 4.23 Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Düzenli Harçlık Biriktirme Durumlarına Göre Çevresel Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların t-Testi Sonuçları

Harçlık Biriktirme	N	$\bar{x}$	S	sd	t	p
Evet	560	108.45	17.44	823	3.803	0.000*
Hayır	265	103.61	16.15			
Toplam	825					

* $p < 0.05$

Tablo 4.23'teki verilere göre, sekizinci sınıf öğrencilerinin harçlık biriktirmesine göre çevreye yönelik tutum puanlarında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır [$t=3.803$, $p < 0.05$]. Sonuç olarak, oluşan anlamlı farkın harçlık biriktiren öğrenciler lehine olduğu belirlenmiştir ($\bar{x}=108.45$). Bu durumda harçlık biriktiren öğrencilerin çevreye yönelik tutumları daha yüksektir denilebilir.

4.4.6. Akademik Başarı Değişkenine Yönelik Bulgular

Araştırmanın alt problemi “Sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları, akademik başarılarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” şeklinde dile getirilmiştir. Bu problemin bulgularına ulaşmak için Tek Faktörlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) kullanılmış ve sonuçları Tablo 4.24 ve 4.25'te sunulmuştur.

Tablo 4.24 Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarı Durumuna Göre Çevresel Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Dağılımı

Not Ortalamaları	N	$\bar{x}$	SS
0-44	7	90.57	21.14
45-54	12	96.08	13.50
55-69	122	99.01	14.52
70-84	218	105.0	16.88
85-100	466	110.3	16.97
Toplam	825	106.8	17.18

Tablo 4.25 Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarı Durumlarına Göre Çevresel Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplararası	17140.727	4	4285.182	15.541	0,000*	85-100/45-54 85-100/55-69 85-100/70-84
Gruplarıçi	226105.923	820	275.739			
Toplam	243246.650	824				

* $p < 0.05$

Tablo 4.25'teki verilere göre sekizinci sınıf öğrencilerinin akademik başarılarına göre çevreye yönelik tutum puanlarında anlamlı bir fark bulunmuştur [$F=15.54$, $p < 0.05$].

Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerinden yararlanılmıştır.

Yapılan Levene's testi ile grup dağılımları varyanslarının homojen olduğu saptanmıştır [$LF=0.008$, $p>0.05$]. Bunun üzerine varyansların homojen olduğu durumlarda kullanılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma tekniğinden yararlanılmıştır. Analiz neticesinde öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanları; not ortalaması 85-100 arasında olanlarla 0-44 arasında olan, not ortalaması 85-100 arasında olanlarla 45-54 arasında olan, not ortalaması 85-100 arasında olanlarla 55-69 arasında olan ve not ortalaması 85-100 arasında olanlarla 70-84 arasında olan gruplarda anlamlı farkın olduğu görülmüştür. Anlamlı fark, not ortalaması 85-100 olanlar lehine çıkmıştır ($\bar{x}=110.3$). Bu bulgulara göre, not ortalaması yüksek olan öğrencilerin çevreye yönelik tutumları daha yüksektir denilebilir.

4.4.7. Televizyon İzleme Süresi Değişkenine Yönelik Bulgular

Araştırmanın problemi “Sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları, televizyon izleme sürelerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” şeklinde düzenlenmiştir. Problemin bulgularına ulaşmak için Tek Faktörlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) kullanılmıştır ve sonuçlar Tablo 4.26 ve Tablo 4.27’de verilmiştir.

Tablo 4.26 Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Televizyon İzleme Durumlarına Göre Çevresel Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Dağılımı

Tv İzleme Süreleri	N	$\bar{x}$	SS
İzlemiyor	152	108.3	17.07
0-30 dk	106	110.9	16.20
31-60 dk	220	105.8	17.16
1.5 saat	95	110.6	15.84
2 saat	121	102.5	17.61
2 saat üzeri	131	105.0	17.53
Toplam	825	106.8	17.18

Tablo 4.27 Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Televizyon İzleme Durumlarına Göre Çevresel Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplararası	6312.654	5	1262.531	4.364	0.001*	0-30 dk/1.5 saat 0-30dk/2saat
Gruplarıçi	236933.996	819	289.297			
Toplam	243246.650	824				

* $p<0.05$

Tablo 4.27'deki verilere göre, sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutum puanlarında televizyon izleme sürelerine göre anlamlı bir fark bulunmuştur [$F=4.364$ $p<0.05$]. Bulunan anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerinden yararlanılmıştır.

Yapılan Levene's testi sonucunda grup dağılım varyanslarının homojenlik gösterdiği saptanmıştır [$LF=0.658$, $p>0.05$]. Bunun üzerine Tukey HSD çoklu karşılaştırma tekniği analizinden yararlanılmıştır. Analiz sonucunda öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanlarında; televizyon izleme süresi 0-30 dk. olanlarla 1.5 saat olanlar ve televizyon izleme süresi 0-30 dk. olanlarla 2 saat olanlar arasında, televizyon izleme süresi 0-30 dk. olanlar lehine anlamlı fark ortaya çıkmıştır ($\bar{x}=110.9$). Buna göre, televizyon izleme süresi daha kısa olan öğrencilerin çevreye yönelik tutumları daha yüksektir denilebilir.

4.4.8. Sosyal Medya Kullanma Değişkenine Yönelik Bulgular

Araştırmanın problemi “Sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları, sosyal medya kullanımına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” şeklinde oluşturulmuştur. Bu problemin bulgularına ulaşmak amacıyla Bağımsız Örneklem t-Testi kullanılmış ve sonuçları Tablo 4.28'de sunulmuştur.

Tablo 4.28 *Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanma Durumlarına Göre Çevresel Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların t-Testi Sonuçları*

Sosyal Medya Kullanımı	N	$\bar{x}$	S	sd	t	p
Evet	693	106.4	17.10	823	1.734	0.083
Hayır	132	109.2	17.47			
Toplam	825					

* $p>0.05$

Tablo 4.28'deki verilere göre sekizinci sınıf öğrencilerinin sosyal medyayı kullanmalarına göre çevreye yönelik tutum puanlarında anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır [$t=1.734$, $p>0.05$]. Sonuç olarak bu bulgulara göre, öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının sosyal medya kullanımına göre anlamlı yönde değişmediği belirtilebilir.

4.4.9. Okulların Bulunduğu Sosyo-ekonomik Çevre Değişkenine Yönelik Bulgular

Araştırmanın alt problemi “Sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları, okulların bulunduğu sosyo-ekonomik çevreye göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” şeklinde düzenlenmiştir. Bu probleme yönelik bulgulara ulaşmak için Tek Faktörlü Varyans

Analizi (One-Way ANOVA) kullanılmıştır ve sonuçlar Tablo 4.29 ve Tablo 4. 30'da verilmiştir.

Tablo 4.29 *Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Okullarının Bulunduğu Sosyo-ekonomik Çevreye Göre Çevresel Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Dağılımı*

Okul	<i>N</i>	$\bar{x}$	<i>SS</i>
Üst	271	108.5	16.99
Orta	307	108.7	16.12
Alt	247	102.7	18.00
Toplam	825	106.8	17.18

Tablo 4.30 *Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Okullarının Bulunduğu Sosyo-ekonomik Çevreye Göre Çevresel Tutum Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların ANOVA Sonuçları*

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	<i>sd</i>	Kareler Ortalaması	<i>F</i>	<i>p</i>	Anlamlı Fark
Gruplararası	6007.805	2	3003.903	10.408	0.000*	Orta/Alt Orta/Üst
Gruplarıçi	237238.845	822	288.612			
Toplam	243246.650	824				

* $p < 0.05$

Tablo 4.30'daki analiz sonuçları, öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanları okulların bulunduğu sosyo-ekonomik çevreye göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$F=10.40$, $p < 0.05$]. Anlamlı farkın hangi gruplar arasında oluştuğunu belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analiz tekniklerinden yararlanılmıştır.

Yapılan Levene's testi ile grup dağılım varyanslarının homojen olduğu belirlenmiştir [$LF=0.108$, $p > 0.05$]. Bunun üzerinde Tukey HSD çoklu karşılaştırma tekniği analiz için tercih edilmiştir. Analiz sonucunda öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanları; sosyo-ekonomik çevresi orta düzeyde olan okullarla alt düzeyde olan ve sosyo-ekonomik çevresi orta düzeyde olan okullarla yüksek düzeyde olan okullar arasında, sosyo-ekonomik çevresi orta düzeyde olan okullar lehine anlamlı bir fark göstermiştir ($\bar{x} = 108.7$). Sonuç olarak bu bulgulara göre, orta düzeyde sosyo-ekonomik çevreye sahip okullarda bulunan öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının daha yüksek olduğu söylenebilir.

4.5. Beşinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın beşinci problemi "Sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları, bilinçli tüketicilik düzeylerini anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?" şeklindedir. Bu probleme yönelik bulgulara ulaşmak için, çevreye yönelik tutumun bilinçli tüketicilik düzeyini yordayıp yordamadığı basit doğrusal regresyon tekniği ile analiz edilmiştir.

Öncelikle analizin yapılabilmesi için değişkenler arasında anlamlı ve doğrusal bir ilişki olmalıdır (Büyüköztürk, 2010). Bu bilgi doğrultusunda değişkenler arasındaki ilişki Pearson Korelasyon Analizi ile incelenmiştir.

Tablo 4.31 *Bilinçli Tüketici ve Çevresel Tutum Puanları Arasındaki Pearson Kolerasyon Analizi Sonucu*

		Bilinçli tüketici	Çevresel tutum
Bilinçli tüketici	Pearson Korelasyon Katsayısı	1	0.354(**)
	Anlamlılık (çift yönlü)		0.000
	N	825	825
Çevresel tutum	Pearson Kolerasyon Katsayısı	0.354(**)	1
	Anlamlılık (çift yönlü)	0.000	
	N	825	825

* $p < 0.05$

Yapılan Pearson Korelasyon Analizi (Tablo 4.31) sonucunda, bilinçli tüketici düzeyi puanları ile çevreye yönelik tutum puanları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Doğrusallık ilişkisi ise Scatterplot grafiği incelenerek değerlendirilmiş ve doğrusal bir ilişki olduğu görülmüştür. Regresyon analizi için gerekli olan varsayımların karşılanması sonucunda, “Sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları, bilinçli tüketici düzeylerini anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?” sorusu basit doğrusal regresyon tekniği ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 4.32’de sunulmuştur.

Tablo 4.32 *Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumlarının Bilinçli Tüketici Düzeylerini Yordama Durumu Gösteren Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonucu*

Açıklayıcı değişken	B	Standart hata	β	R	R^2	F	t	p
Çevreye yönelik tutum	0.154	0.014	0.354	0.354	0.124	117,614	10.845	0.000*

* $p < 0.05$

Yapılan analize göre, çevreye yönelik tutumun bilinçli tüketici düzeylerinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu görülmektedir [$R=0.354$, $R^2=0.124$, $F=(1,823)=117.614$, $p < 0.05$]. Bilinçli tüketici düzeylerinin toplam varyansının %12’sinin çevresel tutum ile açıklandığı sonucuna varılmıştır. Bilinçli tüketici eğilim ve davranışlarını yordayabilecek birçok faktör olması muhtemeldir. Bu faktörlerin arasında çevresel tutumun %12 gibi bir etkiye sahip olması çevresel tutumun bilinçli tüketici üzerindeki görece önemli etkisini ortaya koymaktadır.

5. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1. Tartışma ve Sonuç

Bu araştırma ile sekizinci sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketicilik düzeyi ve çevreye yönelik tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bunun yanı sıra öğrencilerin; cinsiyet, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, düzenli harçlık alma, harçlık biriktirme, akademik başarı, sosyal medya kullanım durumu, televizyon izleme süresi ve okulların bulunduğu sosyo-ekonomik çevre değişkenlerine göre bilinçli tüketicilik düzeyleri ve çevreye yönelik tutumlarının anlamlı bir fark gösterip göstermediği araştırılmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin Bilinçli Tüketicilik Düzeyi Ölçeğinden aldıkları en düşük puan 25, en yüksek puan 76 olarak belirlenmiştir. Alınan puanların aritmetik ortalaması 55.77'dir. Bu değere göre sekizinci sınıf öğrencilerinin, bilinçli tüketicilik puanları *çoğu zaman* aralığında yer almıştır. Bu sonuç ölçeğin dördüncü derecesinde üçüncü düzeye denk gelmektedir ve bu durum öğrencilerin çoğu zaman bilinçli tüketicilik davranışları sergilediklerinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Literatür taramasında da benzer sonuca ulaşan bir çalışmaya rastlanılmıştır. Polat ve Ünişen (2016) yaptıkları çalışmada, öğrencilerin bilinçli tüketici olma puanlarını 150 üzerinden 120.61 olarak bulmuş ve bu düzeyin çoğu zaman aralığında yer aldığını belirtmiştir. Bu araştırmadan da elde edilen sonuçlar, sekizinci sınıf öğrencilerinin çoğu zaman düzeyinde bilinçli tüketicilik davranışları sergilediklerini ortaya koymakla birlikte, öğretim programlarında ve dolayısıyla okullarda bilinçli tüketiciliğe gereken önemin daha fazla verilmesiyle bu düzeyin daha yüksek seviyeye çıkarılması beklenebilir. Bunun için özellikle okullarda çocuklara küçük yaşlardan itibaren bilinçli tüketicilik eğitiminin verilmesinin önemli olduğu söylenebilir. Bu eğitimin, çocukların günlük yaşamlarını olumlu yönde etkileyeceği ve davranışlarına da yön vereceği düşünülmektedir (Kerka & Bonner, 1992). Sert (2002)'in çalışmasında, araştırmada örneklem grubunda bulunan öğrencilerin %76.8'inin tüketici eğitimine ihtiyaç duyduğu ve bu eğitimin uygun derslerde bir ünite, televizyon yayınlarında ve ayrı bir ders olarak verilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmada sekizinci sınıf öğrencilerinin, cinsiyet değişkenine göre bilinçli tüketicilik düzeylerinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. Böylelikle cinsiyet değişkeninin, bilinçli tüketicilik düzeyini etkilemediği sonucuna varılmıştır. İncelenen bazı araştırmalarda da bu sonucu destekleyen nitelikte bulgulara rastlanılmıştır. Alimcan (2018), Polat ve Ünişen (2016) ile Uyanık (2015) yaptıkları çalışmada öğrencilerin cinsiyetine göre bilinçli tüketicilik düzeylerinde anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. Altıok (2010) yaptığı çalışmada,

kız ve erkek öğrencilerin Bilinçli Tüketici Davranışları Ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının birbirine çok yakın olduğunu belirlemiştir. Sağlam (2010b) ise, çalışmasında geliştirdiği Bilinçli Tüketici Düzeyi Ölçeğinin hem alt boyutlarında hem de ölçeğin bütününde öğrencilerin cinsiyetine göre bilinçli tüketici düzeylerinde anlamlı bir fark bulamamıştır. Yapılan bu çalışmada da öğrencilerin cinsiyetine göre bilinçli tüketici düzeylerinde anlamlı farka rastlanılmamasının nedeni olarak, günümüzdeki öğrencilerin pek çoğunun tüketim ihtiyaçlarını aileleri olmadan tek başına gidermesi gösterilebilir. Ancak incelenen başka çalışmalarda, kız öğrencilerin bilinçli tüketici düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Örneğin Ersoy ve Nazik (2006), yaptıkları çalışmada kız öğrencilerin bilinçli tüketici düzeylerinin erkek öğrencilerden anlamlı şekilde farklılaştığını ve yüksek olduğunu saptamıştır. Özkaya (2013) tez çalışmasında, kız öğrencilerin erkeklere göre tüketici konusunda daha bilinçli olduklarını belirlemiştir. Kız öğrenciler lehine bilinçli tüketici düzeylerinin yüksek olmasının sebepleri, çalışmalarda farklı ifadelerle ele alınmıştır. Dursun (1993), kızların erkeklere göre aileleriyle daha sık alışveriş yaptığını ve dolayısıyla tüketime yönelik daha olumlu tutumlara sahip olduğunu belirtmiştir. Foxman, Tansuhaj ve Ekstrom (1989) ile O’neill (1992) yaptıkları çalışmalarda, kız çocuklarının ailelerinin haftalık market alışverişini üstlendiklerini ve dolayısıyla tüketici kavramıyla erkeklere oranla daha erken yaşta karşılaştıklarını saptamıştır. Grossbart, Carlson ve Walsh (1991) yaptıkları çalışmada, annelerin daha çok kız çocuklarıyla alışverişe çıktığını ve dolayısıyla kız çocuklarının alışveriş tecrübesini erkeklere göre daha erken kazandığını belirtmiştir. Bu çalışmaya benzer bir sonuca da Meyer ve Anderson (2010) da ulaşmıştır. Gönen ve diğ. (2001) yaptıkları çalışmada, kızların erkeklere oranla bir-iki yıl daha erken büyüyüp geliştiklerini ve bundan dolayı ön ergenlik döneminde zekâ ortalaması olarak erkeklerden daha üst seviyede olduklarını ve bu durum da kız öğrencilerin yaşamlarına olumlu katkıları olduğunu belirtmiştir. Tüm bu araştırma bulgularını değerlendirdiğimizde, kız çocuklarının erkeklere göre aile içerisinde tüketime yönelik faaliyetlerde daha erken yaşta yer almasından dolayı bilinçli tüketici kavramıyla daha önce karşılaştıkları söylenebilir.

Araştırmada sekizinci sınıf öğrencilerinin, anne eğitim durumu değişkenine göre bilinçli tüketici düzeylerinde anlamlı bir fark oluşturmamıştır. Buna göre anne eğitim durumunun bilinçli tüketici düzeyini etkilemediği söylenebilir. Bu sonucu destekleyen nitelikte başka çalışmaların da olduğu görülmüştür. Akyüz (2009), Alimcan (2018) ve Altıok (2010) yaptıkları tez çalışmalarında, öğrencilerin bilinçli tüketici düzeylerinin annenin

eğitim durumuna göre değişmediğini belirtmiştir. Bu araştırmada da elde edilen bulgunun nedeni olarak, Denizli’de yaşayan kadınların son dönemlerde çalışma hayatında daha fazla yer alması ve dolayısıyla çocuklarıyla fazla vakit geçirememesi olabilir. Türkiye genelinde %25 olan kadın istihdamı Denizli’de %30 olarak tespit edilmiştir (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı [TEPAV], 2019). Ancak Uyanık (2015) yaptığı çalışmada, anne eğitim durumu yükseldikçe öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeylerinin de yükseldiğini tespit etmiştir. Buna benzer bir sonucu da Ersoy ve Nazik (2006) ile Sağlam (2010b), yaptıkları çalışmalarda ortaya koymuştur. Dursun (1993) ise, ailenin eğitim düzeyinin yükseldikçe çocukların, tüketicilik durumlarına karşı daha olumlu tutum geliştirdiklerini belirtmiştir. Bütün bu bulguları değerlendirdiğimizde, son dönemlerde toplumda da sıkça dile getirilen, kadın öğrenirse çocuğuna da öğretir düşüncesi kadınların ocuk yetiştirmede son derece hassas davrandığının göstergesidir denilebilir. Kadınların eğitim hayatı içeresinde daha fazla yer alması ve çocuklarını yetiştirirken de aldıkları bu eğitimi onlara aktaracak yaşantılar sunması gelecek nesillerin daha da bilinçli olmasını sağlayacağı öngörülebilir.

Araştırmada sekizinci sınıf ğrencilerinin, baba eğitim durumuna göre bilinçli tüketicilik düzeylerinde anlamlı bir fark saptanmamıştır. Buna göre, baba eğitim durumunun öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeyini etkilemediği sonucuna varılmıştır. Buna benzer sonuçlar veren başka araştırmaların da olduğu grlmştr. Akyüz (2009), Alimcan (2018), Altıok (2010) ile Ersoy ve Nazik (2006) yaptıkları çalışmalarda öğrencilerin baba eğitim durumuna göre bilinçli tüketicilik düzeylerinde anlamlı bir fark saptamamıştır. Sağlam (2010b), yaptığı çalışmada öğrencilerin baba eğitim düzeyine göre bilinçli tüketicilik düzeylerinde anlamlı fark bulunmamasının düşündürücü bir sonuç olduğunu belirtmiştir. Yapılan araştırmada da elde edilen bulgunun sebebi olarak, babaların geleneksel baba figürünü devam ettirmesi veya çalışma hayatına yoğunlaşması nedeniyle çocuklarına gereken zamanı ayıramaması gösterilebilir. Ancak Uyanık (2015) yaptığı çalışmada, baba eğitim durumunun yükseldikçe öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeylerinin de yükseldiğini tespit etmiştir. Hem bu araştırmanın sonucunu hem de yapılan diğer araştırmaların sonuçlarını değerlendirdiğimizde, babanın ebeveyn olarak geleneksel baba kalıbından çıkararak çocuğuna vakit ayırması ile rol model olarak bilinçli tüketicilerin davranışları göstermesinin önemli olacağı dşnlmektedir.

Araştırmada sekizinci sınıf ğrencilerinin, düzenli harçlık alma değerkenine göre bilinçli tüketicilik düzeylerinde anlamlı bir fark oluşmamıştır. Bu durumda düzenli harçlık

almanın bilinçli tüketicilik düzeyini etkilemediği sonucuna varılabilir. Yapılan başka araştırmalar incelendiğinde benzer bir bulguya da rastlanılmıştır. Uyanık (2015) yaptığı tez çalışmasında, öğrencilerin düzenli harçlık almasına göre bilinçli tüketicilik düzeylerinde anlamlı bir fark bulamamıştır. Ancak Ersoy ve Nazik (2006) yaptıkları çalışmada, düzenli harçlık alan öğrencilerin almayanlara göre bilinçli tüketicilik düzeylerinin anlamlı fark gösterdiğini tespit etmiştir. Sert (2002) ise, tez çalışması kapsamında örnekleminde bulunan 600 öğrenciden %90.5'inin düzenli olarak ailelerinden harçlık aldığını belirtmiştir. İncelenen ilgili literatürde çocukların harçlık alması ve para kullanmaya başlamasıyla bilinçli tüketicilik düzeylerinin artacağı öngörüsünde bulunmaktadır. Örneğin Bayazıt Hayta (2009b), çocuklara ailelerinin harçlık vermesi ile birlikte onlara tüketicilik rolü için doğrudan fırsat yarattıklarını dile getirmektedir. Abromovitch, Freedman ve Pliner (1991)'in yaptığı araştırmada ise düzenli harçlık alan çocukların para yönetimi konusunda daha iyi bilgi sahibi olacakları belirtilmiştir. Pliner, Darke, Abromovitch ve Freedman (1994) ise, düzenli harçlık alan çocukların para ile ilgili daha çok sorumluluk gösterdiklerini, parayı kullanma becerilerinin daha çok geliştiğini ve daha iyi tüketici davranışları gösterdiklerini saptamıştır. Nathan (2006)'a göre, çocuklara para yönetme becerilerini kazandırmanın en iyi yolu onlara ebeveynleri tarafından düzenli harçlık verilmesidir. Eğer çocuklar düzenli harçlık almazsa, ebeveynleri onlar adına tüketim kararı alır ve onların paralarını yönetmiş olur şeklinde belirtmiştir. Bu durumda çocukların para yönetimini öğrenmelerinde ebeveynlerin tutumları önemlidir (McCurrach, 2000). Bu çalışma ise bütün bu öngörülerin tersi yönünde sonuç ortaya koymuştur. Bunun nedeni olarak, çocukların birçok tüketim ihtiyacının ebeveynlerinin kredi kartından karşılanması ve dolayısıyla çocukların da düzenli harçlık almamasından kaynaklandığı öngörülebilir.

Araştırmada sekizinci sınıf öğrencilerinin, harçlık biriktirme durumuna göre bilinçli tüketicilik düzeylerinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Harçlık biriktiren öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeyleri daha yüksek çıkmıştır. İlgili araştırmalar incelendiğinde Uyanık (2015)'in yaptığı araştırmada benzer bir sonuca ulaştığı görülmüştür. Bu araştırmaya göre, harçlıklarını biriktiren öğrencilerin para ile ilgili saha fazla sorumluluk üstlendiği ve buna bağlı olarak da para hakkında daha iyi bilgi sahibi olduğu ortaya konmuştur. Sert (2002) tez çalışmasında, örnekleme aldığı 600 öğrencinin %90.5'inin harçlıklarını biriktirdiğini tespit etmiştir. Ünay (2012) ise, tez çalışmasının bulgularında harçlıklarını biriktiren öğrencilerin tüketim konusunda daha bilinçli olduklarını saptamıştır. Horan (2005) yaptığı çalışmada, çocukların para biriktirerek sabretmeyi, disiplini ve para yönetim becerilerini daha iyi

öğreneceğini belirtmiştir. Çocukların biriken harçlıklarıyla alışveriş yapmasının, tüketim davranışını somut olarak yaşatacağını ve çocukların tüketim davranışında kendine ait sınırlar çizmesine yardımcı olacağı söylenebilir. Para biriktirme davranışı, genel anlamda bilinçli tüketiciliğin en iyi göstergelerinden biridir denilebilir. Bilinçli bir tüketici, ihtiyacı olan şeylere para harcaması durumunda parasını ve nefsinin kontrol edebildiği için kolaylıkla para biriktirme davranışı gösterebilir.

Araştırmada sekizinci sınıf öğrencilerinin, akademik başarı değişkenine göre bilinçli tüketicilik düzeylerinde anlamlı bir fark saptanmıştır. Akademik başarısı yüksek olan (85-100) öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bu duruma benzer bir sonuca Polat ve Ünişen (2016) de ulaşmıştır. Akademik başarısının yüksek olması, bilinçli tüketicilik düzeyini anlamlı yönde etkilemesi açısından beklenen bir sonuçtur denilebilir. Akademik başarısı yüksek olan öğrencilerin, tüketicilik konusunda okulda edindiği bilgileri gündelik hayatında sergileyeceği söylenebilir.

Araştırmada sekizinci sınıf öğrencilerinin, televizyon izleme süresi değişkenine göre bilinçli tüketicilik düzeylerinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre televizyon izleme süresi daha az olan öğrencilerin (0-30 dk.) bilinçli tüketicilik düzeyleri daha yüksektir denilebilir. Bilinçli tüketici olarak çocukların, enerji ve zaman tasarrufu açısından daha az televizyon izlemesi beklenilmektedir. Çocukların televizyon izlediği süre içerisinde de tüketicilik yönünden faydalı olabilecek yayınları izlemesi önemli olabilir. Kitle iletişim araçlarından olan televizyonun, çocuklarda tüketicilik kavramını özellikle reklamlarla kazandırdığı belirtilmiştir (Moschis, 1985). Gönüllü ve resmi kuruluşların hem çocukları hem de yetişkinleri düşünerek, televizyonda bilinçli tüketicilik ile ilgili programlara yer vermesi ve reklamları da buna göre düzenlemesi önemli olabilir. Silkü (2007)'ye göre bilinçli tüketicilerin arttırılması konusunda televizyon yöneticilerine ve reklamcılara da büyük görev düşmektedir. Sert (2002)'in yaptığı tez çalışmasında rastladığı bir bulguya göre, örneklem grubunda bulunan 600 öğrenciden %41'inin televizyon yayınları ile tüketici eğitimi almak istediği ortaya çıkmıştır.

Araştırmada sekizinci sınıf öğrencilerinin, sosyal medya kullanmasına göre bilinçli tüketicilik düzeylerinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. Başka bir ifadeyle, sosyal medya kullanma değişkeninin bilinçli tüketicilik düzeyini etkilemediğini söyleyebiliriz. Literatürde benzer bir sonuca da rastlanılmıştır. Alimcan (2018) yaptığı tez çalışmasında, öğrencilerin internet kullanımına göre bilinçli tüketicilik düzeylerinde anlamlı bir fark görülmemiştir. Oysaki günümüzde birçok bilgiye internet üzerinden ulaşıldığı görülmektedir. Özellikle

internetin giderek yaygınlaşması ve cep telefonlarında internet kullanımının artmasıyla sosyal medyaya ulaşmak daha da kolaylaşmıştır denilebilir. Son dönemde sosyal medya üzerinden de pek çok ürün ve hizmetin satıldığı da belirtilebilir. Bundan dolayı sosyal medya kullanmanın bilinçli tüketiciliği etkileyebileceği düşünülmüştür. Kaban-Kadıoğlu (2013)'na göre, online ticari işletmelerin özellikle zaman yönünden avantaj sağlaması, online ticarete güvenilirliğin artması ve internete farklı ortamlardan ulaşmanın kolaylığı ile beraber internet üzerinden satışlar artmış ve dolayısıyla e-tüketim kavramı da ortaya çıkmıştır.

Araştırmada sekizinci sınıf öğrencilerinin, okulların bulunduğu sosyo-ekonomik çevreye göre bilinçli tüketicilik düzeylerinin anlamlı bir fark gösterdiği belirlenmiştir. Orta sosyo-ekonomik çevreye sahip okullarda öğrenim gören öğrencilerin, bilinçli tüketicilik düzeyleri daha yüksek çıkmıştır. Literatür taramasında başka araştırmaların da sonucu desteklediği görülmüştür. Uyanık (2015). Yaptığı tez çalışmasında, orta sosyo-ekonomik çevredeki okullarda öğrenim gören öğrencilerin alt sosyo-ekonomik çevredeki okullarda öğrenim gören öğrencilere göre daha bilinçli olduklarını belirtmiştir. Yapılan bu araştırmada da elde edilen bulgunun nedeni olarak, genellikle orta sosyo-ekonomik düzeyde bulunan okulların Denizli'nin şehir merkezinde olduğu görülmüştür. Bundan dolayı da bu çevredeki okullarda öğrenim gören öğrencilerin tüketim davranışı gösterebileceği daha fazla işletmenin olduğu söylenebilir. Ancak Altıok (2010)'un yaptığı çalışmada, okulların sosyo-ekonomik çevresinin bilinçli tüketici davranışlarını etkilemediğini belirtilmiştir. Akyüz (2009) ise, alt sosyo-ekonomik düzeye sahip olan okuldaki öğrencilerin bilinçli tüketicilik düzeylerinin daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Üst sosyo-ekonomik çevreye sahip olan okulların avantajlarının diğer okullara göre daha iyi olduğu düşünülürse bilinçli tüketicilik düzeylerinin de yüksek olması beklenen bir durumdur denilebilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin Çevresel Tutum Ölçeğinden aldıkları en düşük puan 43, en yüksek puan 145 olmuştur. Alınan puanların aritmetik ortalaması 102'dir. Buna göre, sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutum puanları *katılyorum* aralığındadır. Bu aralık kullanılan ölçeğin beşli derecelemesinde dördüncü düzeye denk geldiği saptanmıştır ve öğrencilerin çevre ile ilgili uygulamalara katıldıkları söylenebilir. Yapılan başka araştırmalara da bakıldığında bu sonucu destekleyen bulgular olduğu görülmüştür. Buna göre Aslan ve diğ. (2008b;) yaptıkları çalışmada sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutum puanını 80.90 olarak bulmuştur ve bu puan kullanılan beşli likert tipi ölçeğin dördüncü düzeyinde yer almıştır. Aydın ve Çepni (2012) ile Kahyaoğlu ve Özgen (2011) ise, araştırmalarının sonucunda öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanlarını olumlu olarak

değerlendirmiştir. Sönmez ve Yerlikaya (2017a) yaptıkları çalışmada öğrencilerin çevresel tutum puanını 93.91 olarak bulmuş ve bu puan araştırmada kullanılan beşli likert tipi ölçeğin dördüncü aralığında yer aldığından öğrencilerin genel olarak çevre tutumlarının iyi düzeyde olduğu belirtilmiştir. Tüm bu araştırma sonuçları değerlendirildiğinde, eğitim programlarında çevreye yönelik konuların ağırlığının artırılması ve okullarda çevreye yönelik etkinliklere yer verilmesi ayrıca gönüllü ve resmi kuruluşlarla birlikte çalışılması ile çevreye yönelik tutum puanlarının daha yüksek düzeye çıkarılması gerekebilir. Gökçe ve diğ. (2007) yaptıkları çalışma sonucunda, bireylerin erken yaşlardan itibaren çevreye duyarlı bireyler olarak yetiştirilmesinin önemli olduğu ve çevreye yönelik tutumların ne kadar olumlu olursa çevre sorunlarının da o ölçüde azalacağını belirtmiştir. Okullarda verilen çevre eğitiminin bireylere çevre konusunda tartışma yeteneği kazandıracığı da düşünülmektedir (Akkurt, 2007). Pooley ve O'Connor (2000) çalışmalarında, eğitimcilerin değişen çevre tutumları, duygu ve inançlarıyla daha fazla ilgilenmelerinin gelecek için önemli olduğunu belirtmiştir.

Araştırmada sekizinci sınıf öğrencilerinin, cinsiyet değişkenine göre çevreye yönelik tutum puanlarında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Buna göre cinsiyet değişkeninin çevreye yönelik tutumları etkilemediği söylenebilir. Yapılan başka araştırmalarda da bu sonucu destekleyen bulguların olduğu görülmüştür. Aslan ve diğ. (2008a), Aslan ve diğ. (2008b), Bildik (2011), Çiftçi ve Cihangir (2012) Mete (2014), Özdemir ve Arık (2013) ile Özsevgeç ve Artun (2012b) yaptıkları çalışmalarda öğrencilerin cinsiyetine göre çevreye yönelik tutumlarında anlamlı bir farka rastlamamıştır. Ancak incelenen çoğu araştırmada kız öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmüştür (Atasoy ve Ertürk, 2008; Beldağ ve Nalçacı, 2011; Değirmenci, 2013; Gök ve Afyon, 2015; Gökçe ve diğ., 2007; Kahyaoğlu ve Özgen, 2011; Özdemir-Özden, 2011; Sönmez ve Yerlikaya, 2017a; Taycı-Ünal, 2009; Uzun, 2007; Ünal, 2011; Yaşaroğlu ve Akdağ, 2013; Yücel-Özata ve diğ., 2016; Zengin ve Kunt, 2013). Atasoy ve Ertürk (2008) ile Beldağ ve Nalçacı (2011) yaptıkları çalışmalarda, kız öğrencilerin hem çevresel bilgi hem de çevresel tutum puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğunu saptamıştır. Gök ve Afyon (2015) yaptıkları çalışma sonucunda kız öğrencilerin çevresel tutum puanlarını daha yüksek bulmuştur ve bunun nedeni olarak kızların daha duygusal olmasından kaynaklanabileceğini belirtmiştir. Gökçe ve diğ. (2007) ise yaptıkları araştırmada, kız öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının erkeklere göre daha yüksek olmasının sebebini kızların çevresel sorunlara daha çok ilgi göstermesi olarak belirtmiştir. Kahyaoğlu ve Özgen

(2011) yaptıkları çalışmada, kırsal kesimde yaşayan kız öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının erkeklere göre daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Uzun (2007) ise, çevreye yönelik tutumların kız öğrenciler lehine çıkmasının sebebini toplumsal nedenler olarak göstermiştir ve kızların çevreye karşı daha duyarlı olduklarını belirtmiştir. Yücel-Özata ve diğ. (2016) birlikte yaptıkları çalışmada, kız öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanları erkeklere göre daha yüksek çıkmıştır. Ayrıca bu araştırmada, çevresel davranış, duygu, düşünce ve eylemde bulunmaya isteklilik boyutlarında da kızların daha yüksek puan elde ettikleri belirlenmiştir. Bunun sebebi olarak, kızların daha anaç ve koruyucu yapıda olması ile etik değerlere daha çok önem vermesi gösterilmiştir. Özdemir-Özden (2011) yaptığı çalışmada, kız öğrencilerin çevresel tutum puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Sadık ve Sarı (2010), kadınların çevreye yönelik tutumlarının erkeklerden daha yüksek olmasını, kadınlara toplum tarafından yüklenen ideal rolden kaynaklandığını belirtmiştir. Sadık ve Çakan (2010), Toplumun rol beklentilerinin, kızların çevreye yönelik olumlu tutum geliştirmesini desteklediğini ortaya koymuştur. Yapılan başka araştırmalarda da erkek öğrencilerin kızlara göre çevreye yönelik tutum puanlarının daha yüksek olduğu bulgusuna rastlanılmıştır (Aydın ve Çepni, 2012; Koruoğlu, 2013; Uğulu, 2013). Yurtdışında yapılan araştırmalara bakıldığında; Sarkar (2011) kız öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanlarının daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Spellmann, Field ve Sinclair (2003) yaptığı çalışmada, kadınların çevre problemleri hakkında erkeklere göre çok daha fazla endişe duyduklarını ve dolayısıyla konuyla daha fazla ilgilendiklerini belirtmiştir. Tüm bu bulguların ortak sebebi olarak; genellikle kızların erkeklere göre daha duyu odaklı ve hassas yapıda olması gösterilebilir. Yapılan bu araştırmada da cinsiyete göre çevreye yönelik tutum puanlarında anlamlı bir farka rastlanılmamasının sebebi olarak, günümüzdeki ön ergenlik döneminde bulunan bireylerin duygusal yönden eskiye göre daha maddesel düşünmesi gösterilebilir.

Araştırmada sekizinci sınıf öğrencilerinin, anne eğitim durumu değişkenine göre çevreye yönelik tutum puanlarında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Anne eğitim durumunun çevreye yönelik tutumları etkilemediği belirtilebilir. Buna benzer bulguları olan başka araştırmaların da olduğu görülmüştür (Aslan ve diğ., 2008b; Aydın ve Çepni, 2012; Bildik, 2011; Gök ve Afyon, 2015; Gökçe ve diğ., 2007; Kahyaoğlu ve Özgen, 2011; Özsevgeç ve Artun, 2012a; Zengin ve Kunt, 2013). Gök ve Afyon (2015) yaptıkları çalışmada, anne-baba eğitim düzeyinin çocukların çevreye yönelik tutumlarını anlamlı yönde etkilememesinin sebebini, anne-babaların çocukların tutumları üzerindeki etkilerinin

günümüzde giderek azalması olarak belirtmiştir. Yapılan bu araştırma için de öğrencilerin anne eğitim durumuna göre çevreye yönelik tutumlarında anlamlı fark bulunmamasının sebebi olarak, çocukların ergenlik dönemine girmeye başlamasıyla anne-baba etkisinden çok diğer çevresel etmenlerden daha fazla etkilendikleri söylenebilir. Ancak yapılan farklı çalışmalarda anne eğitim düzeyinin, öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna da varılmıştır (Yücel-Özata ve diğ., 2016; Değirmenci, 2013; Koruoğlu, 2013). Anne eğitim düzeyi yüksek olan ebeveynlerin çocukları yetiştirirken edindikleri bilgi ve deneyimleri aktarmada daha başarılı olacağı düşünülebilir. Buna göre Taycı-Ünal (2009) yaptığı çalışmada, ailede eğitim seviyesinin yükselmesiyle çocukların çevreye yönelik tutumlarının olumlu yönde etkileneceğini belirtmiştir. Yurtdışında yapılan bir çalışmada da Varghese (1997), çevre eğitim taslağının değerlendirilmesi ve Northern kasabasındaki kadınların çevre eğitimi ihtiyaçlarını belirlemeye çalışmıştır. Çalışma sonucunda, öğrencilerin çevreye yönelik tutum ve farkındalık düzeylerinin en çok aileden etkilendiği ve bu nedenle özellikle kadınların çevre eğitimi almalarının çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Zelezny ve Bailey (2006) mevcut çalışmaları neticesinde; kadınların yetiştirilme tarzları, kültürel etkenler ve toplumsal cinsiyet rollerine göre kadınların erkeklere göre şefkatli ve işbirlikçi olduğu sonucuna varmıştır. Lee (2009), toplumsal cinsiyet rolleri ile birlikte birtakım sorumlulukların artması neticesinde kadınların çevreye karşı daha duyarlı olduğunu belirtmiştir. Stern, Dietz ve Kalof (2005) ise, kadınların erkeklere göre çevre ve ekosisteme daha odaklı olduklarına dikkat çekmiştir.

Araştırmada sekizinci sınıf öğrencilerinin, baba eğitim durumu değişkenine göre çevreye yönelik tutum puanlarında anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Buna göre baba eğitim durumunun çevreye yönelik tutumları etkilemediği belirtilebilir. Yapılan başka araştırmalarda da bu sonucu destekleyen bulguların olduğu görülmüştür (Aslan ve diğ., , 2008b; Bildik, 2011; Gök ve Afyon, 2015; Gökçe ve diğ., 2007; Özsevgeç ve Artun, 2012b; Zengin ve Kunt, 2013). Gök ve Afyon (2015)'e göre, bunun nedenini çocukların büyümesiyle birlikte anne-babalarının etkilerinin azalmasıdır. Ancak baba eğitim durumunun çevreye yönelik tutumları olumlu yönde etkilediğini saptayan araştırmalara da rastlanılmıştır (Taycı-Ünal, 2009; Yücel-Özata ve diğ., 2016). Ebeveynlerin eğitim durumunun yükseldikçe çocukların çevreye yönelik tutumlarının da olumlu yönde değişim göstermesi beklenen bir durumdur denilebilir. Yapılan bu çalışmada da baba eğitim durumuna göre öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının değişmemesinin nedeni,

çocukların tutumu üzerinde anne-babaların etkilerinin diğer çevresel etkenlere göre daha azalmış olması olabilir.

Araştırmada sekizinci sınıf öğrencilerinin, düzenli harçlık alma değişkenine göre çevreye yönelik tutum puanlarında anlamlı bir fark görülmemiştir. Bu durumda düzenli harçlık almanın çevreye yönelik tutumları etkilemediği söylenebilir. Başka araştırmalar incelendiğinde bu bulguya yönelik benzer sonuçlara rastlanılmamıştır. Araştırmada elde edilen bu bulgunun nedeni, kullanılan ölçekten veya tercih edilen istatistiksel yaklaşımdan kaynaklanabilir.

Araştırmada sekizinci sınıf öğrencilerinin, harçlık biriktirmelerine göre çevreye yönelik tutum puanlarında anlamlı bir fark bulunmuştur. Sonuç olarak harçlık biriktiren öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Yapılan incelemelerde harçlık biriktirme değişkeninin, çevreye yönelik tutumları değiştirmesiyle ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Yapılan bu araştırma için de harçlıklarını biriktiren öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarında fark olmasının nedeni, öğrencilerin biriktirdiği harçlıklarla tüketim yaparken çevreci ürünleri tercih edebilecekleri ve çevreci düşünecekleri belirtilebilir.

Araştırmada sekizinci sınıf öğrencilerinin, akademik başarı değişkenine göre çevreye yönelik tutum puanlarında anlamlı olarak bir fark görülmüştür. Bu durumda akademik başarısı yüksek olan (85-100) öğrencilerin, çevreye yönelik tutumlarının diğer öğrencilere göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Farklı çalışmalar incelendiğinde bu sonucu destekleyen bir araştırmaya rastlanılmıştır (Gökçe ve diğ., 2007). Buna göre, akademik başarısı yüksek olan öğrencilerin çevreye yönelik daha olumlu tutumlara sahip olduğu ve dolayısıyla duyuşsal özelliklerle başarı arasında bir ilişki olduğu söylenebilir.

Araştırmada sekizinci sınıf öğrencilerinin, televizyon izleme süresi değişkenine göre çevreye yönelik tutum puanlarında anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre daha az televizyon izleyen öğrencilerin (0-30 dk) çevreye yönelik tutum puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Buna göre televizyon izleme süresinin az olması, enerji tasarrufu açısından önemli olduğu ve bu durumun da çevreyi dolaylı da olsa etkilediği söylenebilir. Kısa da olsa televizyon izleme süresi içerisinde çocukların çevreye yönelik programları izlemesi çevreye yönelik tutumlarında olumlu bir etki yaratabilir. Asmaz (1990) yaptığı bir çalışmada, çevre eğitimi ile ilgili gönüllü ve resmi kuruluşların hazırladıkları belgesel ve ekolojik içerikli televizyon programlarının çocukların çevre tutumlarında olumlu etkiye sahip olacağını belirtmiştir.

Araştırmada sekizinci sınıf öğrencilerinin, sosyal medya kullanma değişkenine göre çevreye yönelik tutumlarda anlamlı bir fark görülmemiştir. Sonuç olarak sosyal medya kullanmanın çevreye yönelik tutumlarını etkilemediği belirtilebilir. Yapılan literatür taramasında benzer bir bulguya rastlanılmamıştır. Ancak Görümlü (2003) yaptığı bir çalışmada, öğrencilerin önemli bir kısmının çevre konularıyla ilgili bilgiye internet üzerinden ulaştığını belirtmiştir. Yapılan bu çalışmada da, çevre ile ilgili kurum ve kuruluşların internet üzerinden özellikle sosyal medyadan birçok insana ulaşabileceği, insanların çevre çalışmalarına gönüllü katılım sağlamalarına yardımcı olabileceği ve dolayısıyla çevreye yönelik tutumları olumlu yönde etkileyebileceği düşünülebilir.

Araştırmada sekizinci sınıf öğrencilerinin, okulların bulunduğu sosyo-ekonomik çevre değişkenine göre çevreye yönelik tutum puanlarında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Orta sosyo-ekonomik düzeye sahip okullardaki öğrencilerin çevresel tutum puanları diğerlerine göre daha yüksek çıkmıştır. Yapılan farklı çalışmalar incelendiğinde, Uzun (2007) üst sosyo-ekonomik düzeye sahip okullardaki öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Sadık ve Sarı (2010) yaptığı araştırmada, öğrencilerin çevreye yönelik tutumunda okulun bulunduğu sosyo-ekonomik çevrenin önemine vurgu yapmıştır. Buna göre, okulun teknik olanakları, yerleşkesi ve çevre meselelerine ne kadar önem verdiği için çevreye yönelik tutumları olumlu veya olumsuz yönde etkileyebileceğini vurgulamıştır. Dolayısıyla üst sosyo-ekonomik çevreye sahip okullardaki öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının yüksek olması beklenebilir. Yapılan bu araştırma için elde edilen bulgunun nedeni, Denizli’de araştırma kapsamına alınan orta düzeydeki sosyo-ekonomik çevreye sahip olan okulların diğerlerine göre daha merkezi bir konumda olması ve dolayısıyla çevredeki olanakların daha iyi olması olabilir.

Araştırmanın son alt probleminde sekizinci sınıf öğrencilerinin, çevreye yönelik tutumlarının bilinçli tüketicilik düzeyini yordayıp yordamadığı yapılan Basit Doğrusal Regresyon Analizi ile belirlenmiştir. Bilinçli tüketicilik düzeylerine yönelik toplam varyansın %12’sinin çevresel tutum ile açıklandığı sonucuna varılmıştır. Sonuçta, çevreye yönelik tutumların bilinçli tüketiciliği yordadığı ortaya çıkmıştır. Ancak çevreye yönelik tutumların bilinçli tüketiciliği yordama oranının daha da yüksek olması için eğitim programlarında ve okullarda gerekli düzenlemelerin, güncelleştirmelerin yapılmasının önemli olacağı belirtilebilir. Kamuriddin ve Mokhlis (2003) tarafından yapılan çalışmada, okullarda verilecek olan çevre eğitiminin tüketicileri olumlu yönde etkileyeceğini savunulmuştur.

Genel olarak bakıldığında, araştırmada kullanılan Bilinçli Tüketicilik Düzeyi Ölçeği ve Çevresel Tutum Ölçeğinden elde edilen bulgulara göre her iki ölçekte de; harçlık biriktirme, akademik başarı, televizyon izleme süresi ve okulların bulunduğu sosyo-ekonomik çevre değişkenlerinde anlamlı farklara rastlanılmıştır. Anlamlı farklar her iki ölçek için de aynı gruplarda oluşmuştur. Bu sonuç da oldukça dikkat çekicidir ve bunun nedeni araştırma için seçilen ölçeklerin yapısından kaynaklanma ihtimali olabilir. Ayrıca bilinçli tüketiciliğin %12'sinin çevresel tutum ile açıklandığı sonucuna varılmıştır. Bilinçli tüketiciliği etkileyen diğer etmenlerin de var olduğu düşünöldüğünde %12 oranında çevresel tutum ile açıklanması oldukça önemlidir denilebilir.

5.2. Öneriler

Ulusal ve uluslararası düzeyde bilinçli tüketicilik ve çevreye yönelik tutum konularına son zamanlarda önemle vurgu yapıldığı bilinmektedir. Çünkü yaşadığımız bu çağda doğadaki sınırlı kaynakların bilinçsizce tüketimi artmış ve dolayısıyla ciddi çevre sorunlarının ortaya çıktığı görölmüştür. Ortaya çıkan bu sorunlarla ilgilenmek bütün insanlığın ortak görevidir. Bunun için toplumların bilinçli tüketicilerden oluşmasının çevre sorunlarının azaltılmasında etkili olabileceği düşünölmektedir. Nitekim bu çalışma, 8. sınıf öğrencilerinin çevreye ilişkin olarak geliştirdikleri tutumların bilinçli tüketim davranışları üzerinde belirleyici olduğunu ortaya koymuştur. Bu hem çevre eğitimi hem de bilinçli tüketicilik eğitimi açısından önemli bir sonuçtur. Araştırmadan elde edilen sonuçlar çerçevesinde uygulayıcılara ve araştırmacılara aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur.

5.2.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

Yapılan bu araştırma sonucunda uygulayıcılara şu önerilerde bulunulabilir:

- 1- Öğretim programları çevreye yönelik tutum geliştirme odağında geliştirilmelidir, çünkü tutum bilinçli tüketicilik davranışlarını yordayan bir faktör olarak ortaya çıkmıştır.
- 2- Bilinçli tüketicilik ve çevre konuları ile ilgili olarak okul içinde ve dışında farklı yaşantılar oluşturacak etkinlikler okullarda yaygınlaştırılabilir (doğa deneyimi yaklaşımı, manzara yoluyla öğrenme, ekolojik öğrenme, yeşil sınıf vb.).
- 3- Tüketim ve çevre konuları, dinamik konular olduğu için ders kitaplarında bu konulara ait bilgilerin güncellenmesi ve içeriklerin zenginleştirilmesi gerekebilir.

- 4- Araştırma bulgularında anne-baba eğitim durumunun bilinçli tüketicilik düzeyi ile çevreye yönelik tutumları etkilemediği sonucuna varılmıştır. Buna göre ebeveynlerin çevreye duyarlı tüketicilik konusunda bilgilendirilmesi gerekebilir. Ayrıca belirledikleri bir gün alışverişlerini çocuklara tüketim hakkında bilgilerini aktararak yapmaları önerilebilir.

5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Araştırmada ulaşılan sonuçlara dayalı olarak araştırmacılara şu önerilerde bulunulabilir:

- 1- Yapılan bu çalışmada bilinçli tüketicilik ve çevreye yönelik tutum arasındaki ilişki incelenmiştir. Bundan sonra yapılacak farklı çalışmalarda bilinçli tüketicilik ile çevresel bilgi, çevresel davranış gibi farklı boyutlar arasındaki ilişki incelenebilir.
- 2- Bu araştırmada nicel bir yaklaşım izlenmiştir. Bundan sonra yapılacak başka çalışmalarda nitel veya karma desenli bir çalışma yapılabilir.
- 3- Araştırma; Denizli ili içerisinde, seçilen devlet ortaokullarında, sekizinci sınıf öğrencileri üzerinde yapılmıştır. İleride yapılacak başka çalışmalar farklı iller, farklı sınıf düzeyleri ve özel okulların da katılacağı bir şekilde yapılabilir.
- 4- Bu araştırmada veri toplama aracı olarak, Sağlam (2010a) tarafından geliştirilen Bilinçli Tüketicilik Düzeyi Ölçeği ve Özdemir-Özden (2011)'in geliştirdiği Çevresel Tutum Ölçeğinden yararlanılmıştır. Bundan sonra yapılacak başka araştırmalarda bilinçli tüketicilik ve çevre konularını içeren farklı ölçekler kullanılabilir veya bu konulara yönelik ölçekler geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun [TKHK], (2013). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/11/20131128-1.htm> sayfasından erişilmiştir.
- Abromovitch, R., Freedman, L. J. & Pliner, P. (1991). Children and money: Getting an allowance, credit versus cash and knowledge of pricing. *Journal of Economic Psychology*, 12(1), 27-45.
- Akipek, Ş. (2001). Türkiye’de tüketicinin korunmasının yasal boyutu ve tüketicinin korunması hakkında kanun. *Standart Ekonomik ve Teknik Dergi*, 471, 24-31.
- Akkurt, M. D. (2007). *Aktif öğrenme tekniklerinin lise 1. sınıf öğrencilerinin ekoloji ve çevre kirliliği konusunu öğrenme başarılarına ve çevreye öncelik tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akyüz, Z. (2009). *İlköğretim çağındaki öğrencilerin tüketim davranışları ve tüketicilik bilinç düzeyi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Alimcan, D. (2018). *Ortaokul öğrencilerinin bilinçli tüketicilik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Amasya ili örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Amasya.
- Altıok, N. (2010). *İlköğretim programlarının bilinçli tüketici davranışlarını kazandırma düzeyine ilişkin bir araştırma*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Altunışık, R., Özdemir, Ş. ve Torlak, Ö. (2008). *Modern pazarlama*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Arık, S. ve Özdemir-Benli, Ş. (2013). Ortaokul öğrencilerinin benlik saygı düzeylerinin ve sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının incelenmesi. *Tarih Okulu Dergisi*, 6(16), 641-655.
- Arıkan, R. ve Odabaşı, Y. (1992). *Tüketici davranışı ve tüketicilik bilinci*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Aslan, O., Uluçınar-Sağır, Ş. ve Cansaran A. (2008b). İlköğretim öğrencilerinin çevre bilgisi ve çevre tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi, *Elementary Online*, 7(2), 496-511.
- Aslan, O., Uluçınar-Sağır, Ş. ve Cansaran, A. (2008a). Çevre tutum ölçeği uyarlanması ve ilköğretim öğrencilerinin çevre tutumlarının belirlenmesi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 283 -295.

- Asmaz, H. (1990). *Çevre eğitiminin önemi*. 1. Uluslararası Ekoloji ve Çevre Sorunları Sempozyumu, 1-2 Kasım, Ankara.
- Atasoy, E. ve Ertürk, H. (2008). İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir alan araştırması. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 105-122.
- Ateşoğlu, İ. ve Türkkahraman, M. (2009). Çocukların tüketici olarak sosyalleşmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(3), 215-228.
- Aydemir, G. (2010). *Sosyal bilgiler öğretiminde örnek olay yönteminin öğrencilerin çevre bilincine ve çevreye yönelik tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, F. ve Çepni, O. (2012). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi (Karabük ili örneği). *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 189-207.
- Ayvaz, Z. (1998) *Çevre eğitime giriş*. İzmir: Çevre Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Babaoğlu, M. ve Altıok, N. (2008). Tüketici eğitimi önemi; Türkiye ve çeşitli ülkelerdeki uygulamalar. *Standart Ekonomik ve Teknik Dergi*, 47(550), 56-61.
- Babaoğlu, M., Aydın, A. ve Erberber, M. (1999). İlköğretim çağındaki çocukların içinde buldukları iletişim ortamlarının tüketici olarak sosyalleşmelerine etkisi. *Standard: Teknik ve Ekonomik Dergi*, 38(456), 46-53.
- Balcı-Çetin, E. (2012). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının belirlenmesi. *GEFAD/GUJGEF*, 32(2), 395-407.
- Başal, H. A. (2003). *Çocuklarda çevre bilinci ve duyarlılığının geliştirilmesi*. I. Ulusal Erciyes Sempozyumu, 23- 25 Ekim, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Bayazıt Hayta, A. (2006). Tüketici haklarının tüketici eğitimindeki rolü. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(3), 239-250.
- Bayazıt Hayta, A. (2009a). Sürdürülebilir tüketim davranışının kazandırılmasında tüketici eğitiminin rolü. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(3), 143-151.
- Bayazıt Hayta, A. (2009b). Sürdürülebilir tüketim ve aile. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(3), 69-83.
- Bayhan, V. (2011). Tüketim toplumunda bireyin ontolojik mottosu: Tüketiyorum öyleyse varım. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 43, 221-247.
- Baykal, H. ve Baykal, T. (2008). Küreselleşen dünyada çevre sorunları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 1-17.

- Beldağ, A. ve Nalçacı, A. (2011). İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin çevre tutumlarının belirlenmesi (Erzurum ili örneği). *Doğu Coğrafya Dergisi*, 17(28), 141-154.
- Bell, D. R. (2005). Liberal environmental citizenship. *Environmental Politics*, 14(2), 179-194.
- Besler, S. (2009). *Kurumsal sürdürülebilirlik*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Bilgili, S. (2008). *İlköğretim 7. sınıftan ve teknoloji dersinde çevre konularının öğretiminde, yapılandırma yaklaşımına dayalı işbirlikli öğrenmenin öğrencilerin erişimine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye. (2015). *Sürdürülebilir kalkınma için küresel hedefler*. 17.02.2019 tarihinde <http://www.kureselhedefler.org> adresinden alınmıştır.
- Bonner, P. A. (1993). *Consumer education in the states: A blue print for action*. National Institute for Consumer Education: Eastern Michigan University.
- Bozkurt, O. (2007). *Çevre bilimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bozkurt, O. ve Koray, Ö. (2002). İlköğretim öğrencilerinin çevre eğitiminde sera etkisi ile ilgili kavram yanılgıları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 67-73.
- Bozyiğit, S. ve Karaca, Y. (2014). Çocukların tüketim hakkındaki aile iletişimleriyle ilgili materyalist eğilimleri ve demografik özellikleri arasındaki ilişki. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(27), 56-64.
- Bradley, J. C., Waliczek, T. M. & Zajicek, J. M. (1999). Relationship between environmental knowledge and environmental attitude of high school students. *Journal of Environmental Education*, 30(3), 17-21.
- Budak, B. (2008). *İlköğretim kurumlarında çevre eğitiminin yeri ve uygulama çalışmaları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem A Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş, ve Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem A Akademi.
- Cohen, S. (1994). Consumer socialization: Children's saving and spending. *Childhood Education*, 70(4), 244-246.
- Çelikbaş, A. (2015). *Sürdürülebilirliği temel alan çevre eğitiminin ortaokul öğrencilerinin çevresel davranışlarına ve sürdürülebilir çevre tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.

- Çiftçi, S. ve Cihangir, Ü. (2012). İlköğretim 4. ve 5. sınıf izci öğrencilerin çevreye karşı tutumları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 10(23), 49-64.
- Dadlı, G. (2017). *İnsan ve çevre ilişkileri ünitesinde otantik probleme dayalı öğrenme etkinliklerinin 7. sınıf öğrencilerinde yansıtıcı düşünme becerisi, akademik başarı, çevre tutum ve farkındalıkları üzerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Değirmenci, M. (2013). İlköğretim öğrencilerinin çevreye karşı tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi (Kayseri ili örneği). *Middle Eastern & African Journal Educational Research*, 3, 59-68.
- Deryal, Y. (2004). *Tüketici hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Devlet Planlama Teşkilatı [DTP], (1994). *Çevre özel ihtisas komisyonu yedinci beş yıllık kalkınma planı raporu*, Ankara.
- Dobson, A. (2003). *Citizenship and the environment*. Oxford: Oxford University Press.
- Dobson, A. (2007). Environmental citizenship: Towards sustainable development. *Sustainable Development*, 15, 276-285.
- Doğan, M. (2000). 21. yüzyıla girerken Türkiye’de çevre eğitimi. *Çevre ve İnsan Dergisi*, 46, 24-27.
- Dursun, C. (2015). *Probleme dayalı öğrenme yönteminin öğrencilerin çevre tutumlarına ve farkındalıklarına etkisi (7. sınıf “insan ve çevre” ünitesi örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Dursun, Y. (1993). *Gençlerin tüketicilik rolünü kazanmaları*. Yayınlanmamış doktora tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Eroğlu, E. (2012). *Tüketici davranışları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ersoy, A. F. ve Sarıabdulloğlu, A. (2008). *Türk ailesinde çocuk ve tüketim*. Türk Halkları Edebiyatı II: Uluslararası Çocuk Edebiyatı Kongresi, 13-15 Kasım, Kafkas Üniversitesi, Azerbaycan.
- Ersoy, A. F., Demirci A. ve Ersoy S. (2007). Çocukların tüketim davranışlarına anne-babaların etkisi. *Üçüncü Sektör Kooperatifçilik Dergisi*, 42(1), 86-101.
- Ersoy, S. ve Nazik, M. H. (2006). Ergenlerde tüketicilik bilinç düzeyi üzerine bir inceleme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 313-328.
- Erten, S. (2005). Okul öncesi öğretmen adaylarında çevre dostu davranışları araştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 91-100.
- Erten, S. (2012). Türk ve Azeri öğretmen adaylarında çevre bilinci. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 37(166), 88-100.

- Ferman, M. (1993). *Tüketicinin korunması meselesine gelişimci bir yaklaşım*. İstanbul: İTO Yayınları.
- Foxman, E. R., Tansuhaj, S. P. & Ekstrom, M. K. (1989). Family member's perceptions of adolescents influence in family: Decision making. *Journal of Consumer Research*, 15, 482-491.
- Gardner, C. C. (2009). *Self-efficacy in environmental education: Experiences of elementary education preservice teachers*. Unpublished master thesis. University of South Carolina, Columbia.
- Garipova, C. (2007). *Gençlerin tüketici olarak sosyalleşmesi ve Tataristan'da bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Gök, E. ve Afyon, A. (2015). İlköğretim öğrencilerinin çevre bilgisi ve çevresel tutumları üzerine bir alan araştırması. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 12, 77-93.
- Gökçe, N., Kaya, E., Aktay, S. ve Özden, M. (2007). İlköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları. *İlköğretim Online Dergi*, 6(3), 452- 468.
- Gönen, E., Özgen, Ö., Babekoğlu, Y. ve Ufuk, H. (2001). Gençlerin tüketici davranışlarının bir model yaklaşımı ile incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 137-166.
- Görümlü, T. (2003). *Liselerde çevreye karşı duyarlılığın oluşmasında çevre eğitiminin önemi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Grossbart, S., Carlson, L. & Walsh, A. (1991) Consumer socialization and frequency of shopping with children. *Journal Academy of Marketing Science*, 19, 155-163.
- Gülay, H. ve Önder, A. (2011). *Sürdürülebilir gelişim için okulöncesi dönemde çevre eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Gülhan, F. ve Yurdatapan, M. (2014). 5e modeline uygun araştırma sorgulamaya dayalı etkinliklerin 5. sınıf öğrencilerinin çevre ile ilgili tutum ve davranışlarına etkisi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(27), 237-258.
- Gülmez, M. (2006). Pazarlama yönü itibariyle bilinçli tüketim ve bilinçli tüketiciye ilişkin bir saha araştırması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 9(12), 153-178.
- Gündüz, M. (2002). *Yurttaşlık bilinci*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güney, E. (2004). *Çevre sorunları coğrafyası*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

- Güven, E. (2013). Çevre sorunlarına yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi ve öğretmen adaylarının tutumlarının belirlenmesi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(2), 41-43.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2013). *Multivariate data analysis*. Pearson Education Limited.
- Hekimci, F. (2003). Tüketici, kalite, verimlilik ve yurttaş mutluluğu. *Türkiye Makine Mühendisleri Odası 3. Kalite Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 72-79.
- Horan, C. (2005). Money management starts with allowance. Retrieved from <http://www.kidsmoney.org/allart.htm>
- İslamoğlu A. H. ve Altunışık, R. (2008). *Tüketici davranışları*. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.
- Jensen, B. B. & Schnack, K. (1997). The action competence approach in environmental education. *Environmental Education Research*, 2(3), 163-178.
- Kaban-Kadioğlu, Z. (2013). Teknoloji çağında e-tüketim ve genç tüketicilerin değişen tüketim algıları. *Online Academic Journal of Information Technology*, 13(4), 109-114.
- Kadioğlu, K. (2004). 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da 4822 Sayılı Kanun'la yapılan değişiklikler hakkında inceleme. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 17(55), 295-316.
- Kahyaoğlu, M. ve Özgen, N. (2011). Kırsal kesimde yaşayan ilköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi ve çevre sorunlarına yönelik görüşleri. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(40), 102-115.
- Kamuriddin, A. R. & Mokhlis, S. (2003). Consumer socialization: Social structural factors and decision-making styles: A case study of adolescent in Malaysia. *International Journal of Consumer Studies*, 27(2), 147.
- Kanıbir, H. ve Saydan, R. (2006). Bilgi çağında bilgili tüketim toplumunu arayış: Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un getirdikleri ve ev hanımlarının bilgi düzeyi üzerine bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(11), 103-123.
- Karaman Kepenekçi, Y. ve Ökdem, M. (2013). İlköğretim hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında tüketici hakları. *Elementary Education Online*, 12(3), 674-686.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karsu, S. (2013). *Tüketim bilinci ve bilinçli tüketici*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Keleş, R. ve Hamamcı, C. (1998). *Çevrebilim*. Ankara: İmge Kitabevi.

- Kerka, S. & Bonner, P. (1992). Consumer education for the elementary school trends and issues alerts. *Office of Educational Research and Improvement, Washington D.C.*, 3-4.
- Koruoğlu, N. (2013). *Ortaöğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.
- Kozinets, V. R. & Handelman, M. J. (2004). Adversaries of consumption: Consumer movements, activism and ideology. *Journal of Consumer Research*, 31(3), 691-704.
- Lee, K. (2009) Gender differences in Hong Kong adolescent consumers green purchasing behavior. *Journal of Consumer Marketing*, 26, 87-96.
- Lee, S. (2011). Consumers' value, environmental consciousness, and willingness to pay more toward green-apparel products. *Journal of Global Fashion Marketing* 2-3, 161-169.
- Littleldyke, M. (2008). Science education for environmental awareness: Approaches to integrating cognitive and affective domains. *Environmental Education Research*, 14(1), 1-17.
- Madran, C. ve Bozyiğit, S. (2018). Çocukların çevre bilinçli tüketici olarak sosyalleşmesinde annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının rolü. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 17(2), 173-196.
- Maineri, G. (1997). Green buying: The influence of environmental concern on consumer behavior. *Journal of Social Psychology*, 137(2), 189-205.
- Makki, M. H., A.E. Khalick, F. & Boujaoude, S. (2004). Lebanese secondary school students environmental knowledge and attitudes. *Environmental Education Research*, 9(1), 21-33.
- Malbeleşi, F. (2011). *Drama yönteminin Sosyal Bilgiler dersi başarısına ve bilinçli tüketicilik düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Marin, M. C. ve Yıldırım, U. (2004). *Çevre sorunlarına çağdaş yaklaşımlar; ekolojik, ekonomik, politik ve yönetsel perspektifler*. Beta Yayınları: İstanbul.
- Martin, A. & Olivia C. J. (2001). Teaching children about Money: Applications of social learning and cognitive learning developmental theories. *Journal of Family and Consumer Sciences*, 93(2), 26-29.
- McCurrach, D. (2000). *The allowance workbook for kids and their parents*. Kids Money Press.
- McNeal, U. J. (2007). *On becoming a consumer: Development of consumer behavior patterns in childhood*. Woburn: Butterworth Heinemann.

- Metem, A. (2014). *İlköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik bilgi ve tutumlarına çevre koruma kulübü' nün etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Meyer D. J. C., & Anderson H. C. (2000). Preadolescents and apparel purchasing: Conformity to parents and peers in the consumer socialization process. *Journal of Social Behavior and Personality*, 15(2), 243-257.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018a). *Sosyal bilgiler öğretim programı*. Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018b). *Fen ve teknoloji öğretim programı*. Ankara.
- Moschis, G. P. (2005). The role of family communication in consumer socialization of children and adolescents. *Journal of Consumer Research*, 11(3), 898-913.
- Nathan, A. (2006). *The kids allowance book*. Backprint.
- Nazik, M. H. ve Bayazıt, A. (2004). İlköğretimlerde tüketici ve aile bilimleri eğitiminin önemi. *12. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayını*, 2815-2828.
- O'Neill, B. (1992). Youth, money and financial planning. *Journal of Home Economics*, 84(3), 12-17.
- Özbölük, T. (2010). *Pazarlamada bilinçli tüketim ve tüketicilerin bilinçli tüketime ilişkin tutumlarının belirlenmesine yönelik bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Özdemir, O. (2007). Yeni bir çevre eğitimi perspektifi: "Sürdürülebilir gelişme amaçlı eğitim". *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 32, 23-28.
- Özdemir, O. (2010). Doğa deneyimine dayalı çevre eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin çevrelerine yönelik algı ve davranışlarına etkisi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(27), 125-138.
- Özdemir-Özden, D. (2011). *İlköğretim okullarında çevresel vatandaşlık eğitimi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özkaya, O. (2013). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin tüketici eğitim konusundaki bilgi ve tutumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özsevgeç, T. ve Artun. H. (2012). İlköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarına etki eden faktörlerin değerlendirilmesi. *X. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi Bildiri Kitapçığı*, 61.

- Öztürk, C. ve Özdemir-Özden, D. (2019). Birer çevresel vatandaş olarak ilköğretim öğrencileri: 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin çevresel sorumlu vatandaş davranışlarının incelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 [Özel Sayı], 363-392. DOI: 10. 17494/ogusbd.548519
- Park, S. H., Oh, K. W. & Na, Y. K. (2013). The effects of environment-conscious consumer attitudes towards eco-friendly product and artificial leather fashion product purchase intentions. *Fashion & Text. Res. J.* 15(1), 57-64.
- Peer, S., Goldman, D. & Yawetz, B. (2007). Environmental literacy in teacher training: Attitudes, knowledge and environmental behavior of beginning students. *Journal of Environmental Education*, 39(1), 45-59.
- Pınarcı, G. G. (2007). *İlköğretim öğrencilerine farklı yöntemlerle verilen tüketici eğitiminin etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Piaget, J. (2004). *Çocukta zihinsel gelişim* (çev. H. Portakal). İstanbul: Cem Yayınevi. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 1950).
- Pliner, P., Darke, P., Abromovitch, R. & Freedman, J. (1994). Children's consumer behavior in a store with unattractive merchandise: The "caveat emptorium". *Journal of Economic Psychology*, 15(3), 449-465.
- Polat, H. ve Ünişen, A. (2016). Ebeveyn görüşlerine göre hayat bilgisi eğitimini almış çocuklarının bilinçli tüketici olma durumları. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 12(3), 670-694.
- Pooley, J. A. & O'Connor, M. (2000). Environmental education and attitudes: Emotions and beliefs are what is needed. *Environment and Behavior*, 32(5) 711.
- Rider, R. T. (2005). *Education, environmental attitudes and the design professions*. Unpublished master thesis, Faculty of the Graduate School of Cornell University, New York.
- Sadık, F. ve Çakan, H. (2010). Biyoloji bölümü öğrencilerinin çevre bilgisi ve çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1), 351-365.
- Sadık, F. ve Sarı, M. (2010). Students teachers attitudes towards environmental problems and their level of environmental knowledge. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(39), 129-141.
- Sağlam, İ. H. (2010a). Bilinçli tüketicilik düzeyi ölçeği çalışması. *International Journal of Human Sciences*, 7(1), 1190-1200.
- Sağlam, İ. H. (2010b). İlköğretim öğrencilerinin bilinçli tüketicilik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamalarda Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(4), 2531-2568.

- Sarkar, M. (2011). Secondary students environmental attitudes: The case of environmental education in Bangladesh. *Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 1(3), 106-112.
- Sert, P. (2002). İlköğretim öğrencilerinin tüketici davranışları. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Silkü, A. (2007). *Farklı kültürlerde çocukların tüketime yönelmesinde televizyon ve televizyon reklamlarının etkisi*. 4. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi, 22-24 Ekim, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Sönmez, E. ve Yerlikaya, Z. (2017a). Ortaokul öğrencilerinin çevresel bilgi düzeyleri ve çevreye yönelik tutumları üzerine bir alan araştırması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(3), 1239- 1249.
- Sönmez, E. ve Yerlikaya, Z. (2017b). Ortaokul öğrencilerinin çevre bilgi ve tutumlarının farklı okul türleri açısından incelenmesi. *Alınları Dergisi*, 8(1), 53-59.
- Spellman, G., Field, K. & Sinclair, J. (2003). An investigation into UK higher education students knowledge of global climatic change. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 12(3), 6-17.
- Stren, P. C, Dietz, T. & Kalof, L. (2005) *Value orientations, gender and environmental concern*. London: Earthscon.
- Surlu, B. (2003). Tüketici ve bilinçli alışveriş. *Standard Dergisi*, 42(500), 86-91.
- Sutherland, A. & Thompson B. (2003). *Kidfluence: The marketer's guide to understanding and reaching generation Y-kids, tweens and teens*. McGraw-Hill.
- Şüyün, B. (2010). *İlköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik bilinç ve algılamaları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tahiroğlu, M., Yıldırım, T. ve Çetin, T. (2010). Değer eğitimi yöntemlerine uygun geliştirilen çevre eğitimi etkinliğinin, ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin çevreye ilişkin tutumlarına etkisi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 231-248.
- Tanrıverdi, B. (2009). Sürdürülebilir çevre açısından ilköğretim programlarının değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 34(151), 89-104.
- Taşpınar, M. (2017). *Sosyal bilimlerde SPSS uygulamalı nicel veri analizi*. Ankara: Pegem A Akademi.
- Tavşancıl, E. (2002). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayınları.

- Taycı-Ünal, F. (2009). *İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum, bilgi, duyarlılık ve aktif katılım düzeylerinin belirlenmesi üzerine bir çalışma (Çorlu örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.
- Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı [TEPAV], (2019). <https://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/3775> sayfasından erişilmiştir.
- Türküm, A. S. (1998). *Çağdaş toplumda çevre sorunları ve çevre bilinci: Çağdaş yaşam çağdaş insan*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı Yayını.
- Uğulu, İ. (2013). Üstün zekalı/yetenekli öğrenciler ile normal gelişim gösteren öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının karşılaştırılması. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35, 1-13.
- Uyanık, C. (2015). *İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketicilik durumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Uzun, N. (2007). *Orta öğretim öğrencilerinin çevreye yönelik bilgi ve tutumları üzerine bir çalışma*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Uzun, N. ve Sağlam, N. (2006). Orta öğretimde öğrenciler için çevresel tutum ölçeği geliştirme ve geçerliliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 240-250.
- Ünal, S. (2011). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin çevre bilgisi ve çevreyle ilgili tutumlarının incelenmesi: Dikili ilçesi örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.
- Ünal, S. ve Dımşıkı, E. (1999). Unesco-Unep himayesinde çevre eğitiminin gelişimi ve Türkiye’de ortaöğretim çevre eğitimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(17), 142-154.
- Ünay, H. (2012). *İlköğretim öğrencilerine verilen tüketici eğitiminin gösterişçi tüketimi önlemedeki etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ünlü, H. (1995). *Yerel yönetim ve çevre*. İstanbul: Iula Çevre Kitapları Serisi.
- Üstündağlı, E. ve Güzeloğlu, E. (2015). Gençlerin yeşil tüketim profili: Farkındalık, tutum ve davranış pratiklerine yönelik analiz. *Global Media Journal TR Edition*, 5(10), 341-362.
- Varghese, J. (1997). *Environmental awareness, attitude and action in a Northern Thai Village*. Unpublished master thesis. University of Alberta, Canada.

- Yaşaroğlu, C. ve Akdağ, M. (2013). İlköğretim birinci kademe (ilkokul) çevreye yönelik tutumlarının değerlendirilmesi. *Electronic Journal of Education Sciences*, 2(2), 50-65.
- Yener, M. (1990). Tüketici eğitimi ve aile açısından önemi. *Standart Ekonomik ve Teknik Dergi*, 29(346), 19-24.
- Yeşilada, F. (2009). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde çevre bilinçli tüketicilerin profili. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 10(1), 79-95.
- Yücel, E. Ö. ve Özkan, M. (2014). Ortaokul öğrencilerine yönelik çevresel tutum ölçeği geliştirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(1), 27-48.
- Yücel, F. (2003). Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında çevre korumanın ve ekonomik kalkınmanın karşılıklı ve birlikteliği. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(11), 100-120.
- Yücel-Özata, E., Özkan, M., Güngör N. S. ve Özer-Zeren, D. (2016). Ortaokul öğrencilerinin çevresel tutumlarının davranış, duygu, düşünce ve eylemde bulunmaya isteklilik açısından değerlendirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24, 2021-2040.
- Zelezny, L. & Bailey, M. (2006). A call for women to lead a different environmental movement. *Organization & Environment*, 19, 103-109.
- Zengin, U. ve Kunt, H. (2013). Ortaokul öğrencilerinin ağaç ve çevreye yönelik tutumlarının incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(23), 155-165.

EKLER

Ek 1. Kişisel Bilgi Formu

Sevgili öğrenci bu bölümde kişisel durumunuzu belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır. Çoktan seçmeli sorularda size uygun olan seçeneği parantez işaretinin içine (X) koyarak belirtiniz. “Lütfen yazınız” uyarısı bulunan kısımlara da ilgili cevabı yazmayı unutmayınız. Vereceğiniz tüm yanıtların gizli tutulacağını lütfen unutmayınız.

1. Cinsiyetiniz?

Kız Erkek

2. Annenizin eğitim durumu?

Okuma-yazma bilmiyor İlkokul mezunu Ortaokul mezunu

Lise mezunu Üniversite mezunu

Lisansüstü eğitim mezunu (yüksek lisans, doktora)

3. Babanızın eğitim durumu?

Okuma-yazma bilmiyor İlkokul mezunu Ortaokul mezunu

Lise mezunu Üniversite mezunu

Lisansüstü eğitim mezunu (yüksek lisans, doktora)

4. Düzenli harçlık alıyor musunuz?

Evet Hayır

5. Harçlıklarınızı biriktiriyor musunuz?

Evet Hayır

6. Geçen dönemdeki not ortalamanız? (Lütfen yazınız).....

7. Gün içinde ne kadar televizyon izlersiniz? (Lütfen yazınız).....

8. Sosyal medya kullanıyor musunuz? (Facebook, İnstagram, Twitter vs.)

Evet

Hayır

Ek 2. Bilinçli Tüketici Düzeyi Ölçeğini Kullanma İzni

30.04.2019

Posta - figen çelebi - Outlook

Outlook Ara

Yeni ileti Yanıtla Sil Arşivle Taşı Kategorilere Ayır

Gelen Kutusu 748 **hocam önemli**

Gereksiz E-posta 42

Taslaklar 10

Gönderilmiş Öğeler

Silinmiş Öğeler

Arşiv

Conversation Hist...

Unwanted

Yeni klasör

HS Halil İbrahim Sağlam <hsaglam@sakarya.edu.tr>
14.08.2018 Sal 09:04
Siz

Sağ olunuz Figen Hanım. İyi çalışmalar dilerim.

13 Ağu 2018 Pts 21:20 tarihinde figen çelebi <figen.89celebi@hotmail.com> şunu yazdı:
Çok teşekkür ederim hocam. İyi çalışmalar dilerim.

...

FC figen çelebi
13.08.2018 Paz 21:20

Çok teşekkür ederim hocam. İyi çalışmalar dilerim.

...

HS Halil İbrahim Sağlam <hsaglam@sakarya.edu.tr>
12.08.2018 Paz 19:32

Kıymetli Figen Hanım,
Ölçeği kullanabilirsiniz. Bu vesileyle çalışmalarınızda kolaylıklar diler kalbi selamlarımı sunarım.

12 Ağu 2018 Paz 15:49 tarihinde figen çelebi <figen.89celebi@hotmail.com> şunu yazdı:
Selamlar hocam. Ben pamukkale üniversitesinde sosyal bilgiler eğitiminde yüksek lisans yapmaktayım. Şu an tez sürecindeyim. Danışmanım Dr. Gülten Yıldırım. Bilinçli tüketici üzerine çalışma yapıyoruz. Nicel bir çalışma olacak ve bu çalışmada sizin geliştirdiğiniz ölçeği kullanmak istiyoruz. Bu konuda gerekli olan izni sizden almak istedim. Ölçeğinizi kullanabilir miyiz?

...

FC figen çelebi
12.08.2018 Paz 15:49

Selamlar hocam. Ben pamukkale üniversitesinde sosyal bilgiler eğitiminde yüksek lisans yapmaktayım. Şu an tez sürecindeyim. Danışmanım Dr. Gülten Yıldırım. Bilinçli tüketici üzerine çalışma yapıyoruz. Nicel bir çalışma olacak ve bu çalışmada sizin geliştirdiğiniz ölçeği kullanmak istiyoruz. Bu konuda gerekli olan izni sizden almak istedim. Ölçeğinizi kullanabilir miyiz?

Şununla Office 365'e yükseltin: premium Outlook özellikleri

Ek 3. Çevresel Tutum Ölçeğini Kullanma İzni

30.04.2019

Posta - figen çelebi - Outlook

Outlook Ara

+ Yeni ileti

Gelen Kutusu 748

Gereksiz E-posta 42

Taslaklar 10

Gönderilmiş Öğeler

Silinmiş Öğeler

Arşiv

Conversation Hist...

Unwanted

Yeni klasör

Yanıtla Sil Arşivle Taşı Kategorilere Ayır

↑ ↓ ×

hocam önemli

figen çelebi
12.08.2018 Paz 19:07
Döndü Özdemir özden

teşekkür ederim hocam 😊 iyi çalışmalar size de.

...

Gönderen: Döndü Özdemir özden <dondü.ozden@dpu.edu.tr>
Gönderildi: 12 Ağustos 2018 Pazar 15:54:04
Kime: figen çelebi
Konu: Re: hocam önemli

Sevgili Figen tabiki kullanabilirsin. Mutluluk duyarım. İyi çalışmalar.

12 Ağu 2018 Paz 15:41 tarihinde figen çelebi <figen.89celebi@hotmail.com> şunu yazdı:
Selamlar hocam. Ben pamukkale üniversitesinde sosyal bilgiler eğitiminde yüksek lisans yapmaktayım. Şu an tez sürecindeyim. Danışmanım Gülten Yıldırım. Bilinçli tüketicilik üzerine çalışma yapıyoruz. Nicel bir çalışma olacak ve bu çalışmada sizin geliştirdiğiniz ölçeği kullanmak istiyoruz. Bu konuda gerekli olan izni sizden almak istedim. Ölçeğinizi kullanabilir miyiz?

Döndü Özdemir özden <dondü.ozden@dpu.edu.tr>
12.08.2018 Paz 15:54

Sevgili Figen tabiki kullanabilirsin. Mutluluk duyarım. İyi çalışmalar.

12 Ağu 2018 Paz 15:41 tarihinde figen çelebi <figen.89celebi@hotmail.com> şunu yazdı:
Selamlar hocam. Ben pamukkale üniversitesinde sosyal bilgiler eğitiminde yüksek lisans yapmaktayım. Şu an tez sürecindeyim. Danışmanım Gülten Yıldırım. Bilinçli tüketicilik üzerine çalışma yapıyoruz. Nicel bir çalışma olacak ve bu çalışmada sizin geliştirdiğiniz ölçeği kullanmak istiyoruz. Bu konuda gerekli olan izni sizden almak istedim. Ölçeğinizi kullanabilir miyiz?

figen çelebi
12.08.2018 Paz 15:41

Selamlar hocam. Ben pamukkale üniversitesinde sosyal bilgiler eğitiminde yüksek lisans yapmaktayım. Şu an tez sürecindeyim. Danışmanım Gülten Yıldırım. Bilinçli tüketicilik üzerine çalışma yapıyoruz. Nicel bir çalışma olacak ve bu çalışmada sizin geliştirdiğiniz ölçeği kullanmak istiyoruz. Bu konuda gerekli olan izni sizden almak istedim. Ölçeğinizi kullanabilir miyiz?

Şununla Office 365'e yükseltin: premium Outlook özellikleri

...

Ek 4. Araştırma İzin Belgesi

T.C.
DENİZLİ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 16605029/44-E.20563417
Konu : Anket Uygulama İzni

30/10/2018

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Pamukkale Üniversitesi Rektörlüğü'nün 24/10/2018 tarih ve 20748 sayılı yazıları.

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Programı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Figen ÇELEBİ'nin, tez danışmanı öğretim üyesi Dr. Gülten YILDIRIM'ın danışmanlığında " 8. Sınıf Öğrencilerinin Bilinçli Tüketici Düzeyleri ve Çevreye Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Denizli İli Örneği " konulu tez çalışması kapsamında hazırlanmış olduğu anket/ölçek formlarını İlgi yazı gereği Müdürlüğümüze bağlı Denizli İli Merkezefendi ve Pamukkale İlçelerinde yer alan Ortaokullarda uygulamak istemektedir.

Yukarıda adı geçen müracaat ile ilgili (Lisans/Lisansüstü/Doktora) öğrencileri ve Öğretim Görevlilerinin ilgi yazıları ekinde belirtmiş oldukları okullarda, (Ortaöğretim/İlköğretim/Okulöncesi) konuları ile ilgili anket çalışmalarının "Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri" Genelgesinde belirtilen esaslar gereğince; Okul ve kurumların eğitim-öğretim faaliyetlerini aksatmayacak şekilde ve bu araştırma kapsamında oluşturulan tezin linkini denizliarge@gmail.com adresine gönderilmesi kaydıyla 2018/2019 eğitim-öğretim yılı içerisinde uygulamaları Müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

Olurlarınıza arz ederim.

Hüseyin BAŞGÜN
Millî Eğitim Müdürü V.

OLUR
30/10/2018
Hakkı ÜNAL
Vali a.
Vali Yardımcısı

Güvenli Elektronik İmza

Ash ile Ayarlar

Mehmet TÜK

31/10/2018

T.C.
DENİZLİ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

Kurumunuzca Müdürlüğümüzden talep edilen araştırma isteklerine ait Makam Onayı ve Müdürlüğümüzce Onay verilen anket formları ekte gönderilmiştir.

Gereğini rica ederim.

Hakkı ÜNAL
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:
1-Anket Formları

Sırakapılar Mah. Saltak Cad. No: 76 20100/DENİZLİ
Elektronik Ağ : http://denizli.meb.gov.tr
e-posta: yuksekogretimyurtdisi20@meb.gov.tr

Ayrıntılı Bilgi İçin : Sefa GELMİŞ - Şef
Telefon : (0 258) 265 55 54 dahili 106
Belgegeçer : (0 258) 265 01 69-Strateji Şb.

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. https://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden 3121-05d3-3dbc-b6e2-e1ea kodu ile teyit edilebilir.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı	Figen
Soyadı	Çelebi
Doğum Yeri ve Tarihi	15.03.1989
Uyruğu	T.C.
İletişim Adresi ve E-mail Adresi	Salihpaşalar Mah. Menteşe-MUĞLA figen.89celebi@hotmail.com
Eğitim	
İlköğretim	Bayır İlköğretim Okulu
Ortaöğretim	Bayır Anadolu Lisesi
Yükseköğretim (Lisans)	Pamukkale Üniversitesi
Yükseköğretim (Yüksek Lisans)	Pamukkale Üniversitesi
Yabancı Dil	
Yabancı Dil Adı	İngilizce
Sınav Adı	Yökdil
Sınavın Yapıldığı Ay ve Yıl	Nisan-2018
Alınan Puan	48.75
Mesleki Deneyim	
Yıllar	Mesleki Deneyim
2012-2013	Elit Güç Etüt Merkezi
2013-2014	Final Dershanesi
2017-2018	TEGV